

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جوزجان

مجله علمی - تحقیقی
پوهنتون جوزجان

صاحب امتیاز: پوهنتون جوزجان

مدیر مسؤول: پوهاند سید نورالله امینیار

اعضای هیئت تحریر (به ترتیب رتب علمی)

پوهاند محمد هاشم صدیقی

پوهاند سید نورالله امینیار

پوهاند عبدالقیوم رجبی

پوهنوال غلام سخی نظری

پوهنوال غلام سخی یاسا

پوهنوال نورالله آلتای

پوهنوال حوا نوری

پوهنوال شکریه چقماق

پوهندوی مسعود حقین

پوهندوی سهیلا حیدری

مهتمم: یار محمد فیضی

فهرست مطالب

صفحات	عناوین
۱	خمسه یره تیلیشی و نوایی رویاسی پوهاند سیدنورالله امینیار
۱۶	نیازمندی به آموزش رسم تخنیک درپوهنحی های انجنیری پوهاند محمدهاشم صدیقی
۲۵	نقش قوای بشری در انکشاف اقتصاد پوهندوی سهیلا حیدری
۳۵	نورمحمد عندلیب و اونونگ ادبی فعالیت لری پوهنمل عبدالرحیم فرزاد
۴۶	طرحریزی سیستم و شبکه‌ی برق رسانی ناحیه‌ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان پوهنمل تردی مراد اسماعیل اوغلی و نامزدپوهنیار محمدباہر محمدی
۵۸	بررسی فرصت‌ها و چالش‌های کارآفرینی (مطالعه موردی: شهر مزار شریف) پوهنمل ابوریحان انتظار، پوهنیار ریحانه امامی و پوهنیار رامین آرین
۷۳	بررسی احتکار در شریعت اسلامی و قوانین وضعی افغانستان پوهنیار عبدالولی مختاری
۸۷	بررسی تحول ابعاد سرشت و منش شخصیت در میان نوجوانان ولایت بلخ پوهنیار محمد حارث نظری، فهیمه دهقانی، علیرضا بخشایش و سمانه اسعدی
۱۰۵	نقش تغییر اقلیم در کاهش منابع آبی حوزه شبرغان پوهنیار سیدعلی آقا هاشمی و پوهنیار عبدالصبور محمودزاده
۱۱۹	مقایسه تاثیر یادگیری ریاضی مبتنی بر پروسه تعمیم نظری و تجربی پوهنیار محمد رفیع نظری
۱۲۸	بررسی نقش حاصلات بادام بر اقتصاد خانوارها (مطالعه موردی- شهر ایبک) احمد کنشکا ظهور، محمد ایوب مخدوم و حمیدالله عبادی
۱۴۶	ارزیابی کثافت انرژی برقی و ضایعات در گرافین به میتود دوره معادل پوهنیار اولوغ بیگ تلاش
۱۵۶	بررسی قضیه گرین و کاربرد آن در فزیک پوهنیار یلدا ایلبیگی

- نقش تکلیف یا عدم تکلیف کفار بر فروع فقهی در اجرای حدود بر آنان از دیدگاه مذهب حنفیه و امامیه ۱۶۹
پوهنیار محمد آصف فیضی و حمیدالله مرادی
- کلاسیک شعریتده میفیک ابرزلر ۱۹۸
پوهنیار ذبیح‌الله دانشیار
- معادلات انتیگراال غیر خطی در ناحیه‌های محدود ۲۱۲
پوهنیار نوید رهیاب رسولی

**EFFECTIVE ACTIVITIES TO IMPLEMENT TASK-BASED LEARNING APPROACH
(TBLT) IN EFL CLASSES**

۲۲۴

Pohanyar Mohammad Hassan Rasuli

کیریش

نوايي څمه سي زمان قاموسي و دايرة المعارفي دير. اونينگ څمه يازيش گه اورينيب اوشبو آغير ومسؤوليتلي بورچ ني بجریش دن هدف تورک اوزبيک تيلیده هر تورلی علمی-ادبی و بدیعی اثرلریه تیش استعدادی وامکانیتلرینی کورستیش واوز کوچینی سینب اوتیش همده آنه تیل و آق سوت حقینی ادا ایتیش ایدی. شونینگ اوچون سلف لری یازگن څمه لرنی دقت بیلن اوقیب، بیرقنچه تاریخی، دینی و بدیعی اثرلرنی کوزدن کیچیریب اوتدی. بویوک عالم ومتفکر علیشیرنوايي برچه اوتمیشداش لریگه قره گنده مثلی ونظیری بولمه گن ایپیک اثریره تیش گه اوزی اویله گندن آرتیقراق کته موفقیت لرگه ایریشیب، جهان ادبیاتی خزینه سینی بای ایتدی. اوشبو یازیشمه ده څمه یره تیلیشی ونوايي رویاسی توغریسیده سوزیوریتیلده دی.

علیشیرنوايي څمه يازيش گه اورينيش دن ايلگري دنيا وحيات نينگ وفاسيزليگي وبفاسيزليگي ني اورغولب، ادیب احمد یوگناکی کبی، که اینگن ایدی:

«بیتیدیم کتاب مواظ مثل	اوقوسه تاثیرتیل یمیش تک عسل
ادیب احمد ایتیم ادب پند سوزوم	سوزوم مونده قالور بارور بو اوزوم
کیلور کوز، کیچریاز، بارور بو عمر	توگتتی عمرنی بویازیم، کوزوم»

(یوگناکی، ۱۹۷۱، صص ۱۰-۱۲).

سکاکی هم یاری گه قره تیب دنيا نينگ وفاسيزليگي وتيزليکده اوتيب کيتيشی ني اورغولب دیدی:

بیلورسین کیم کیچردنیای فانی	قولونگه قیلمه غیل جور وجفانی
-----------------------------	------------------------------

(امینیار، ۱۳۹۴، صص ۲۶۱-۲۶۳).

علیشیرنوايي بوسوزلرنی یازیب اوزیدن یادگار قویش ده تینگری تعالی گه یالباریب، اوندن کومک واستعانت تیل، څمه پنجه سیگه پنجه اوره دی:

چودورانغه یوقتوربقا وثبات	هم اندین ایرور بیوفاراق حیات
مین اربولسام وبولماسام آشکار	بوسوزلارنی قویدوم سینگا یادگار
کیراک بولسا باری شعارینگ سینینگ	که کونین ارا تینگری یارینگ سینینگ
مینگا دولت ایلکی بولوب رهنمون	که بوپنجه غه قیلدی زورآزمون
دیما پنجه آنی قاتیغ خاره دی	دیما خاره فولادیکیپاره دی
سالیب پنجه کیم بولغالی زورسنتج	تاپیب نیچه پنجه دین تاب ورنج
نی پنجه ایرور څمه گنج سنج	که دانا قویوبتور آتین پنج گنج
قایوڅمه کیم مخزن در ناب	قایوپنجه کیم پنجه آفتاب
که هرکیم انگا کورگوزوب زور دست	چوزور ایلابان ایلکی تاپیب شکست

(نوايي، ۱۳۶۹، صص ۵۰۹).

موضوع باشلنیشی

اوشبویازیشمه ده فردوسی، نظامی، امیر خسرو، مولانا، جامی، نوایی، اوزبیک ادبیاتی تاریخ لری و باشقه بیرقچه سوزاستادلری نینگ معتبر اثرلری کوزاونگیمنده ایدی.

نوایی اوچون اوزآنه تیلیده خمسه یره تیش ملی و فرهنگی بورچ بولیب قالدی. خمسه یازیش یلغوزگینه بیش مثنوی یا بیش داستاننی یازیب یانمه یان قوییش ایمس؛ بلکه زور استعداد، معنوی کوچ، بیلیم، هنر، چوقور و کینگ معلومات طلب قیلر ایدی، نوایی گه اولوس و غم و محنتی آغیرانسانی، اسلامی و اجتماعی - اخلاقی مسؤولیت ایدی وایل - اولوس قینغو - المی و بو عرصه ده هاریمس ایش و کوره ش اونی جسمی و ذهنی نقطه نظر دن هم زیریکتیرر، بو حقدده خمسه نینگ بیرینچی مثنوی سی بولمیش حیرت الابرارده قوییده گیچه فکر بیلدیره دی:

بیردم اولوس محنتی دین کام یوق	بیر نفس ایل جوریدین آرام یوق
کیلگوچی بوخسته غم آبادیغه	کیتماکی خود کیلمای انینگ یادیغه
بیرسوروک البته قوپوب کیتمایین	تا که بورون ایکی سوروک یتمایین
اوت سالیبان خاطر ویرانیم	تانگدین آقشامغا یتیب جانیم
ایش بویوروب اوپلا که آسان ایماس	بوتماکی خلق آلیدا آسان ایماس
عذر دیماک بارچاغا قاتیغ کیلیب	نیچه چوچوک سوز دیسا آچینگ کیلیب
بذل اگر بارایسا افلاک چا	هرفلکی آلیدا خاشاک چا
هرکیشی کوزین که طمع آچتی کینگ	قطره و دریا ایرور آلیدا تینگ
آلیب و اظهار شکایت قیلیب	کوپنی آزاورنیدا حکایت قیلیب
هر بیر یگا اوزگاچا سوز مدعا	اوزگاچا سوز دیم که یوز مدعا
بارایسارستم چا بیر اوقوتی	حاتم طایی چا آتینگ همتی
ایلگیدا قارونچا بولوب گنج و مال	تا پماق ایرور خلق رضاسین محال
مین که بولار نینگ باریدین فردمین	ضعف اویداهمنفس دردمین
مونچاغم و محنت ایلا با وجود	مونچا تر ددیلا گفت و شنود
ضعف طبعی خود اولوب بیرساری	بارچالاری بیرساری بویبرساری
کوندوز آلیب آنچا ییوست دماغ	کیم کیچا او یقوبیلا تا پمای فراغ
کوندوز کیم بولدی یانا حال بو	کیچا که کیلدی یانا احوال بو
کیمگا که فرصت بوصفت بولسا تار	نظم خوش آندین قاچان امکانی بار
مین دیدیم عذر ایرورمین معاف	بولماسا بونظم دری اسرو صاف
رشته اوقات چوکوتاه ایدی	کیلمادی اولنوع که دلخواه ایدی
چون بوصفت دورباری آمین انگا	قاییدین ایرور مرتبه چندین انگا

هرساری سالغای بیراوزون گفتگوی	کیم ایل انگا بویله توشوب های وهوی
کیم کیچا کوندوزدا بیرایکی نفس	بولسا ایدی انچا منگا دست رس
ییتسا ایدی کام ایلا آسوده لیق	رفع اولوبان محنت فرسوده لیق
طبع نی قیلسام ایدی فکرت پرست	گوشه خلوت ارا ایلاب نشست
بحر تخیل ارا غواص اولوب	نظم دری ایستاریگا خاص اولوب
آلسام ایدی آنچا که کامیم دورور	قیلسام ایدی اولچا خرامیم دورور
کیم روش معنی دیگان نی بولور	بیلگای ایدی کیمگا که معنی بولور
کیم دیدی ناگه خرد پاک رای	مین بونوا بیرله ترنم سرای
صورت انصافینگا یوزآفرین	حقدین اولوب ضعفینگا قوت قرین
کیم دیالورسین موندین یخشیراق	بوکه بیان ایلادینگ ایرماس ییراق
بولسانگ ایدی ایستاگودیک دلپسند	دیسانگ ایدی هم تیلانگاندیک بلند
جمله آفاق خریدار انگا	مونچا موبولغای ایدی بازار انگا
شور و شری کون و مکان ایچرادور	بویلا که سوداسی جهان ایچرادور
گوهر ارا بحر ایلا کان زیوری...	اندین ایرور کیم بوجهان زیوری
موندین هم جرم قلیب مین فزون	یارب اگر بولدی کلامیم اوزون
بواسا یمان باشتین ایاغیم یمان	یخشی ایسا بیر سوروغیدین امان
بولدی چاول یخشی قبول ایلاگیل	هم یمانیم لطف ایلا یخشی قیل
قیلغیل اولوس کونگیگا مرغوب آنی	جلوه بیر ایل کوزیگا هم خواب نی
لیکن ایرور رحمتینگ آلیدا هیچ	هرنیچا کیم جرمیم ایرور پیچ پیچ
سین کرم ایلا که ایرور سین کریم	کیم لیک ایلا بولسا مینگا نیچا بیم

(نوایی، ۱۳۶۹، ص ۱۰۸).

خمسه یازیش که اورینیب، کوچی یتمه ی ایلکی سینیب قالگن لرنینگ سانلری آزامس؛ بیراق مینینگ قولیم هم کوچسیر وضعیف ایدی و اوزیمنی خمسه پنجه سیگه پنجه اوریش که تینگ بیلمس ایدیم؛ لیکن بو پنجه که پنجه اوریش النگه سی یورگیمده قیزیب تورگن، اوشبو خیال نی ترک ایته ی دیسم همتیم قبول ایتمه یدی، باردی زور ایته ی دیسم کوچیم یتمه یدی، اوز کوچ وقوتیم وبرماق لریم که حیرت لنیب تورگن چاغمیمده قلیبم قولاغیده توسدن بیر ندا کیلیب، شونده ی الهام بولدی، که اورنینگ دن قویبب تور و اوز استادینگ، پیرینگ، یارینگ و مرشیدینگ بولمیش مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی حضرت لری تمان یوگیریب، اوکیشی نینگ یوللاوچیلیگیده اوشبو توگون نی ییچیش که باشله، بوسوز الهام بولگندن سونگ، حضرت مخدومی نورا جنابلری حضور یگه یتیب باریشی نی قوییده گیچه سوز اوینی بیلن ادا ایته دی:

مینینگ کیم قولوم ایردی بیحد ضعیف	ایماس ایردیم اول پنجه بیرلا حریف
سالیب پنجه ورلیق ضمیریمغه شور	نی ایلگیمده قوت نی پنجم ده زور
دیسام ترک ایتای قویمایین همتیم	دیسام زور ایتای یتمایین قوتیم
چوپنجم غه حیرت بیلا باقیبان	بوپنجم غه اول پنجه نی قاقیبان
بو اندیشه مندین آلیب عقل وهوش	که ناگه ندا قیلدی فرخ سروش
که ای غرقه بوعجز ونیاز	بولاآلماغان دردینگا چاره ساز
ییتیشگیل قوپوب پیر درگاهیهغه	توجه قیلیب جان آگاهیهغه
انینگ باطنی دین تیلارلیق	بییک همتی دین مددگارلیق
که هر قفل کیم فتحی دور ناپدید	انگابار ایرانلار دعاسی کلید
ایشیتکاج بوسوز باشیدین ایلاب قدم	کیشی اوایلا کیم قیلسه عزم جزم
که اول آستان مأمن اولدی منگا	بهشت برین مسکن اولدی منگا
قیو آستان طوفگاه فلک	قیو طوفگه سجده گاه ملک
کوزوم آچیپ اول آستان توفراغی	کوزوم هم یاروب بلکه کونگولوم داغی
توجه غه چون خاطریم قیلدی میل	ییتا باشلادی فیض انداغ که سیل
نی حدیم ایشیککا اورارگا ایلک	ایلک میل قیلمای آچیلدی ایشیک
جامی حضرتلری آستانلریگه یتیب بارگن چاغی ایشیککه قول اورمسدن،اونینگ یوزیده ایشیک آچیلیب،نیاز اهلی کیرسین دیب،بیر ندا کیلدی.جامی مقامی وحضوریکه مشرف بولیب،اونینگ جلال وعظمتی وپاک انواریدن شونده ی بیر حالت مینگه یوزبیردی،که کیملیگیمنی یوقه تیب،تیلیم لال بولیب قالدی ونیمه دبییه ریمنی بیلامسدن وعرض حال ایتالمسدن قویاش حضوریده ذره دیک محو بولیب قالدیم.شونده ی بیرحالنده جامی حضرتلری مینینگ کونگلیمده گی رازلریمنی ایته آلمه گن سوزلریمنی بیرمه بیرعیان ایلب، عیسی روح الله اولیک تن که تنگری عنایتی بیلن جان اعطا ایتگنی کبی بوایش اتمامی که خیر دعالر ایلب، دیدی:	
که گویا پیشورگان خیالینگ بودور	قیلاآلماسینگدین ملالینگ بودور
چوبوخسته دین قیلدی تصدیق فهم	انگاخود بو حال ایردی تحقیق فهم
ایشیم بوتماکیگا دعا ایلادی	باری حاجتیم نی روا ایلادی
دیدی کیم بو بیر ایش ایدی قیلغولوق	بو ایتیلماغدن نکته ایتیلغولوق
بوساعت قه موقوف ایردی ایکین	بوتنگری توفیق بیردی ایکین؟
اگرچی یتیشتی ملالت سینگا	ولی آخر اولدی حوالت سینگا
کیم اول گنج لارباشیهغه یتگاسین	طلسماتینی داغی فتح ایتگاسین
(نوایی، ۱۳۶۹، ۵۰۸).	

جامی اوز یوللاوچیلیک سوز لری و ارشاداتی اقمیده، نوایی نی اوشبو آغیر و مسؤولیتلی بورچ نینگ آله آلیب باریب موفقیت بیلن توگتیشی گه تولیق ایشانچ بیلدیریب، وادی وشهرلرده تورک وتاجیک، عرب وعجم ده بونده ی اولوغ ایش نی بجریشده سیندن (نوایی دن) اوز گه کیشی موفق چیقہ دیگن کیمسه یوقلیگی نی اورغولب دیدی:

کیاس ایلا دوک وادی و شهر ارا	که هر نیچه قیلدوق نظر دهر ارا
که بونوع اولوغ ایشگا اورغای ایلیک	یوق اتراک ارا بیر دا آنچه بیلیک
که بیش بیت دین باغلاغای بیرغزل	کیراک دهر اهل یغه اون کون جدل
که نظم اهلی ایچرا سالیب قیل وقال	بسا مثنوی گوی نازک خیال
که ییلدا مینگ بیت ساز ایلا گای	خلایققه یوز یوز حسن ناز ایلا گای
که عالمدا یوق بویلا رنگین سواد	چیقارغان زمان اول نوایین سواد
قراشام محنت اراقالیبان	سواد یغه هر کیمکه کوز سالیبان
قایوتون که یوق مهر رخشان انگا	نی ظلمت که یوق آب حیوان انگا
کونگل نی قیلور تیره وکوزنی تار	اگر دهر ارا سیپسا مشک تار
بویحر ایچرا ایکی نهنگ دلیر	بویشه ارا دور ایکی نره شیر
مونگا هم دلاور نهنگی کیراک	انگا کیر گالی شیر جنگی کیراک
دقایق ارا نازک اندیشه ی	سین اوق سین بوکون چابک اندیشه یی
بولوب ختم طبع در افشانینگا	که سوز قوری کیلدی سینینگ شانینگا
سوز ایچرا سینگا پهلوانلیق داغی	مسلم سوزونگا روانلیق داغی
که تولغای خضر سوییدین کاینات	روان ایلا گای آنچه آب حیات
امید اولکه بولغای میسر سینگا	بو ایش چونکه بولدی مقرر سینگا
خیال اهلی زیب جمالیدا بول	قوپ ایمدی ایشینگنی خیالیدا بول
دعاییر لابیزدین مددگار لیق	که سیندین بوشغلونگدا هشیار لیق

(نوایی، ۱۳۶۹، ص ۵۰۷).

جامی نینگ بو فتواسی وارشادی دن سونگ، گویا نوایی نینگ اولوک جسمیگه جان کیریپ، بویوک استاد ی و مرشیدی بولمیش جامی گه تعظیم وارادت و حرمت ادا ایتیپ، خیالاتینی تکمیل وعزمی نی حزم وجزم قیلیپ، خمسہ ایتور گه بیل باغلب، حیرت الابراردن باشلب، لیلی ومجنون، سونگ فرهاد وشیرین، اوندن کیین سبعة سیار و اداعده اینگ سونگگی مثنوی سدسکندری داستانینی یازیش گه کیریشگنینی قوییده گیچه بیرمه بیر یاریتیب بیرہ دی:

ایشیتگاج بوسوز لارمین ناتوان	اولوک جسمیما کیردی گویا روان
بیر اوپتوم داغی یولغه عزم ایلا دیم	سوز ایتورنی کونگلونگا جزم ایلا دیم
کیلیب خلوتیم ایچره یوز کام ایلا	یونوب خامه نوکینی آرام ایلا

چوقیلدیم قلم نوکینی نکته بیز	قیلا باشلادی نوکیدین گنج ریز
چوحیرت گه سالدیم کونگل رغبتین	انگا غالب ایتیم اولوس حیرتین
چومجنون حدیثی غه توزدوم فنون	بسی خلق نی قیلدی شیدا جنون
چوفرهادغه بولدوم اندیشه ور	توزاتیم بسی تاغ اولوب تیشه ور
یانا سبعة غه طبعیم اولدی قرین	ایشیتیم یتی چرخ دین آفرین
سکندرگا تیل تارتیب آذرکیبی	دیدیم آنی سد سکندرکیبی
تناسب بیلا عقل نام آوری	دیدی آتینی سد سکندری
چوبولدی بومپهوش لار آراسته	همولنوع کیم سرو نواسته
دیما سرو هریرریاض بهشت	بیلی خاصیت دا مسیحا سرشت
لطافت ارا یوز بهشت برین	روان هریری ایچرا یوزحور عین
ضمیریمدا لیکن خیالات ایدی	که بوایش حصولی عجب بات ایدی

(نوایی، ۱۳۶۹، ص ۳۸۳).

علیشیرنوایی بویوک کوچ و یوکسک بیلیم و استعداد بیلن خمه نی یازیش گه کیریشیب اونی اینگ موفقیت بیلن توگتر ایکن؛ اوشبو خمه شونچه پیشیقلیگی و باشقه هریرایلگریکی سوزاستادلری آرقه لی یازیلگن خمه لردن اوستونلیگی، قهرمانلر و پرسوناژلرکوپلیگی و داستانلرده گی سیمالراوزلوکسیرزقته شوی وعقل و فراست بیلن عمل قیلیشی، کونگلچنلیگی، ظریف لیگی و یازیلگن مدت زمانی قیسقه لیگی بیلن کوپ جهتن فرقنلیب توره دی. انه شو باعث دن اونینگ کونگلیده گی خیالات بو ایدی، که نظامی گنجوی بویوک خمه یازووچی استاد اوتوز ییل عمرینی خمه یازیش گه صرف ایتیب وینه شونچه وقت هم اونینگ اصلاحی اوچون صرف ایتدی، ایکینچی خمه یازووچی امیر خسرو بلخی - دهلوی هم اون سکیز ییل ایچیده داستان لرنی قیسقرتیریب بیر آز اوزگریشر بیلن یازیب چیقیش گه موفق بولدی. نوایی بوحقده دیدی:

مینینگ قیلگن ایشیم بیلن اولرنینگ ایش لری کوپ جهت دن کته تفاوت لرگه ایگه.

شونچه لیک اولوس قیغو - المی، دولت ایش لریگه بیریلیب کیتیش نینگ آغیر مشقت لری بیلن ، خمه یازیش گه اجره تیلگن وقت نینگ بار - یوغی ایکی ییل دن آشمه دی .

بویوک شاعر و متفکر اوز ایجادینی تنقیدی بها بیریب ، یازگن سوزلرینگی مقته سه بولور، نیگه که اوز طبعینگ دن توغیلگن و توقیلگن دیر و سینگه فرزند کی دیردیددی؛ مجلسی هم ۱۶چی عصرده یازگن قصه سیف الملوک داستانیده، تورکی تیلده یازگن سوزهنرینی مقتب بوشعرلریم و یازگن کتابیم مینینگ فرزندیم دیر، سین اونی ذوق بیلن اوقیگین دیب کتابخوان گه خطاب ایلد دیدی:

«آریق تورکی تیلینگه نظم ایتیب مین اوقوغیل ذوق ایله موزون قیلیب مین...

(تورسونوف و اورینایف، ۱۹۸۲، ۲۸۱).

کتابیم مونس ودلبندیم ایرور	انینگ هربیتی بیرفرزندیم ایرور
عزیزیم دورتقی سین هم عزیزتوت	اوقوغیل ذوق ایله یخشی قولاق توت
قیلیب انگیزلر گوپ بزم قیلدیم	اوقوغیل، عاشقانه نظم قیلدیم»...

(ملله یف، نتن مرادیوپیچ، ۱۹۷۶، ص ۲۸۱).

هیچ کیمسه هم اوز فرزندینی یمانلمه یدی، سین ایجادینگنی باشقه لر نقطه نظردن تیکشیریب و سینب کور اونده، یخشی - یمان لیگی انیقلمه دی، دیب اوز پیری، مرشدی، استاد و آته خواندی جامی حضرت لری حضور یگه آلیب باره دی؛ تا که او اولوغوار ذات نینگ تنقیدی قره شلری، فکر واویلاولری و یوللاوچیلیک لرینی کسب ایتیش بیلن، کیره کلی اصلاحات کیریتیب کیره ک بولمس بیرلرینی زایل قیلیب، قبول بولگنینی سقلب، نا توغری لرینی توغری لب توزسه؛ بو توغریده اوزی اوایلونینی قوییده گیچه بیان ایته دی:

اولوغ لار که ثبت بو حرف ایتی لار	اوزون عمر لار اندا صرف ایتی لار
نظامی که نظم اهلی استادی دور	انینگ طبعی سوز جنسی نقادی دور
که بو گنج لر دور متاعی انینگ	متاعی نیکیم اختراعی انینگ
همانا که ایل دین کناری توتوب	یاریم قرن زحمت چیکیب قان بوتوب
تاپا آلدی بیش گنج مفتاحینی	ینه انچه وقت ایتی اصلاحینی
چو بیر قرن دور ایتی چرخ مدیر	چیقاردی بو اعجوبه ی دلپذیر
نیچه تاجور دین تاپیب پرورش	ایشی بو اوتوز ییلدا ایدی بو ایش
نی ایل محنتی دین ملالی انگا	نی بو ایش دین اوزگا خیالی انگا
چیقاریب ریاضت دا قیرق اربعین	بو بیش گنج رازیغه بولدی امین
ینه خسرو اول تورک هندی لقب	که سوز بیرله آلدی عجم تا عرب
گشاد ایله گونه چه بو محکم حصار	بسی ایلپ افسانه ده اختصار
نیچه وقت انینگ هم ایشی بوایدی	که فکر تقه زانو به زانو ایدی
زمان اوتوز ییلدین انداز ایماس	اگر نصف ایماس ثلثی دین از ایماس
ینه کیم که بولدی بویان ره شناس	بولور قیلماق آنی بولار دین قیاس
سینگا کیم یوق ایمکا کدا غایت پدید	اولوس محنتی دین نهایت پدید
قیلیب تانگدین اقشامغه چه قیل و قال	یوزونگا یتیب هر زمان یوز ملال
اوزونگ تینمایین خلق غوغا سیدین	قولاغینگ خلاق علا لاسیدین
بو محنت لار ایچره چیکیب سوز گانیل	زماندین کم و بیش اوتوب ایککی ییل
چیکیب خامه بو نامه اتمامی غه	ییتورگای سین آغازین انجامی غه
که عقل محاسب شتاب ایله سه	دییلگان زمانین حساب ایلاسه

یغیشتورسه بولماس باری آلتی آی	که بولدونگ بورعناغه صورت نمای
سوزونگنی که یخشی کورارسین اوزونگ	کورونماس یمان چون ایرور اوز سوزونگ
قاشینگدا انینگ گرچه کوپ وزنی بار	چو بار اوز سوزونگ یوق انگا اعتبار
که سوز زاده ی طبع و فرزند ایرور	چو فرزند ایرور جانغه پیوند ایرور
نیچه زاده ی طبع ایرور ناپسند	کیشی نینگ اوز آلیدا بار ارجمند
نیچه بوم فرزند ی منحوس دور	اوز آلیدا خوش جلوه طاووس دور
سوزونگ کیم سینگا کیلدی حالا پسند	پسند ایرکین ایل ایچره یا ناپسند
نی بولغای کوروب پیر کاشف انی	بو احوال دین قیلسه واقف انی
بورون ایتقانلار داغی بوکتاب	که چیکمیش اجل یوزلاریگا نقاب
که جفت ریاضیدا هر بیرگا روح	امید اولکه هرلحظه تاپقای فتوح
الار روحی غه تانی صورت ایکی	صفا روحی مو یا که کدورت ایکی
بو ایشدین داغی پیر روشن ضمیر	مینی با خبر قیلسه اوزنی خیبر
اوروب گام مونداغ خیالات ایلا	دماغیمدا سودا محالات ایلا
که یتیم انگا کیم ایرور مقصدیم	که هر دم دیما ککا آتین یوق حدیم
نیاز ایلا یو آستانین اوپوب	بیک سدره چرخ شانین اوپوب
چیکیب خمسه نی جزو دان روان	قویوب خدمتیدا مین نا توان
نیچه گنج کیم آشکار ایلابان	ایاغیمغه بارین نثار ایلابان
سفینم چو عزم ایتی دریا ساری	اوزاتتی ایلین بحر اجزا ساری

(نوایی، ۱۳۶۹، ص ۳۸۲).

بویوک علامه علیشیرنواپی، جامی درگاهیمغه خمسه نی تقدیم قیلگن دن سونگ، او کیشی ورقمه ورق نظر سالیب، تیکشیریب اوتدی، جامی حضرت لریگه منظور و مقبول بولیب، گاه تحسین گاهی هم دعا ایل، نوایی نینگ تصوراتی دن یوزلرچه درجه آرتیق راق اول ذات نینگ آلقیش لریگه سزاوار بولدی. نوایی دیدی: مین جامی مقتاولریگه حیادن کوزلریمنی بیرگه تیکیب، بیر آچون خیالات گه غرق بولیب، اویقوگه چومیلیب کیتیپ من، بوارا ده کوپ غرایب مینگه جلوه نمالیک قیلیب، بیر تازه بوستان اورته سیده قرار تاپیمن.

نظر سالدی آچیب ورق بر ورق	بولوب ملتفت چو آچیب هرورق
قایو سوز دا کیم بیر سوال ایلابان	جوابین دیگاج ذوق حال ایلابان
قیلیب گاه تحسین و گاه دعا	که یوزدین بیری یوق مینگا مدعا
بیتیب هر سوزیدن گشادی مینگا	بولوب حاصل اندین مرادی مینگا
مسلسل کلامیمدین آغزیدا سوز	مین آلیندا بیرگا تیکیب ایککی کوز

سوزوم آچیان بوستاندیک نیکین	قیلیب لطف ایکینیم گا سالدی نیکین
قایو مینگ گردونغه سالسه انی	که دهشت دین اینگوی قدین منحنی
چو ایکینیم گا اول قول بیلاینگ یتیب	ضمیریمدین اوزلوک خیالی کیتیب
چو اوزلوک کیتیب یوزلانیب حالتی	که اوزدین اوزومگا بولوب غیبتی
اوزومدین همولدم که غایب بولوب	مینگا جلوه گر کوپ غرایب بولوب

(نویایی، ۱۳۶۹، ۳۸۲).

توشیمده اوشبو باغ و بوستان آره سیده گلگشت لر قیلیب یورر ایکمن، بو باغ و بوستان بهشت ارم سینگری نزاہت ، لطافت ، کورک ، چیرای و گوزللیککه کوز که جلوه گر لیک قیله دی، مین چمن که ایل بیت الحرام که طواف ایله گن دیک خرام ایلب یوررمن مینینگ اوترومده بیر خوش هیکل شاعروش و کونگلچن بیر کیشی کیلیب سلامله شیب مرحبالربیلن آلفیشله شیب، رسالت طریقینی ادا ایتیب سینینگ بیلن بیر گروه اختلاط قیلش نیتیده دیرلر دیدی، اوندن سوره دیم، که اولر کیم لردن عبارت، دیدی:

دیدي کیم الار زمره ی معنوی	گروهی که نظم ایتی لار مثنوی
خصوصا خمسه یازوچیلر، که هر بیر لری کان گنج بولیب، گنج کانی دیک، سینینگ بیلن اوچره شیشده نهایت مشتاق دیر لر. انه شو مساله نی بویوک متفکر اوز سوز اینجو سی بیلن قوییده گی چه یاریتیب بیره دی:	
کوروب اوزنی بیر تازه بوستان ارا	قیلیب گشت باغ و گلستان ارا
نزاہت کیلیب روضه مانند انگا	ارم سایی آرزومند انگا
چمن دین چمن غه مین ایلاب خرام	انینگ دیک که ایل طواف بیت الحرام
کوروندی بو حالت د اجمعی کثیر	اوروب حلقه صحبت توتوب دلپذیر
الاردین بیراوکیلدی اولیان که مین	چمن دین انینگ دیک خرامان که مین
مینگا ییتتی بار ایردی شاعروشی	جمالی خوش و هیأتی دلکشی
سلام ایلابان مرحبا ایلادی	رسالت طریقین ادا ایلادی
که بو فرخ آیین و بو فرخنده خیل	قیلور لاردی اختلاطینگه میل
قبول ایلايو سالیب اولیان قدم	اوزین داغی سور دوم همول ایلنی هم
دیدي کیم الار زمره ی معنوی	گروهی که نظم ایتی لار مثنوی
خصوصا الار کیم ایرور خمسه سنج	که هر بیر دور اول خمسه دین کان گنج
ایرور لار بو مجمع دا حاضر باری	سینینگ ساری مشتاق و ناظر باری

(نویایی، ۱۳۶۹، ۳۸۲).

نویایی ایلچی بولیب کیلگن شاعر دن اوشبو سوزلرنی تینگلب، بیرینچی دن شاعر نینگ اوز آتینی و کیملیگی نی سورب جوابینی تینگله گن دن سونگ جسمیغه ایستیتمه و کونگلیگه اضطراب توشوب اورنیدن توروب عذر تیلل اولر تمان

آدیم باسیب بارر ایکن، بو ایلچی، باشقه لرنینگ بیرمه بیر آت لرنی ایتیپ نوایی گه تانیشتیروچی شاعر حسن دهلوی دیر، بولردن اوچ کیشی سی صدر مجلس ده اولتورگن لر، که اورته ده گی شیخ نظامی گنجوی، اونینگ اونگ یانیده اونینگ ایزدashi امیر خسرو بلخی دهلوی و ینه بیر یانیده سینینگ استادینگ و پیرینگ اولر جسم بولگنده او جانلری و اولر جان بولگنده او جانانلری یعنی مولانا نورالدین عبدالرحمان جامی دیر لردیب، تانیشتیریپ اوته دی.

نوایی دیدی: اونداق مشهور شاعر کیشی قالمه دی که اوشبو مجلسده حضوری بولمه سه، مین قطع طریق ایل بولگه توشدیم، قریب یوز قاریچه مسافت قالگنده او بزم اهلی مینگه کوزلری توشگن چاغی اورینلریدن قوزغالیب توردیلر و مین تمان کیلیشده شتاب ایل ب، اوزلرنی بیرمه بیر معرفی ایتدیلر، که سعدی، فردوسی، انوری، سنایی، خاقانی، عنصری و باشقه لردن عبارت، اولرنینگ هر بیرینی آت توتیب و ایسلب اوتیش ده تطویل کلام بوله دی.

بولرنینگ مقابلیده شیخ نظامی گنجوی و امیر خسرو بلخی دهلوی لرمینینگ پیریم حضرت مولانا جامی جنابلری ایدی. بو اثنا ده جامی و خسرو قولیمنی توتیب، نظامی تمان یوله دیلر، شیخ نظامی نی کورگن چاغیم اوزیمدن کیتیپ، سیوینیب کوزلرمینینگ یاشلری آقه باشله دی، شوچاغده شیخ نظامی باشیمنی بیردن لطف و عنایت بیلن کوتاریپ، اوز آلدیده اولتوریش گه اشارت قیلدی. اوشبو حالت نی بویوک متفکر اوز سحرلاوچی کلامی بیلن قوییده گی چه یاریتیب بیره دی:

چو سوردونگ مینی ای حدیثینگ قوی	حسن دیر آتیم خلق دیر دهلوی
ایشیتگاچ بو سوز جسمیمه توشتی تاب	سراسیمه گونگومغه هم اضطراب
قولوب عذر قوچتوم انی استوار	قدم قویدوم اول ساری مشتاق وار
بارین هم حسن ایتیپ آتین مینگا	قیلیب هر بیرین باشقه تلقین مینگا
که اوچ کیمرسه دور صدر مجلس نشین	قیلیب شرح بیر بیر الار نینگ ایشین
که اورتا داغی بیر فرخ جمال	که وصفی دا کیلدی خرد نطق لال
ایرور حضرت شیخ آگاه بول	نیاز ایلابان خاک درگاه بول
اونگ ایلکی ساری انگاپیرو دورور	جهان آفتی میر خسرو دورور
یانا بیریان استاد پیرینگ سینینگ	رقم خوان لوح ضمیرینک سینینگ
که بوخیل ایرور جسم اول جانلری	اگر جان بولار بولسه جانانلری
یانا ایکی تاندین بوقوم اوق دورور	کیشی یوق که بو بزم ارا یوق دورور
کوروشگیل باری بیرله حرمت بيله	دلیر اولماغیل سوزده جرأت بيله
قبول ایلابان نیکیم حرمت بيله	دلیر اولماغیل سوزده جات بيله
قبول ایلابان نیکیم ایتیپ اول	که قطع اولدی کوپراغ بو مجمع غه یول
داغی یوز قاریچه مسافت قیلیب	که اول بزم ایلی قوبتی لار قوزغالیب

مینگا اوترو کیلماکا ایلاب ستیز	سالیب مین الار ساری کامیم نی تیز
دیبان بیر اول خیل آتین رهبریم	کوروشما کدا داغی بولوب یاوریم
چو سعدی و فردوسی و انوری	سنایی و خاقانی و عنصری
تعدددا محتاج تفصیل ایرور	ولی بولسه تفصیل تطویل ایرور
باری دستبوسی غه تاپدیم شرف	آلیب یانید ا مینی کیلگان طرف
انگا تیگروکیم شیخ و پیرو ایدی	که یعنی نظامی و خسرو ایدی
یانا بیر بیزینگ پیر مخدوم هم	قوپوب اوردیلا ایلگری راق قدم
بو ایکی یوروشوب شیخ دین ایلگری	یوگوردوم مین خسته هم اول ساری
قولوم توتتی پیر اختیاری بیله	کوروشتوردی همراه و یاری بیله
کوزومدین توکوپ قطره یاغین داغی	ایلیکین هم اوپتوم یاغین داغی
توتوب جامی و خسرو ایکی قولوم	نظامی ساری باشلا دیلا یولوم
توکوب اشک مین دیک اسیر غمی	ولی هر قولومغه توشوب عالمی
ولی مین بولوب گرچه اوزدین نهان	کیریب ایکی ایلگیمدا ایکی جهان
مینگا شیخ بیرلا کوروشماک همان	مبارک یاغیغه توشماک همان
اوپوب توفراغینی توکوب سیل اشک	که اندین یبان توقوز افلاک رشک
باشیم بیردین آلیب عنایت قولی	قیلیب جلوه گاهیم هدایت یولی
یانیب توتتی بیرلیک بیریدا قرار	مینی دیک بیخود قیلیب اضطرار
چو شیخ و ایکی یاری تاپتی سکون	توروب مین نیاز ایچره قدیم نگون
جلوس ایچرا یتی بشارت مینگا	که آلیدا قیلدی اشارت مینگا
چو بولدی مینگا حکمی بیرلا نشست	نیاز ایتی جسمیمنی تفرافقه پست
تلف بیله شیخ عالی مقام	مینینگ ساری بنیاد قیلدی کلام

(نوایی، ۱۳۶۹، ص ۳۸۳).

اولوغ نوایی گه بویوک سوز استاد لری نظامی ، خسرو، جامی ، سعدی ، حافظ ، فردوسی ، انوری و عنصری لر تماندن بیریلگن کته بها و ارزش و یوکسک معنوی مقام (معنویات عالمیده - توش و رویا عالمیده گی آلفیشلر) نهایت بویوک ،چیکسیز ، سانسیز ، اداغسیز، اولکن و عالی مقام ایدی.

نوایی نینگ بویوک لیگینی، نوایی بیلیمی و استعدادینی، شاعرلیگی وادیلیگی و مهارتینی، قیسقه قیلیب ایتگنده نوایی دیک اولوغوار امیرالکلام استاد ذواللسانین شاعرنی بو کینگ آچون آنه سی قه یتیب توغمه گنی توغریسید ه، بویوک سوز استادلری نینگ اعترافلری دقت گه سزاوار دیر.

بوروں سوردی حالیم نی شفقت بیلہ	بیر اوپتوم جوابیدا حرمت بیلہ
یانا دیدی کای عالم اہلی دا فرد	فلک طبعینگا کیلمایین ہم نورد
سپہر ایلاب ایل ایچرا نادر سینی	جہان نظمی طوریدا قادرسینی
غزل طوریدا چونکہ قیلدینگ خرام	سوز اہلیغہ سوز دیرنی قیلدینگ حرام
توتوب ایردی نظمینگ جہان کشورین	جہان کشورین یوق کہ جان کشورین
بودم مثنوی غہ کیم ایلاب شتاب	توکاباشلادینگ خامہ دین در ناب
عجب ایش بو ایشدا سینگا بیردی دست	کہ ایل نظمیغہ بیردی نظمینگ شکست
کہ قیلدینگ سوز ایچرا تتبع مینگا	نی ایستاردا ایتتینگ تضرع مینگا
کہ مین خمسہ دا ایلاب ایردیم وعید	کہ ہر کیمکہ ایتورغہ توتسہ امید
قیلای تیغ بران سوزوم داسیدین	اورای باشین اول تیغ آلماسیدین
کوپ ایل آچتی دعویغہ سوز باشینی	بو دعوی ارا قویدی اوز باشینی
چو کور کوزدی فرزند خسرو نیاز	نیازی بیلا تاپتی اول گنج راز
یانا بیر ایکی اوچ گدالیغ بیلا	نصیب آلدیلارینوالیغ بیلا
مگر سین کہ بو یولغہ قویغاچ قدم	وجودونگ خیالینی قیلدینگ عدم
نیچہ کیم رفعتینگ تاغ چہ	ولی کیلمای آلینگدا تفراغ چہ
سونوب پاکلیک بیرلا بو ایش گا قول	آچیب پاک لار روحی آلینگدا یول
نی مین کیم باری نظم اہلینی پاک	دعا بیرلا ہر صبح ایتیب ذوقناک
نیاز چو بو نوع اولوب بی عدد	سینگا ہم بیز ایلاب عددسبز مدد
یوق ایرسہ ایرور اسرو سودای خام	ایکی ییلدا بیر خمسہ قیلماق تمام
قایو خمسہ بیش گوہر آمودہ گنج	تصرف جفاسیدین آسودہ گنج
در لعل انگا بارچہ کوزدین نہفت	نی دریدا رشتہ نی لعلیدا سفت
نی در کیم بیریب حق تبارک کہ سینگا	امید اولکہ بولغای مبارک سینگا
کبشی سین کیبی قیلسہ ایشگا شروع	عجب یوق عوض بویلا تاپسہ وقوع
ولی مونچہ گنج معانی سینگا	کہ حق روزی ایتی نہانی سینگا

(نوایی، ۳۶۹، ص ۳۸۳).

سونگيچ

خمسه نى موفقيت بيلن توگه تيليشى ونوايى روبا عالميده بويوك سوزاستادلى بيلن اوچره شووى همده اولر نينگ آلقيشلريگه سزاوار بوليشى نى خمسه نينگ بيشينچى داستانى بولميش سدا سکندرى ده قيداي تيليشى نى اوشبو قيسقه يازيشمه ده بيرمه بير کوزدن كيچيريب اوتديک؛ سوزيميز سونگيگي نى هم، انه شوم بحث نينگ ادامه سى و ايزگوتو گللنيشى ديب، سوزاستادلى آرقه لى شاه غازى (سلطان حسين ميرزا بايقرا حضرتلى) مقتاوى ونوايى نينگ ايکى ييلده شاه غازى زمانيده خمسه نى موفقيت بيلن يازيب توگتگنى آدميزاد حوصله سيدن ييراق وامکانى بولمه گن ايش ايدى ديب بها بيريليشى؛ کيبنچه ليک اولوغ متفکر نوايى نينگ استادى وآته خواندى حضرت مولانا نورالدين عبدالرحمان جامى آلقيشلى و ايزگو نيتلربيلن اداگه ييتکيزه ميز.

اولوس فاضلى شاه غازى دورور

شهى کيم اولوس چاره سازى دورور

ييتى چرخ دين هم بويوك رفعتين

که تينگرى فزون ايل سون دولتين

که ايرماس ايشينگ آدميزاد ايشى

که کيلدى زمانيدا سين ديك کيشى

(نوايى، ۱۳۶۹، ص ۳۸۳).

نظامى و امير خسرو آلقيشلى وخيرلى دعا لرى سونگيده، مولانا جامى حضرت لريدن خمسه نى موفقيت بيلن توگتيليشى اوچون فرزندی بولميش نوايى حقيده بير ايزگو دعا التماسينى قيلدى، جامى ايسه اونى ارداقلب ديدى:

که سين قيل دعا ظاهر ايلاب خشوع

باقيب مولوى سارى قيلدى رجوع

بيليك مزرعدين برومنديميز

که قايل ايرور سونگى فرزنديميز

بارى بيزگا فرزندفرزنديدور

بولار کيم انينگ زاد پيونديدور

دعا سيني سيندين توتار بيز اميد

سينگا هم چو شاگرد ايرورهم مريد

يانا آچتى لار بارچه آمين غه قول

چو مخدوم تاپتى دعا سارى يول

که مهوش ضميرغہ مرغوب ايدى

دعايى که کونگلو مگا مطلوب ايدى

مينگا چونکه يوز لاندی مونداغ مراد

قيليب ايلاديلار بو محزوننى شاد

يانا کيمسه گا بيرماميش ايردى دست

ديدى اولچه بودم سينگا بيردى دست

بو توفيق بيحد و پايانيغہ

قوب و شکر قيل تنگرى احسانغہ

ديگاي سين مينينگ ايردى عالم تمام

اوپوب بيرنى قويدوم چو تاشقارى گام

بو مقصود تحصيلى بيريان ايدى

مينگا خمسہ تکميلي بيريان ايدى

که ييتکوردى آخر مقصودومه

نى تيل بيرلادى شکر معبودومه

سينگا روزى ايتى عجيب نوا

نوايى قيليب تنگرى کامينگ روا

نوایی اوزات تنگری شکر یغه تیل

نوا آرتوغ ایستار ایسانگ شکر قیل

نوایی خمسه نینگ ایکینچی داستانی بولمیش لیلی و مجنون داستانی نینگ توغللاوچی قسمیده اوزی نینگ تورکی
تیلیده ایتگن نظیری بولمه گن اثریگه اشاره قیلیب بونده ی دیگن ایدی:

مین تورکچه باشله بان روایت قیلدیم بوفسانه نی حکایت

کیم شهرتی چون جهانغه تولغای تورکی ایلی داغی بهره آلغای

نیچون که بوکون جهانده اتراک کوپتور خوش طبع صاف ادراک

(نوایی، ۱۳۶۹، صص ۷۶-۱۵۳).

علیشیر نوایی نوایی خمسه سی نینگ تورتنینچی داستانی بولمیش سبعة سیار مثنوی سی اداغیده کتابی نینگ
اوقیگن کیشی نی آلقیشلب دیدی:

خلقه زب تارک ایلا آنی اوقوغانغه مبارک ایلا آنی

یتی افلاک نی انگا یار ایت یتی اقلیم ایلین خریدار ایت

(نوایی، ۱۹۹۱، صص ۳۶۷-۲۸۲).

مأخذلر

- امینیار، سیدنورالله. (۱۳۹۴). اوزبیک ادبیاتی تاریخی کابل: نگار چاپخانه سی، ص ۲۶۳، ۲۶۱.
- تورسونوف واورینبايف. (۱۹۸۲). اوزبیک ادبیاتی تاریخی. تاشکینت: اوقیتوچی نشریاتی، ص ۲۸۱.
- ملله یف، نتن مرادیویچ. (۱۹۷۶). اوزبیک ادبیاتی تاریخی. تاشکینت: اوقیتوچی نشریاتی، ص ۴۲۳، ۴۲۱.
- نوایی، میر علیشیر. (۱۳۶۹). خمسه، حیرت الابرار مثنوی سی. کابل: مطبعة دولتی، ص ۱۰۸.
- نوایی، میر علیشیر. (۱۳۶۹). خمسه، فرهاد و شیرین مثنوی سی. کابل: مطبعة دولتی، ص ۲۶۶، ۱۶۱.
- نوایی، میر علیشیر. (۱۳۶۹). لیلی و مجنون داستانی. عبدالغفار بیانی اهتمامی بیلن کابل: دولت مطبعة سی، ص ۱۵۳، ۷۶.
- نوایی، میرعلیشیر. (۱۳۶۹). خمسه، عبدالغفار بیانی اهتمامی بیلن. کابل: دولت مطبعة سی، ص ۳۸۳، ۱۰۸، ۵۰۷، ۵۰۹.
- نوایی، میرعلیشیر. (۱۹۹۱). سبعة سیار. تاشکینت: غفور غلام نامیده گی نشریات مطبعة، ص ۲۸۰، ۲۸۲، ۳۶۷.
- نوایی، میر علیشیر. (۱۳۶۹). خمسه، سدسکندری. کابل: دولتی مطبعة، ص ۳۸۲، ۳۸۳، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹.
- نوایی، میرعلیشیر. (۱۹۴۸). فرهاد و شیرین. تاشکینت، ص ۱۶۱، ۲۶۶.

نیازمندی به آموزش رسم تخنیک در پوهنحی‌های انجنیری

پوهاند محمدهاشم صدیقی^۱

خلاصه

مضامین گرافیکی مانند هندسه ترسیمی و رسم تخنیک به شکل پیش نیاز برای فراگیری مضامین مسلکی در کیکولم‌های درسی پوهنحی‌های انجنیری جا به جا گردیده است. بدون دانستن این مضامین یک انجنیر نمی‌تواند با اصول و قواعد اجرای نقشه‌ها، رشد قدرت تصور و تجسم فضایی توانایی ترسیم، خواندن، تحلیل و تفسیر نقشه‌ها، اجرای ترسیمات هندسی مختلف و استفاده از علائم و اختصارات در نقشه‌ها دست یابد. هدف اساسی این تحقیق را ضرورت آموزش مضامین گرافیکی مانند رسم تخنیک در تحصیلات عالی و نقش آن در مسلک آینده دانش آموزان تشکیل می‌دهد. برای پاسخ به این سوال که چرا ما مضمون رسم تخنیک می‌آموزیم؟ موضوع رادر این مقاله مورد بررسی قرار می‌دهیم. تمام فرآورده‌های تخنیکی به اساس اسناد تخنیکی یعنی نقشه‌ها ساخته می‌شوند. کشور ما به کادر مسلکی که قادر به طرح وساخت چیزهای جدید باشند اشد نیاز دارد. افرادی زیادی وجود دارد، که از لحاظ فکری و عملی قادر به ساختن چیزهای جدید هستند؛ اما به علت ضعف در ترسیم نقشه نمی‌توانند افکار خود را بیان نمایند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که مضمون رسم تخنیک به اساس نیازمندی‌های مسلکی پوهنحی‌های انجنیری شامل برنامه‌های تحصیلی گردیده است. نقشه زبان تخنیک یا زبان صنعت است زبانی که فکر طراحان و مهندسان را به تصویر می‌کشد. یک انجنیر بدون آشنائی با اصول و قواعد اجرای نقشه‌ها، توانائی ترسیم، خواندن، تحلیل و تفسیر نقشه‌ها، اجرای ترسیمات هندسی مختلف و استفاده از علائم و اختصارات در نقشه‌ها نمی‌تواند در بخش ماشین‌سازی، ساختمان‌سازی و تکنالوژی و معادن و غیره کار نماید. مهارت نقشه خوانی و نقشه کشی در صنعت؛ مانند: خواندن و نوشتن است. در شرایط کنونی قسمت بسیار محدودی از نیازمندی‌های صنعتی ما در داخل کشور تهیه می‌گردد. نقشه‌ها در ساختمان‌سازی ماشین‌سازی و صنایع؛ مانند: قالب‌سازی، خردی، ریخته‌گری و غیره اهمیت زیادی پیدا کرده است، که ساختن آن‌ها بدون نقشه امکان پذیر نیست. برای ترسیم چنین نقشه‌ها احتیاج به دانش مسلکی نقشه‌کشی است که هدف اساسی این مقاله را نیز همین موضوع تشکیل می‌دهد.

کلمات کلیدی: گرافیک، نقشه، آموزش تخنیکی، نرم افزار، رسم تخنیک

مقدمه

^۱ - عضو کادر علمی دیپارتمنت هندسه ترسیمی و رسم تخنیک پوهنحی ساختمانی

با پیشرفت مدنیت بشری گرافیک؛ مانند: سایر علوم کاربردی به اساس نیازمندی‌های مسلکی رشته‌های ماشین‌سازی، ساختمان‌سازی و مهندسی و غیره به وجود آمده است. انسان‌ها در آغاز نقشه‌ها را روی زمین درساحه که کار ساختمانی به پیشبرده می‌شد، بعداً روی صخره‌ها، پل‌های گلی، پوست حیوانات و غیره ترسیم می‌نمودند. صنعت‌گران در آن زمان محیط محصولات مورد نیازشان را روی مواد خام نشانی می‌کردند. رشد فرهنگ و تخنیک باعث ایجاد مفکوره طرح‌های جدید و مغلق مورد نیاز قبل از تولید گردید. موکت‌ها، مدل‌ها و نقشه‌های جدید به وجود آمدند. گرافیک انجینیری در رشد خود از تولید عقب نمانده و همگام با آن حرکت نموده است (بارسکوف، ۲۰۱۰: ص ۷).

آقای لئونارد اوینچی نقاش و مجسمه ساز ایتالیایی (۱۴۵۹ - ۱۵۱۶) طرحی را ارائه نمود و طبق قواعد جسم سه بعدی را روی صفحه دو بعدی با رسم و تصاویر نشان داد، سپس دانشمندان و ریاضی‌دانان اروپایی فعالیت او را دنبال کردند؛ تا اینکه گاسپار مونژ عالم بزرگ فرانسوی در سال ۱۷۹۸ هندسه ترسیمی را معرفی نمود. این علم باعث رشد و انکشاف نقشه‌کشی شد، که امروز از همان اصول استفاده می‌شود (ابراهیمی علی، ۱۳۸۵، ص ۱۲).

با به میان آمدن کمپیوتر انسان‌ها از ترسیم نقشه‌ها توسط پنسل و توش روی کاغذ به اجرای نقشه‌های مدل D3 دست یافتند. استفاده از منابع الکترونیکی فضای بهتر و واحد آموزشی را برای دانش‌آموزان و استادان فراهم می‌سازد. اگر چه پیشبرد دروس با استفاده از کمپیوتر برای محصلان جالب می‌باشد؛ اما برای رشته‌های تخنیکی دانستن اساسات رسم تخنیک، طریقه‌های ترتیب نقشه‌ها و کسب دانش‌های اولیه گرافیکی یک امر ضروری پنداشته می‌شود.

دانشمندانی چون E.H.Кабанова-Меллер Б.Ф.Ломов И.С.Якиманская و غیره به اثبات رساندن که رسم تخنیک یگانه مضمونی است تصور تجسم فضائی و طرز تفکر دانش‌آموزان را رشد می‌دهد بدون آن طرح تخنیکی امکان ندارد.

مضمون رسم تخنیک در پوهنجه‌های انجینیری محصلان را با عناصر آموزش تخنیکی و تکنالوژی معاصر تولید آشنا می‌سازد. بر علاوه این مضمون در انکشاف ذکاوت، طرز تفکر، دقت درکار و حل مسایل گرافیکی تأثیرات مثبت دارد. مضمون رسم تخنیک ارتباط میان افراد مختلف جهان را در بخش‌های مهندسی و دیزاین، ساختمانی، صنعت، میخانیزم‌های جدید، تجهیزات و وسایل طبی فراهم می‌سازد. محصلان در جریان اجرای کارهای گرافیکی با تصور فضائی، علایم و جزئیات نقشه آشنا می‌شوند.

نقشه زبان بین المللی ارتباط است با رسم اشکال بسیاری از تصورات را بدون اینکه به کدام زبان مخصوص دیگر نیاز باشد می‌توان به دیگران تفهیم نمود. انجینیران خارجی بدون بلدیت به کدام زبان دیگر نقشه را خوانده و یا ترسیم می‌نمایند. بنابراین دانستن یک زبان یعنی زبان گرافیکی خطوط، علایم، اعداد و غیره یک امر ضروری پنداشته می‌شود.

- مقاله‌ی هُذا با استفاده از کتب و آثار معتبر علمی چاپ شده پیرامون موضوع اهمیت آموزش مضمون رسم تخنیک در تحصیلات عالی به شکل کتابخانه‌یی تحریر گردیده است.

تاریخچه ایجاد نقشه

زبان گرافیکی از بسیار قدیم، زمانیکه نامه تصویری یگانه وسیله حفظ و انتقال معلومات به‌شمار می‌رفت به‌وجود آمده است. این زبان راه‌های طولانی رشد را پیموده است. به‌طورمثال یکی از زبان‌های قدیمی گرافیکی که تا عصر ما باقی‌مانده زبان هیروگلیف مصر است، که ارتباط مضمون رسم تخنیک را با تاریخ گذشته نشان می‌دهد. در زمانه‌های قدیم انسان‌ها از وسایل مختلف؛ چون: نامه، تصاویر، صدا، علائم و غیره جهت انتقال معلومات استفاده می‌نمودند. ضرورت انسان‌ها برای انتقال معلومات سبب ایجاد زبان‌های مختلف از جمله زبان گرافیکی گردید. زبان گرافیکی- نوشتاری، تصاویر، خطوط، اعداد، علائم می‌باشد.

بشر از زمانه قدیم شکل‌های را به‌نام نقشه ترسیم می‌نمود. از جمله مصریان قدیم برای ساختن بناهای عظیم نظیر اهرام ثلاثه مصر از آن‌ها استفاده نموده‌اند. به‌وجود آمدن نقشه با فعالیت عملی انسان‌ها یعنی اعمار بناهای عظیم، تحکیمات، شهرک‌ها و غیره ارتباط می‌گیرد. انسان‌ها در آغاز نقشه‌ها را روی زمین در ساحه که کار ساختمانی به پیشبرده می‌شد و بعداً آن‌را روی سنگ‌ها و پلتهای گلی و غیره ترسیم می‌نمودند.

شکل (۱)- اهرام مصر

به‌صورت دقیق نمی‌توان گفت که اولین نقشه‌های صنعتی چه زمانی ترسیم شده است؛ ولی آنچه مسلم است پیشرفت سریع صنایع و پیدایش اختراعات جدید لزوم ترسیم نقشه‌ها را اجتناب‌ناپذیر ساخته است. پیدایش و تکامل علم هندسه چون بخش از ریاضیات در پیشرفت سریع بشر تاثیر شگفت‌انگیز داشته است (بارسکوف، صص ۵-۸)

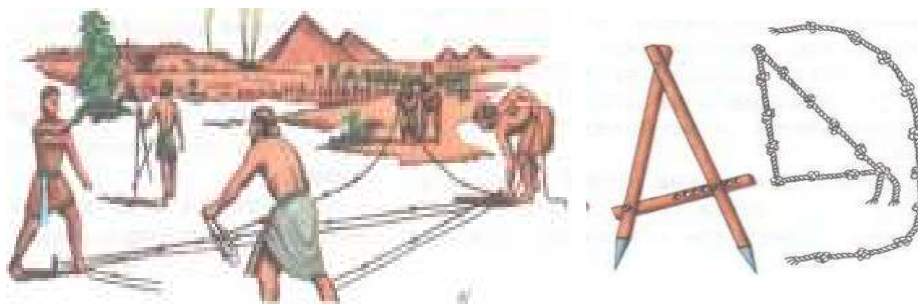

شکل (۲) - بنای تاریخی درروم باستان

در نسخ خطی قرون ۱۳ و ۱۴ نقشه‌های متعددی به چشم می‌خورد، که در آن‌ها روش ساختن قطعات مختلف اجسام را به خوبی نشان می‌دهند. لئونارد داوینچی نقاش و مجسمه‌ساز ایتالیایی (۱۴۵۹-۱۵۱۶) طرحی را ارائه نمود و طبق قواعدی جسم سه بعدی را روی صفحه دو بعدی با رسم تصاویر نشان داد که در این حالت نقشه گویاتر و قابل فهم‌تر شد.

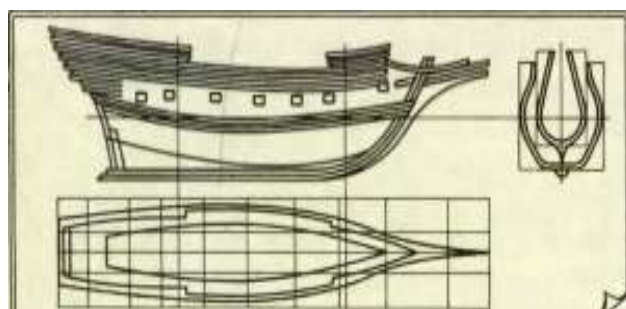

شکل (۴) - بنای تاریخی یونان قدیم

شکل (۵) - استفاده از وسایل نقشه کشی در قدیم.

در قرن ۱۶ و اوئل قرن ۱۷ ساختن اجسام معمولاً از روی نمونه انجام می‌شد نه از روی نقشه؛ ولی در اواخر قرن ۱۷ پیشرفت نقشه‌کشی شروع شد. نقشه‌های اولیه مقیاس معین نداشت؛ ولی اندازه‌ی آن‌ها دقیق بود. با پیشرفت کار کشتی‌سازی لزوم نقشه‌های دقیق فنی محسوس شد و به همین جهت نقشه‌های که از کشتی‌سازان و همکاران آن‌ها به جا مانده در نوع خود بسیار پیشرفته است. در این نقشه‌ها ابعاد اصلی نمای سه گانه به چشم می‌خورد.

شکل (۶)- نقشه کشتی در آغاز قرن ۱۷

در سال ۱۷۹۸ یک مهندس فرانسوی به نام گاسپارد مونژ کتاب هندسه ترسیمی را که پایه و اساس رسم تکنیک محسوب می‌شود منتشر کرد. هرچند نمی‌توان منکر سهم به‌سزائی که این مهندس فرانسوی در تشریح علمی نماهای مختلف که یک جسم دارد شد؛ ولی باید به خاطر داشت که صنعت‌گران ادوار قبل او این نماها را ترسیم نموده بودند که به عنوان مثال می‌توان به بعضی از نقشه‌های رسم تکنیک که در قرن ۱۸ در روسیه تهیه شده اشاره کرد. در این نقشه‌ها قسمت‌های قطع شده و خالیگاه اجسام با رنگ‌های مختلف نشان داده شده است. برای هر ماده مورد نیاز رنگ مخصوص خودش به کار برده شده است.

نقشه‌کشی از قرن ۱۹ به بعد در حال گسترش می‌باشد و متخصصین در این پیشرفت سهم به‌سزائی داشته‌اند. آن‌ها همچنان در پیدایش روش علمی نمایش اجسام، استانداردها و طریقه درست تدریس نقشه‌کشی، گام‌های مؤثری برداشته شده است.

هدف از نقشه‌کشی صنعتی چیست ؟

نقشه‌زبان تکنیک یا زبان صنعت است زبانی که فکرتراحان و مهندسان را به تصویر می‌کشد. مهارت نقشه‌خوانی و نقشه‌کشی در صنعت؛ مانند: خواندن و نوشتن است. برای آشنائی بیشتر به این موضوع ابتدا مختصراً در مورد علم میخانیک بحث می‌نمائیم. همانطوریکه می‌دانیم علم میخانیک شاخه‌یی از علم فزیک است و میخانیک صنعتی جز آن به‌شمار می‌رود. امروز میخانیک آنقدر گسترش یافته که تمام بخش‌های صنعت به آن وابسته است. این رشته‌یی از صنعت خود به سایر رشته‌ها؛ مانند: الکترونیک، برق ساختمان و غیره ارتباط دارد. به‌طور مثال برای ایجاد یک فابریکه ذوب آهن باید مسایل ساختمانی، الکترونیکی و برقی آن در ابعاد بزرگ رعایت گردد. فابریکات بزرگ صنعتی کشتی‌سازی وسایط

نقلیه هواپیماها ذوب آهن سفینه‌های فضائی و غیره همه و همه به این صنعت مربوط می‌شوند (فیسونوه ن. ن، ۲۰۱۷: صص ۱۱-۱۴).

اگر توجه کنیم برای ساختن بزرگ‌ترین مصنوعات نظیر کشتی‌سازی چندین هزارتنی تا کوچک‌ترین و ساده‌ترین آن‌ها مثل یک واشر همه احتیاج به نقشه است و اصولاً بدون نقشه سخن گفتن در صنعت ممکن نیست. از طرف دیگر استندرد بودن علایم در رسم تخنیک امکان می‌دهد؛ تا نقشه درهمه نقطه‌ای از دنیا قابل فهم باشد. به زبان ساده می‌توان گفت که برای ساختن یک جسم باید نقشه آن تهیه گردد. هرگاه نقشه‌ها براساس اصول و قوانین اجرا شوند ما موفق خواهیم بود. بر اساس این نیازمندی‌ها مضمون رسم تخنیک در تحصیلات عالی کشور تدریس می‌گردد. یک نقشه‌کش خوب می‌تواند منحیث پلی بین طراح و سازنده باشد؛ اما طوریکه دیده می‌شود صنعت‌گران قدرت طراحی وسایل را ندارند و به علت ندانستن درست نقشه نمی‌توانند فکر خود را بیان نمایند. یک فابریکه صنعتی زمانی رشد می‌کند که سه بخش اساسی آن یعنی طراحی، تولید و کنترل کیفیت آن کامل باشد (آچلوف، صص ۹۰۵-۹۰۷).

از گذشته‌ها دیده شده کارهای که بر اساس نقشه و طرح ابتدائی انجام نمی‌شود بعضاً به مشکلاتی رو به رو می‌شود که باعث توقف کار می‌گردد. درحالیکه روی یک نقشه خوب می‌توان این مشکلات را برطرف کرد. از طرف دیگر روی نقشه باصرف وقت کم و هزینه خیلی ناچیز می‌توان یک طرح را تغییر داد و آنرا تکمیل کرد امید است به‌خواست خداوند متعال فارغ‌التحصیلان رشته‌های انجینییری ما جوابی به سوالات شان دریافت نموده باشند.

جایگاه رسم تخنیک در صنعت

نقشه کشی زبانی است که اطلاعات مورد نیاز درمورد یک شی یا یک طرح را به‌صورت روشن و واضح بیان می‌کند. یک انجینیر به این زبان باید تسلط کامل داشته باشد؛ تا بتواند به راحتی ازطریق آن به تبادل اطلاعات نماید. به هراندازه‌یی که تسلط به نقشه خوانی و نقشه کشی بیشتر باشد به همان اندازه شخص سریع‌تر و راحت‌تر می‌تواند مفکوره خود را به دیگران انتقال دهد و یا ایده‌های دیگران را درک کند. برای اینکه تصاویر گرافیکی شکل امروزی را به خود بگیرد سال‌های زیادی سپری شده است.

نقشه وسیله مناسب برای کسب و دریافت معلومات محسوب می‌گردد، که در آن اطلاعات ضروری در رابطه به شکل، اندازه‌ها و موادیکه جسم از آن ساخته شده موجود می‌باشد. با رسم اشکال می‌توان بسیاری از تصورات را بدون اینکه به کدام زبان مخصوص دیگر نیاز باشد می‌توان به دیگران تفهیم نمود.

استندردهای نقشه کشی

تمام فرآورده‌های تخنیکی به اساس اسناد تخنیکی نقشه‌ها، شیمایا و غیره ساخته می‌شوند. برای درک و خواندن درست نقشه‌ها لازم است، که آنها مطابق به اصول وقواعد واحد ترتیب شوند. برای اینکه علائم شرطی مواد، تجهیزات و عناصر جداگانه آنها در نقشه یکسان باشد، در اجرای نقشه‌ها از سیستم واحد اسناد طراحی کارگرفته می‌شود.

طراحان و مهندسان به این امر معتقدند، که یکسان سازی و استندرد بسیاری از نارسایی‌ها را حل می نماید. استندرد هماهنگی را در ترسیم نقشه‌ها به وجود می آورد.

اولین سازمان استندرد رسمی در سال ۱۹۰۲م. در انگلستان و سپس در سال ۱۹۱۶ درهالند و در سال ۱۹۱۷ در آلمان تأسیس گردید نظر به قراردادهای وضع شده مختص به کشورهای نامبرده بود، که بعداً به سازمان‌های استندرد ملی معروف شد. در سال ۱۹۲۶ م. سازمان ملی استندرد به نام ای سا (ISA) ایجاد شد، که وظیفه آن جهانی ساختن استندردها بود. این سازمان بعد از جنگ دوم جهانی به نام ایزو (ISO) نامگذاری گردید.

استندرد کشور علامت اختصاری

امریکا- ANS I

اروپا- CE

استرالیا- SAA

کانادا- CSA

ایران- ISIRI

انگلستان- BSI

ایتالیا- UNI

روسیه- GOST

جاپان- JISC

فرانسه- NF

استفاده از نرم افزارها در نقشه کشی

امروز در اکثر کشورها برای طرح نقشه‌ها از نرم افزارهای کمپیوتری استفاده می کنند. قطعات مورد نظر در محیط نرم افزاری طراحی می گردد. اشکال آنها قبل از ساخت نمونه واقعی در چنین محیط شبه سازی شده و عیوب طراحی برطرف می گردد. پس از حصول اطمینان از صحت طراحی شروع به ساخت نمونه واقعی و تولید محصول می نمایند.

این کار باعث آن می گردد؛ تا شکل بازار عرضه و فروش محصولات از حالت سنتی و نمایشی به شکل الکترونیکی تبدیل شود. طراحی قطعات در محیط‌های نرم افزاری این امکانات را فراهم تا دو شرکت سازنده در دو نقطه جهان بتوانند به راحتی با یکدیگر در امر ساخت یک محصول همکاری نمایند. به طور مثال یک شرکت افغانی به یک شرکت خارجی سفارش طرح و ساخت یک قالب را می دهد. با استفاده از طراحی به کمک کمپیوتر، شرکت سازنده مدلی را که می خواهد بسازد در اختیار شرکت سفارش دهنده قرار می دهد. پس از چندین بار رد و بدل شدن اسناد در اخیر با توافق طرفین نمونه اصلی ساخته شده و به شرکت سفارش دهنده فرستاده می شود (بارینکه، ۲۰۱۴، صص ۱۱۹-۱۲۳).

چگونه گی استفاده از نرم افزارهای کمپیوتری بسته گی به هدف نهایی طراح دارد. اگر هدف از طراحی صرف مدل سازی و تهیه نقشه های صنعتی مدل تهیه شده باشد باید به سراغ نرم افزارهای مدل سازی رفت؛ ولی امکان دارد شخص طراح

بخواهد علاوه بر مدل سازی به کمک کمپیوتر به تحلیل و بررسی سینماتیکی یا دینامیکی یک میخانیزم بپردازد. انتخاب نرم افزارهای صنعتی بستگی به هدف طراح و تسلط وی به آن نرم افزار دارد. نرم افزارهای متعددی قادر به عمل مدل سازی هستند که از جمله می توان به Mechanical deskto-AUTOCAT-catia solldwork و غیره را یاد آورد. این نرم افزارها به نرم افزارهای CAD(computer aided desing معروفند. هر کدام از این ها در یک یا چند بخش از طراحی نسبت به دیگر نرم افزار برتری دارند.

یافته ها

تمام فرآورده های تخنیکی به اساس اسناد تخنیکی نقشه ها، شیماها و غیره ساخته می شوند. یک انجیر بدون آشنائی با اصول و قواعد اجرای نقشه ها، توانائی ترسیم، خواندن، تحلیل و تفسیر نقشه ها، اجرای ترسیمات هندسی مختلف و استفاده از علائم و اختصارات در نقشه ها نمی تواند در بخش ماشین سازی، ساختمان سازی و تکنالوژی ومعادن و غیره کار نماید.

افرادی که مضمون رسم تخنیک و نقشه کشی را به صورت درست و عملی آموخته باشند می توانند در بخش مختلف صنایع کار نمایند:

- ۱- در بخش نقشه کشی و طراحی که در هر فابریکه وجود دارد به عنوان نقشه کش و یا به عنوان سرپرست می تواند ایفای وظیفه نماید. قابل تذکر است تجربه به دست آمده از کار و داشتن دانش علمی باعث رشد سریع شخص می گردد.
- ۲- به عنوان شخص ارتباط بین مهندسین طراح و تولید (در شرایط کنونی اکثر پرزه جات توسط نقشه تولید می شوند بنابراین کسانی که حرف طراحان و مبتکران را درست درک نمایند و نقشه خوب ترسیم نمایند ارزشمند می باشند)
- ۳- با ادامه تحصیل در سطوح پوهنتون ها می توانند استادان مجرب در امر تدریس رسم تخنیک باشند

نتیجه گیری و پیشنهادها

- آماده گی های گرافیکی بخشی از آموزش مسلکی تربیه کادرها محسوب می گردد، که نظر به نیازمندی مسلکی رشته های ماشین سازی، ساختمان سازی و غیره بخش های صنعت ایجاد گردیده است. - مضامین گرافیکی به رشد فعالیت مسلکی دانش آموزان کمک می کند با یادگیری مهارت نقشه خوانی و نقشه کشی در بخش های صنعت کار نمایند . - در نهاد های تحصیلات عالی کشور باید شرایط رشد استعداد جوانان با طرح پروژه های جدید با رهنمائی استادان فراهم گردد.

- برای آموزش بهتر مضامین گرافیکی باید اساسات این مضامین در مکاتب مسلکی تدریس گردد.
- در آغاز دروس سمستر استادان اهمیت فراگیری مضمون رسم تخنیک را برای دانش آموزان تشریح نمایند.
- بلند بردن کیفیت آماده گی های گرافیکی دانش آموزان یکی از فاکتورهای مهم و کلیدی در سطح دیپارتمنت هندسه ترسیمی و رسم تخنیک به شمار می رود. استادان دیپارتمنت با استفاده از شیوه های جدید آموزش و تجارب چندین ساله تدریس می توانند گام های مؤثری بردارند.

مآخذ

- Барсуков П.В.(2010)Строительное Черчение.Учебник для проф. Техн.Учеб. Заведений.Издательство«Высшая школа» Стр.7-9
- Борисенко И.Г. (2014) организация учебного процесса в интерактивной электронной образовательной среде //Профессиональное образование в России и зарубежом N2 (14) Стр.119-123.
- Борисенко И.Г. (2013)результатов входного контроля студентов первого курса машиностроительных специальностей // Сибирский Профессиональный педагогический журнал – 2013.N2 –Стр.135-138
- ГилязоваС.П.,СташиноваТ.А.(2011)рольграфическихдисциплин в формированииинтегративнойконструкторскотехнологической компетенции//казанский педагогический журнал.-N5-6.
- Михайлов Н.Г.(2014).как писать студенту вуза научную работу по методике обучения школьников черчению(графики)//фундаментальные прикладные исследования:проблемы и результаты- N.16.
- Очелов Ф.Е.(2016) Подготовка современных специалистов по предмету черчению №- 12 (116)Стр.905-907
- Преображенская Н.Г.(2004) черчению образовательная область «Технология». Программа для общеобразовательных учреждений. М.:«Вентана-Граф Стр.123
- Тарасва О. А.(2010) Профессиональная подготовка студентов на основе индивидуализации графической деятельности //среднее профессиональное образование-N.8.-Стр.120
- Фесунова Н.Г.(2017)Исследовательская работа«Для чего мы изучаем черчение» Стр11-14
- ЧекмаревА.А.(2011).Начертательнаягеометрияичерчение/А.А.
- Чек марев – М : Юрайт, Маркаров, С. М. Краткий(2009). словарь- справочник по черчению / С.М. Маркаров. – М.: Машиностроение,
- Сайт методического объединения учителей черчения: <http://cherchenie.ru>.

نقش قوای بشری در انکشاف اقتصاد

پوهندوی سهیلا حیدری^۱

تقریظ دهنده: پوهنوال زهرا رحمانی استاد پوهنهی تعلیم و تربیه

خلاصه

امروزه با توجه به رشد جمعیت در شهرها تراکم جمعیت از اهمیت بسیاری برخوردار است. برای نیازمندان ضروری است مناسب‌ترین تراکم را، که برای ساکنان مناسب است فراهم آورند. رشد بالای جمعیت، افزایش تعداد نیروی انسانی را موجب می‌شود؛ اما این‌ها ممکن است همیشه با منفعت اقتصادی همراه نباشد. اگر در کشور فقیر سرمایه و زمین کمیاب باشد، افزایش نیروی انسانی به بیکاری می‌انجامد. بنابراین ساختار و تحولات جمعیت و عوامل دیگر نظیر وضعیت اقتصادی و اجتماعی رابطه جمعیت و نیروی انسانی را تحت تاثیر قرار می‌دهند. بر همین اساس این مقاله می‌کوشد؛ تا مسأله تراکم زیاد و تراکم کم و همچنان معایب و مزایای جمعیت هریک را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. هدف از تحقیق در این مقاله آگاهی از نقش قوای بشری در توسعه اقتصادی و رابطه قوای بشری با اقتصاد همچنان مزایا و معایب جمعیت در توسعه اقتصادی بود؛ که آیا جمعیت رابطه‌ی با توسعه اقتصادی دارد؟ ازدیاد و کم بودن جمعیت چه نقشی در رشد اقتصادی خواهد داشت؟ که با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و روش جمع‌آوری یافته‌ها به صورت کتابخانه‌یی به مسأله فوق پرداخته شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که هریک از تراکم زیاد و تراکم کم جمعیت معایب و مزایایی دارد و نمی‌توان به طور قطعی گفت که کدام بهتر است؛ ولی باید در نظر داشت که بهترین تراکم جمعیت تراکمی است که کم‌ترین معایب و بیشترین کارایی را دارد. همچنان باید در نظر داشت که افزایش تراکم جمعیت نیازمند زیر ساخت‌های مناسب؛ از قبیل: راه تأسیسات و تجهیزات می‌باشد در غیر این صورت با مشکلات بسیاری مواجه می‌شود.

کلمات کلیدی: نفوس، مدیریت، توسعه اقتصادی، اقتصاد پایدار

مقدمه

^۱ - عضو کادر علمی دیپارتمنت جغرافیه پوهنهی تعلیم و تربیه

ساختار گروه‌های سنی جمعیت، معرف وضعیت کلی هر سرزمین یا کشوری است که آن جمعیت در بسترش به حیات خود ادامه می‌دهد. براین اساس، دانشمندان و مراکز تحقیقاتی قادر به ارزیابی ویژه‌گی‌های جغرافیایی در اماکن مختلف می‌باشند. بالا بودن درصد اطفال در بیش گروه‌های سنی، دیگر دلالت بر عدم توسعه کشورها داشته و از آنجا که این گروه سنی هزینه بر و از نظر اقتصادی غیر مولد است. مبالغ قابل ملاحظه‌ای از درآمد ملی را می‌بلعد و آنرا از قرار گرفتن در مسیر توسعه و پیشرفت باز می‌دارد. برای ایجاد هماهنگی در گروه‌های مختلف سنی جمعیت، لزوم پیش‌گیری از زاد و تولد زیاد، سرمایه‌گذاری در آمر آموزش، تحول در ساختار شغلی کشور، ایجاد امکانات برای توسعه آموزش عالی، گرایش به شهرنشینی، صنعتی کردن زراعت و مال‌داری، تعمیم سواد آموزی، تغذیه مناسب و کافی، فراگیری بیمه‌های مختلف و از جمله بیمه از کار افتاده‌گی و سرانجام، استفاده از بهداشت و درمان رایگان از مهم مسائلی هستند که روند تولد را کند می‌سازند، که مسأله مستلزم فکر و اندیشه می‌باشد.

در این مورد کتاب‌های زیادی توسط دانشمندان در رشته تحریر در آورده شده است؛ به قول احمدی (۱۳۹۲، ص ۱۱۶) رشد اقتصادی رابطه‌ی متقابل، تفکیک تاپذیر، پیچیده و تا حدی بحث انگیز با توزیع درآمد دارد. ارتباط متقابل از آن جهت مطرح می‌باشد که رشد اقتصادی بر توزیع درآمد، اثر داشته و هم توزیع درآمد بر رشد اقتصادی اثر خواهد گذاشت. تفکیک ناپذیر از آن جهت که نمی‌توان رشد را بدون اثرات توزیعی و یا توزیع درآمد را بدون اثر آن بر رشد مورد بررسی قرار داد.

یکی از مهم‌ترین عوامل اثر گذار در رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی هر جامعه‌ی، نیروی انسانی کارآمد و آموزش دیده و به کارگیری بهینه و مناسب آن با نیازها و ضرورت‌های آن جامعه همگام با جامعه جهانی است. در جهان امروز ثروت ملت‌ها را تنها منابع زیر زمینی، معادن و یا سرمایه‌های مالی رقم نمی‌زند؛ بلکه دانش و تکنالوژی روز آمدی است، که به ثروت و سرمایه تبدیل گردیده و باعث رشد و توسعه کشورها می‌شود. این پروسه با استفاده از توانایی و به کارگیری استعدادهای نیروی انسانی در جهت استفاده بهینه و توسعه تکنالوژی به دست آمده از دانش روز، به بار نشسته و به منصفه ظهور می‌رسد.

اهداف تحقیق شامل موارد ذیل اند:

قوای بشری و رابطه آن با اقتصاد؛

نقش قوای بشری فعال در توسعه اقتصاد؛

مزایا و معایب نفوس.

روش تحقیق

جهت تحریر این مقاله از مآخذ معتبر و جدید داخلی و خارجی بعد از مطالعه و تحلیل که ارتباط مستقیم به موضوع مقاله داشت طور نظری استفاده صورت گرفته است.

یکی از مباحث مهم در نظریه‌های رشد جمعیت ارتباط جمعیت یا توسعه است. رابطه مفاهیم جمعیت و توسعه را می‌توان از دو زاویه مورد بررسی قرار داد: تاثیر توسعه روی جمعیت و تاثیر جمعیت روی توسعه از این طریق است که رابطه متقابل دو مقوله اجتماعی به روشنی درک می‌شود. در رابطه با توسعه دو دیدگاه به ظاهر متناقض وجود دارد: نظریه نخست حاکی از آن است که توسعه زمینه افزایش جمعیت را فراهم می‌کند و نظریه دوم اظهار می‌دارد، که با توسعه هرچه بیشتر جامعه، میزان‌های تولد و مرگ و میر و در نتیجه نرخ افزایش جمعیت کاهش می‌یابد. بنابراین توسعه منجر به کاهش جمعیت می‌شود. اگر توجه داشته باشیم که نظریه نخست به روند تکامل اجتماعی توجه دارد و جوامع تکامل یافته امروزی را با اجتماعات ساده و ابتدایی انسان‌های اولیه مقایسه می‌کند و نظریه دوم به نرخ رشد جمعیت می‌پردازد و با ارقام مطلق جمعیت سروکاری ندارد، مفهوم اصلی این دو نظریه روشن می‌شود و تناقضی میان آن‌ها باقی نمی‌ماند. در مورد دیدگاه دوم نیز دو نظریه قابل طرح است: نظریه اول بیانگر این نکته است که جمعیت زیاد مبنای توسعه را پی ریزی می‌کند و حداقلی از جمعیت برای هر توسعه ضروری است و نظریه دوم معتقد است که جمعیت زیاد باعث عقب افتاده‌گی، فقر و درنهایت کم توسعه‌گی جامعه می‌شود. در بررسی تطبیقی این دو نظریه می‌توان گفت: اولاً در هر زمانی، متناسب با شرایط خاص آن، دینامیسم جمعیت توسعه بوده و در هیچ دوره‌ی نمی‌توان حدی برای آن قائل شد. تنها باید مراعات شود که افزایش جمعیت یا به پای افزایش مجموع امکانات زنده‌گی پیش برود و میان این دو در طول زمان تعادل حاصل شود.

ثانیاً رابطه جمعیت و توسعه لزوماً رابطه‌ی یک جانبه نیست و می‌تواند دوسویه عمل کند. به عنوان مثال: کثرت جمعیت و افزایش آن در چین به جای این که توسعه صنعتی را تسهیل کند، به حفظ ساختار کهن اقتصادی منجر شده، درحالی که در جاپان با این که جمعیت اش کمتر از چین بود، مانع از آن نشد که به صنایع پیشرفته‌ی دست یابد. ثالثاً در مقایسه کشورهای مختلف جهان، معلوم می‌شود که کم جمعیتی مساوی توسعه و پیش جمعیتی معادل عقب مانده‌گی نیست. با توجه به این نکته است که توسعه نیافته‌گی کشورهایی؛ مانند: مغولستان و عربستان در عین داشتن جمعیت بسیار کم (حدود یک نفر در هر کیلومتر مربع برای مغولستان) و توسعه یافته‌گی نظیر هالند و انگلستان با داشتن جمعیتی زیاد (۳۸۰ نفر در هر کیلومتر مربع برای هالند) قابل تفسیر است (احمدی، ۱۳۹۳، صص ۶۸-۷۰).

رابطه نفوس با اقتصاد

رابطه بین رشد جمعیت و رشد اقتصادی تا مدت‌ها از لحاظ نظری و تجربی توسط اقتصاد دانان مختلف، تجزیه و تحلیل شده است. برخی از اقتصاددانان بر این باور اند، که رشد سریع جمعیت مانع رشد اقتصادی است در حالیکه برخی دیگر اعتقاد دارند که رشد جمعیت باعث رشد اقتصادی است. از طرف دیگر وجود تورم بالا، هزینه‌های زنده‌گی را افزایش داده و لذا تشکیل سرمایه‌ی فیزیکی و انسانی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد و از این طریق رشد اقتصادی را متاثر می‌سازد. جمعیت کشورما، نظر به اطلاعات وزارت اقتصاد بسیار بیشتر از نرخ رشد اقتصادی است و اگر کنترل نشود، هشدار دهنده خواهد بود. نرخ افزایش نفوس سالانه بیش‌تر از ۶۰۰ هزار تن بوده و این رقم نظر به نرخ رشد اقتصادی بسیار بالاست (جعفری، ۱۳۹۲، ص ۳۵).

نفوس افغانستان در ۱۹۶۸ یعنی ۵۰ سال قبل ۱۰,۵ میلیون نفر بود و اینک به ۳۱,۶ میلیون تن می‌رسد. بناً جمعیت افغانستان در ۵۰ سال گذشته سه برابر شده است و هرچند سه برابر شدن نفوس در ۵۰ سال گذشته زیاد هشدار دهنده نیست؛ اما اگر در برنامه‌ریزی‌ها از سطح تنظیم خانواده تا دولت احتیاط نشود و نفوس همین گونه رشد کند، جمعیت کشور در ۵۰ سال آینده ۱۰۰ میلیون نفر خواهد بود که موضوع نگران کننده‌ی است.

گروهی از دست‌اندرکاران مسائل اجتماعی که رشد سریع جمعیت را ریشه تمام نابسامانی‌های اقتصادی و سد محکمی در مقابل توسعه می‌پنداشتند، ظاهراً باید به این نتیجه رسیده باشند که مشکل رشد شتابان جمعیت از سر راه توسعه اقتصادی کشور برداشته شده است و در نتیجه باید در انتظار شکوفائی سریع اقتصاد کشور باشیم؛ اما واقع‌گرایانه‌تر آن است که بررسی شود کندی رشد اقتصادی کشور تا چه اندازه معلول سرعت رشد جمعیت بوده است؛ تا روشن شود با افول رشد شتابان جمعیت کشور، چه انتظاراتی می‌توان داشت. نتایج برخی از تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که رشد جمعیت از لحاظ آماری دارای اثر گذاری منفی و معنادار و توان دوم رشد جمعیت از لحاظ آماری دارای اثر گذاری مثبت و معنادار بر شاخص تولید ناخالص داخلی می باشد واقعیت آن است که اگر جمعیت نه به مثابه یک عامل ایستا؛ بلکه به عنوان یک پدیده پویا نگریسته شود، پی بردن به این واقعیت دشوار نخواهد بود که رشد سریع جمعیت در سال‌های گذشته آثار و تبعاتی داشته است که هنوز همچنان پابرجا است (بی بی سی، ۱۳۹۹، ص ۱).

آن‌هائی که معتقد به کنترل جمعیت هستند در واقع با این کار می‌خواهند جمعیت را که یک متغیر طبیعی است با سایر متغیرها (که غیر طبیعی اند) هماهنگ کنند؛ اما تجربه و علم حکم می‌کند که اقتصاد را باید با جمعیت هماهنگ کرد و این با تلاش، مدیریت سنجیده کارآمد و سیاست‌های مناسب اقتصادی، محقق می‌گردد. دستیابی به رشد اقتصادی از اهداف مهم علم اقتصاد است. در این راستا، بررسی ماهیت، علل و موانع رشد دارای اهمیت خاصی می‌باشد. اثرات رشد جمعیت بر روند توسعه اقتصادی، از دیر باز توجه بسیاری از اقتصاد دانان جهان را به خود جلب کرده است. تغییرات جمعیت اثرات بالقوه وسیعی در بسیاری از جنبه‌های زندگی بشری نظیر ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، بازارها، آموزش و نظایر آن داشته است و یافتن رابطه‌ی بین جمعیت و رشد اقتصادی می‌تواند نقش مهمی در برنامه‌ریزی‌های اساسی کشورها ایفا کند.

تعدادی از محققان براین باورند که افزایش جمعیت نه تنها عاملی منفی برای بهبود رشد اقتصادی و سطح رفاه افراد جامعه محسوب نمی‌گردد؛ بلکه خود عامل برای تقویت رشد اقتصادی و افزایش سطح رفاه و درآمد سرانه می‌باشد. در یک گروه بزرگتری از جمعیت، احتمال کلی بیشتری وجود دارد که گروه‌های بزرگتری از محققان و مهندسان شکل گرفته و در نتیجه ظرفیت و توان جامعه در ابداع علوم جدید بالا رفته و از این مسیر، درآمد سرانه نیز افزایش یابد. جمعیت بیشتر به طور متوسط دارای افراد بیشتری شبیه نیوتن است و بنابراین توانایی خلق ایده‌های بیشتری را نیز دارد، در نتیجه افزایش جمعیت منجر به بهبود تکنالوژی می‌شود و عامل مثبتی برای رشد اقتصادی به حساب می‌آید. همچنان افزایش جمعیت در سن کار موجب افزایش عرضه نیروی کار شده و با افزایش رقابت در بازار کار نرخ دست مزد کاهش یافته و سطح اشتغال و به تبع آن سطح تولید بالفعل جامعه افزایش می‌یابد که این سبب افزایش رشد اقتصاد می‌شود.

تعدادی از پژوهشگران از بدبینان نسبت به جمعیت، مطرح می‌کنند که رشد جمعیت از رشد تکنالوژی بیشتر است و باید رشد جمعیت را کنترل کرد؛ تا این دو با هم برابر گردند. اشتباه این گروه این است که تصور می‌کنند با کاهش جمعیت، رشد تکنالوژی ثابت می‌ماند، حال آنکه رشد تکنالوژی از رشد اندیشه تفکر ناشی می‌گردد که جزئی از وجود افراد است، لذا خود تابعی از رشد جمعیت است و با کنترل جمعیت، رشد تکنالوژی نیز کند می‌گردد (روزبهان، ۱۳۹۳، صص ۷۷، ۷۵).

نفوس و توسعه اقتصادی

توسعه اقتصادی عبارت است از رشد اقتصادی همراه با تغییرات بنیادی در اقتصاد و افزایش ظرفیت‌های تولیدی اعم از ظرفیت‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. امروزه توسعه اقتصادی، همپای زنده‌گی بهتر تلقی می‌شود و جوامع نسبت به گذشته از آن بیشتر منتفع می‌شوند؛ زیرا توسعه اقتصادی جریانی چند بعدی است که در خود تجدید سازمان و سمت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی را به همراه دارد و علاوه بر بهبود در میزان تولید و درآمد، شامل دگرگونی‌های اساسی در ساختارهای نهادی، اجتماعی می‌باشد (تینگار، ۱۳۹۶، صص ۱۰-۱۱).

در توسعه اقتصادی رشد کمی تولید حاصل خواهد شد؛ اما در کنار آن نهادهای اجتماعی نیز متحول خواهند شد. نگرش‌ها تغییر خواهد کرد توان بهره برداری از منابع موجود به صورت مستمر و پویا افزایش یافته و هر روز نوآوری جدیدی انجام خواهد شد. برعلاوه می‌توان گفت ترکیب تولید و سهم نسبی نهاده‌ها نیز در فرآیند تولید تغییر می‌کند. توسعه اقتصادی ابعاد مختلفی دارد که از جمله می‌توان به توسعه سیاسی، توسعه اجتماعی و توسعه فرهنگی اشاره کرد. توسعه اقتصادی امری فراگیر در جامعه است و نمی‌تواند تنها در یک بخش از آن اتفاق بی‌افتد. توسعه اقتصادی حد و مرز و سقف مشخصی ندارد؛ بلکه به دلیل وابستگی آن به انسان پدیده‌ی کیفی است که هیچ حدودیتی ندارد. توسعه اقتصادی دو هدف اصلی دارد؛ اول: افزایش ثروت و رفاه مردم جامعه و دوم: ایجاد اشتغال که هردوی این اهداف در راستای عدالت اجتماعی است. نگاه به توسعه اقتصادی در کشورهای پیشرفته و کشورهای توسعه نیافته متفاوت است. در کشورهای توسعه یافته، هدف اصلی افزایش رفاه و امکانات مردم است در حالی که در کشورهای عقب مانده، بیشتر ریشه کنشی فقر و افزایش عدالت اجتماعی مدنظر است. شاخص‌های توسعه اقتصادی؛ عبارت اند از: شاخص درآمد سرانه، شاخص برابری قدرت خرید، شاخص درآمد پایدار، شاخص‌های ترکیبی توسعه، شاخص توسعه انسانی، حضور فعال زنان در عرصه اجتماعی (خطیری، ۱۳۹۲، صص ۱۱-۱۲).

نقش نفوس در رشد اقتصاد

Development جمعیت population نقش نفوس

کلمه نفوس () در لغت به معنی، مردم و جمعیت () به معنی رشد تدریجی چیزی که به مرور زمان قوی‌تر و پیشرفته‌تر می‌شود، به کار رفته است. اطلاعات سال‌های گذشته بیانگر اهمیت تاثیر بسیار بالای جمعیت نیروی انسانی است. رشد اقتصادی به صراحت نشان می‌دهد و می‌توان به قطعیت نیروی انسانی را سرمایه ملی کشورها دانست؛ ولی اگر با بی تدبیری و بی برنامه‌گی و فراهم نکردن زیر ساخت‌های لازم برای به کار گرفتن این نیروی کار که نتیجه آن توسعه کشور می‌باشد، این فرصت از بین خواهد رفت و کشور هیچ بهره‌یی از این فرصت نخواهد برد. جمعیت نیازمند

عواملی مانند آموزش و برنامه‌ریزی دقیق منابع و تکنالوژی است این عوامل ذکر شده همه زنجیروار با هم در ارتباط هستند. با متناسب بودن رابطه جمعیت و رشد اقتصادی بدون شک حاصل آن توسعه مداوم و پایدار در حال حاضر و آینده کشورها خواهد شد؛ چون جمعیت می‌تواند به عنوان یک عامل مستقل تأثیراتی بر رشد اقتصاد، نیروی انسانی، عرضه منابع، محیط زیست و بهداشت و سلامتی داشته باشد. رشد اقتصادی جنبه کمی توسعه اقتصادی را نمایان می‌سازد. کمیتی که توسط شاخص‌های نظیر درآمد سرانه، تولید ناخالص ملی و میزان سرمایه‌گذاری نشان داده می‌شود. می‌توان تأثیر جمعیت بر درآمد را به صورت بهتری از طریق سهم سرانه افراد از آن، نشان داد. به گونه مثال: اگر میزان رشد تولید ناخالص کمتر از میزان رشد جمعیت باشد، طبیعتاً سهم سرانه افراد از آن کم می‌شود. کم شدن سهم سرانه افراد از درآمد ملی در مناطق دارای رشد جمعیت بالا و رشد جمعیت کم افزایش فقر را به همراه خواهد داشت. در کشورهای در حال توسعه و دارای رشد جمعیت بالا، رابطه بین رشد اقتصاد و رشد جمعیت معکوس باشد (هایامی، ۱۳۸۹، صص ۸۸، ۹۰). رشد بی سابقه جمعیت در کشورهای در حال توسعه، یکی از مهم‌ترین تنگناهای توسعه اقتصاد و اجتماعی این کشورها به‌شمار می‌آید. آمارهای سال ۱۹۹۴ نشان می‌دهد که جمعیت این کشورها به طور متوسط هر ۳۶ سال دو برابر می‌شد، در حالیکه در کشورهای توسعه یافته، مدت زمان لازم برای دو برابر شدن جمعیت ۲۶۴ سال است. چنین رشد بالایی از جمعیت در کشورهای در حال توسعه، موجب کاهش شدید پس انداز ملی و به تبع آن کاهش سرمایه‌گذاری‌های لازم در بخش‌های زیربنایی این کشورها می‌شود. یک تعداد معتقد اند جمعیت زیاد خود عامل توسعه است، اما اوضاع جاری کشورهای در حال توسعه خلاف این نظریه را نشان می‌دهد؛ زیرا رشد بالای جمعیت، افزایش روز افزون و نیازهای اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی و فرهنگی را به دنبال دارد، که تامین همه آنها نه تنها در کوتاه مدت عملی نیست؛ بلکه در چارچوب برنامه‌های بلند مدت توسعه نیز، تلاش‌های عظیم و فراگیر می‌طلبد. از سوی دیگر، گروهی نیز براین باورند که با کاهش جمعیت، روند توسعه کشورهای جهان سوم تسریع خواهد شد و موانع مختلف یکی پس از دیگری از میان برداشته خواهد شد. این نظر نیز اغراق آمیز می‌نماید چرا که جمعیت و افزایش سریع آن تنها یکی از عوامل ایجاد کننده بحران و شکاف در فرآیند توسعه است. بررسی‌های متعدد نشان داده است که کشورهای در حال توسعه، عموماً از بحران‌های عمیق ساختاری و توسعه وابسته آسیب می‌بینند. بدین لحاظ گاهی به نظر می‌رسد که بزرگ نمایی بحران افزایش جمعیت، تنها سرپوشی برای دیگر ضعف‌های ساختاری این کشورها در عرصه مسائل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است. در این میان آنچه واقعی و عینی به نظر می‌رسد آن است، که افزایش یا کاهش جمعیت را تنها زمانی مطلوب تلقی کنیم که در چارچوب برنامه‌های توسعه مورد ارزیابی و تأیید ساختاری آن است که سیاست جمعیتی هر کشور را مشخص می‌کند. بخشی از ملزومات برنامه‌ریزی توسعه نیز، اطلاعات جمعیتی و تحلیل‌های جمعیت شناختی است که با استفاده از آنها بتوان مسیر حرکت به سمت اهداف تعیین شده را مشخص کرد (هایامی، ۱۳۸۹، صص ۸۷-۹۱).

مزایا و معایب نفوس

باورهای موجود در دهه شصت و هفتاد مبنی بر ارتباط منفی بین رشد جمعیت و رشد اقتصادی موجب کاهش جمعیت در آن زمان شد. حالا نیز با گذشته چندین دوره از آن زمان کارشناسان مانع بر سر راه تبلیغ و ترویج فرزند آوری را وجود همان باور قدیمی می‌دانند. مهم‌ترین عاملی که در اواخر دهه شصت و اوائل دهه هفتاد توانست حاکمیت، نخبه‌گان و مردم را به قاطعیت در لزوم کاهش جمعیت برساند، باور وجود ارتباط منفی بین رشد جمعیت و رشد اقتصادی بود. بر ساخت «فرزند کمتر، زنده‌گی بهتر» از همین باور، رواج پیدا کرد که صدا البته یکپارچه شدن تمام امکانات کشور در جهت اجرای سیاست‌های کنترل جمعیت نقش تعیین کننده در این امر داشت. امروز کشورهای؛ مانند: چین، هند، برازیل و بنگلادیش ثابت کرده اند چگونه افزایش جمعیت می‌تواند در خدمت رشد اقتصادی قرار گیرد، به عنوان مثال بنگلادیش به عنوان هشتمین کشور پرجمعیت دنیا، رشد اقتصادی هفت درصدی خود را مدیون به کار گرفتن نیروی انسانی بالای خود در خدمت صنایعی مثل پوشاک است که این کشور را به دومین تولیدکننده پوشاک جهان تبدیل کرده است یا کشور برازیل با بیش از ۲۰۰ میلیون جمعیت توانست خود را به هشتمین اقتصاد بزرگ دنیا تبدیل کند و ۶۰ درصد جمعیت خود را از طبقه فقیر به طبقه متوسط ارتقا دهد، این اتفاق با جهت دهی نیروی کار به سمت صنایع بزرگ، جلوگیری از خام فروشی، منع واردات و حمایت از تولید داخلی افتاد و تهدید میلیون‌ها نفر گرسنه را به فرصت میلیون‌ها نیروی آماده کار تبدیل کرد. با برنامه‌ریزی صحیح، جمعیت بالا سرمایه ی است در خدمت رشد اقتصادی (خبرگزاری میزان، ۱۳۹۹، ص ۱).

همانطوریکه می‌دانیم توسعه اقتصادی وابسته‌گی زیادی به دانش فنی و علمی یک جامعه دارد و به عبارت ساده‌تر، سرمایه انسانی که در برگیرنده دانش و مهارت‌های افراد جامعه است، می‌تواند در رشد و توسعه اقتصادی نقش تعیین کننده ی ایفای کند؛ بنابراین می‌توان این طور گفت که انباشت سرمایه انسانی منجر به توسعه اقتصادی می‌شود. تجربه ده‌ها کشور دنیا نشان می‌دهد که افزایش سرمایه‌گذاری در آموزش، از سال ۱۹۶۰ میلادی به بعد، متغیر عمده‌ی برای تبیین رشد درآمد سرانه در این کشورها است. به عبارت دیگر شواهد گویای این واقعیت است که کشورها زمانی دارای رشد اقتصادی سریع‌تر خواهند بود که تحصیلات و آموزش مهارت‌های لازم برای ورود به بازار کار، گسترش یابد. البته این مسأله وابسته‌گی زیادی به میزان مداخله‌های دولت در اقتصاد و فضای کسب و کار دارد. بنابراین در صورت که اقتصاد مبتنی بر مکانیسم بازار در کشوری حاکم و مداخله‌های دولت در بازار که می‌تواند به ایجاد رانت‌های گوناگون منجر شود، اندک باشد می‌توان از سرمایه انسانی به نحو مطلوبی استفاده کرد (فراهانی، ۱۳۹۵، صص ۲۲، ۲۴).

در مقابل زمانی که فضای کسب و کار کشور در شرایط نامطلوبی باشد، ازدیاد افراد تحصیل کرده و آماده برای حضور در بازار کار دردی از جامعه دوا نخواهد کرد و تنها شاهد مهاجرت گسترده آنان به کشورهای دیگر خواهیم بود که این خود نوعی اطلاق منابع است؛ زیرا دولت‌های در حال توسعه اغلب به منظور ارتقای سرمایه انسانی اقدام به سرمایه گذاری‌های بزرگی در بخش آموزش می‌کنند که این امر با فراهم نبودن بازار کار انعطاف پذیر و در نتیجه کمبود سرمایه گذاری‌های تولیدی که کمبود فرصت‌های شغلی را در پی دارد، به مهاجرت و ازدست رفتن افراد نخبه و تحصیل کرده منجر می‌شود. این افراد اغلب جذب کشورهای توسعه یافته خواهند شد؛ امری که به تعبیر اقتصاد دانی همچون استیگلیتز،

نوعی پرداخت کمپیوتر از سوی کشورهای در حال توسعه به کشورهای توسعه یافته است. در مقابل ممکن است گفته شود که افزایش جمعیت به مفهوم این است که کشور دارای نرخ رشد بالاتر جمعیت می‌تواند با استفاده کارآمد از منابع به تولید کالاها و خدمات بیشتر و ارزان تری دست یابد، که تولید بیشتر به معنای افزایش رشد اقتصادی کشور خواهد بود. به این ترتیب رشد بالای جمعیت برعکس و تقاضا تاثیر مثبت می‌گذارد؛ اما این نظریه تنها زمانی می‌تواند به واقعیت مبدل شود که فرصت‌های شغلی نیز همپای رشد جمعیت و افزایش نیروی کار حرکت کند و مردم توانایی دسترسی به تحصیلات و کسب مهارت برای ورود به بازار کار را داشته باشند. به عنوان مثال: هند هزینه‌های زیادی را صرف نظام آموزشی خود کرده است با فراهم کردن شرایط فضای کسب و کار به صورت کارآمد تلاش کرده تا جوانان نقش مولدی را در اقتصاد این کشور بازی کنند. افزایش فرصت‌های شغلی توأم با بهره‌وری بالا، به معنای افزایش تولید خدمات و کالاها است که این خود می‌تواند منجر به کاهش قیمت آنها شود. می‌توان این‌طور گفت که جمعیت زیاد هند موجب رشد اقتصاد بالای این کشور شده است و بسیاری از محققان براین باورند که مشکلاتی چون سوء تغذیه و فقر این کشور، در بلندمدت مرتفع خواهد شد (نظری، ۱۳۸۷، صص ۳۹-۴۰).

عدم رشد و توسعه اقتصادی

از جمله آثار و پیامدهای منفی کاهش جمعیت، تغییر ساختار جمعی و به اصطلاح پیرشدن جمعیت کشور و در نتیجه عدم رشد و توسعه اقتصادی است. بدین معنا که انتقال هرم سنی جمعیت از جوانی به سالخورده‌گی، در شرایطی است که محرکه اصلی و کلیدی توسعه منابع انسانی می‌باشد؛ زیرا اگر به راستی دولت بخواهد در خدمت مردم باشد و در تلاش برای توسعه اقتصادی جامعه باشد، و همه توان و ظرفیت منابع ملی، سرمایه و زیرساخت‌های سخت افزاری و نرم افزاری را به درستی به کار گیرد، افزایش جمعیت عاملی برای شتاب روند توسعه اقتصادی وجود نیروهای جوان، فعال و کارآمد است. بنابراین کاهش جمعیت موجب پیری جمعیت است که خود مانعی برای رشد و توسعه اقتصادی خواهد بود (تودارو، ۱۳۹۳، صص ۷۸-۷۹).

اقتصاد دانان چه می‌گویند؟

مخالفان افزایش جمعیت که طیف وسیعی را هم تشکیل می‌دهند، بعضاً سعی می‌کنند دغدغه افزایش جمعیت را فاقد ادله و استدلال علمی و صرفاً یک امر ایدئولوژی محور و منحصر در توصیه‌های دینی و اندیشه‌های سنتی و انتزاعی و در تضاد با رویکردهای جهان مدرن نشان دهند و نگرانی از سالمندی کشور در دهه‌های آینده را بی‌اساس جلوه دهند، درحالی‌که حتی نظریه‌های علم اقتصاد مدرن هم موید این دغدغه‌ها هستند.

مرور کوتاه و اجمالی برنگاه اقتصاد دانان برتر دنیا در ۵۰ سال گذشته نشان می‌دهد مکتب مالتوسی که رشد جمعیت را عامل افت رشد اقتصادی و جمعیت بالاتر را به معنی درآمد سرانه پایین‌تر می‌داند، میان آنان جایی ندارد. پل ساموئلسون برنده جایزه نوبل اقتصاد در سال ۱۹۷۰ میلادی از کسانی است که اثبات نموده بهترین عامل تحرک و تکامل اقتصاد نرخ باروری انسانی است.

روی هارود اقتصاددان انگلیسی که تا مدت ها کتاب اقتصاد بین المللی او در پوهنتون ها تدریس می شد نیز در اثر معروف اش موسوم به نظریه هارود رشد جمعیت را عامل رشد طبیعی اقتصاد عنوان می کند. براساس قاعده طلایی رشد منسوب به فلیس، کارایی نهایی سرمایه با نرخ رشد جمعیت برابر است، به عبارت دیگر، رشد اقتصادی تابع مستقیم نرخ رشد جمعیت است. این نظریه را اقتصاددانان دیگری؛ مانند: موریس اله درسال ۱۹۶۱، سوان درسال ۱۹۵۶ و مید در ۱۹۶۱ و ۱۹۶۳ نیز تأیید کرده اند. سیمون کوزنتس، اقتصاددان امریکایی و برنده جایزه نوبل اقتصاد در سال ۱۹۷۱ با بررسی آهنگ رشد درآمد سرانه و آهنگ رشد جمعیت در کشورهای مختلف، به این نتیجه رسیده است که همبستگی معنی داری بین این دو وجود ندارد، در سطح خانوار و تصمیم برای باوری نیز نتایج مطالعات و تحلیل ها موید همین دیدگاه است. طبق نظر کنت آرو، اقتصاددان امریکایی جمعیت یک متغیر وضعیتی است و نه یک متغیر کنترولی. در این نظریه جمعیت شکلی از سرمایه است و بنابراین باید آن را به صورت یک متغیر وضعیتی در مدل برنامه ریزی وارد کرد. براین اساس، با کنترل جمعیت، رشد اقتصادی کنترل و محدود می شود، به این ترتیب برنامه ریز اقتصادی باید اقتصاد را متناسب با جمعیت تنظیم کند و نه عکس آن. هنگامیکه ارزش زنده گی از دیدگاه اقتصادی مثبت است، افزایش جمعیت به توسعه پایدار کمک خواهد کرد (نظری، ۱۳۸۷، صص ۸۷-۱۳۰).

یافته ها

- قوای بشری فعال باعث انکشاف اقتصادی می گردد.
- جمعیت زیاد توسعه اقتصادی را مسبب است.
- مدیریت قوای بشری در انکشاف اقتصادی نقش دارد.
- قوای بشری در کشورهای توسعه یافته و کشورهای توسعه نیافته نقش یکسان در توسعه اقتصادی ندارد.

نتیجه گیری

در مجموع به نظر می رسد افزایش جمعیت بدون توجه به زیرساخت های موجود یک کشور، رشد اقتصادی، پتانسیل بازار کار، کیفیت بخش آموزش و ... تبعاتی منفی در پی خواهد داشت. باید خاطر نشان کرد که تغییرات اقتصادی-اجتماعی خیلی سریع تر از برنامه های دولتی بر افراد جامعه که تمایل به تشکیل خانواده دارند یا وارد زنده گی مشترک شده اند، تاثیر می گذارد. بنابراین زمانی که در جامعه ی تعداد افراد تحصیل کرده بالا رود، آگاهی افراد ارتقا یابد و هزینه های زنده گی افزایش یابد، شاهد کاهش رشد جمعیت خواهیم بود. این در حالی است، که نمی توان با برنامه ریزی های متمرکز این روند را تغییر داد؛ زیرا خانواده ها بسیار سریعتر از برنامه ریزان دولتی به شرایط واکنش نشان می دهند. وقتی اقتصاد یک کشور بیمار است و گرفتار معضلات اجتماعی؛ مانند: بیکاری، عدم مدیریت و اعتیاد شده است، افزایش جمعیت اگرچه عامل مشکلات نیست؛ اما تشدید کننده مشکلات است. درمقابل در همین جامعه کاهش جمعیت عامل مشکلات، چون کاهش نیروی خلاق و ماهر و صاحب اندیشه، عقب مانده گی علمی و فرهنگی، بحران پیری جمعیت

با بحران‌های مختص خود و نیز مشکلات امنیتی خواهد بود. این مشکلات جامعه درگیر مشکلات اقتصادی را زمین خواهد زد؛ که در چنین کشوری باید به دنبال تغییر اندیشه حاکم بر اقتصاد بود.

پیشنهاده‌ها

- ازدیاد و کم شدن جمعیت مدیریت سالم جمعیت از طرف دولت صورت گیرد.
- از قوای بشری فعال در توسعه اقتصادی استفاده صورت گیرد.
- با افزایش جمعیت توجه به زیر ساخت‌ها، بازار کار و بخش آموزش و پرورش صورت گیرد.

مآخذ

- احمدی، میرهارون و شریف الله حبیب یار. (۱۳۹۳). جغرافیای بشری جهان. کابل: نامی، ص ۶۸-۷۰.
- احمدی، علی محمد و وحید شفاقی شهری. (۱۳۹۲). توسعه اقتصادی و برنامه ریزی. تهران: نورعلم، ص ۱۱۶.
- بی بی سی. (۲۵ اسد ۱۳۹۹). سروی اقتصاد افغانستان در سال ۲۰۲۰. ص ۱. bbc.persian.afg.
- تینگار، سید محمد و عبدالولی هژیر. (۱۳۹۶). تیوری انکشاف اقتصادی. کابل: تمدن شرف، ص ۱۰-۱۱.
- تودارو، مایکل پی و استیفن اسمیت. (۱۳۹۳). توسعه اقتصادی. ترجمه وحید محمودی. تهران: نگاه دانش، ص ۷۸-۷۹.
- جعفری، عباس. (۱۳۸۷). گیتاشناسی نوین کشورها. تهران: ص ۳۵.
- خطیری، بهنوش. (۱۳۹۲). توسعه اقتصادی و برنامه ریزی. تهران: راه، ص ۱۱-۱۲.
- خبرگزاری میزان. (۲۸ دلو ۱۳۹۹). تاثیر افزایش جمعیت بر اقتصاد. ص ۱. www.mizan.news.
- روزبهان، محمود. (۱۳۹۳). مبانی توسعه اقتصادی. تهران: تابان صص، ۷۷، ۷۵.
- فراهانی، فاطمه و آژین هرنری. (۱۳۹۵). توسعه اقتصادی و برنامه ریزی. تهران: راه صص، ۲۴، ۲۲.
- نظری، سهراب و حبیب موسوی. (۱۳۸۷). توسعه اقتصادی و برنامه ریزی. تهران: نورعلم صص، ۷۸-۱۳۰.
- هایامی، یوجیرو. (۱۳۸۹). اقتصاد توسعه از فقر تا ثروت ملل. ترجمه غلام رضا آزاد. تهران: نی، صص ۸۷-۹۱، ۸۸-۹۰.

نورمحمد عندلیب و اونونگ ادبی فعالیت لری

پوهنمل عبدالرحیم فرزاد^۱

تقریظ دهنده: پوهاند سید نورالله امینیار استاد پوهنځی تعلیم و تربیه

غیسغالدیرمه

نور محمد "عندلیب" اون سکیزینجی یوز ییلدا یاشاب گچن بییک ترجمه چی و داستان چی شاعر دیر. اول اوزونینگ ادبی یولباشچی لیغی بیلن تورکمن خلقی نینگ یازو ادبیاتینده عمله آشیران خدمتی چاکسیز دیر، شاعره "زین العرب"، "یوسف و زلیخا"، "بابا روشن"، "نسیمی"، "ملکه مهر نگار"، "اوغوزنامه"، "لیلی-مجنون" یالی بیر بیرناچه اثر و ترجمه ایش لری اولی شهرت غازاندیریپ دیر. شاعرینگ یاشایشی، دورموشی و دورونگ اجتماعی غینچیلیق لاری اونونگ اوز شعر لرینده گیینگدن اورون آلیار. اونونگ، بولدی عندلیب دیه ن شعرینده اوز دیریچیلیگی دوغروسینده، "یوسف و زلیخا" داستان نینگ مقدمه سینداکی شعر ده بولسه اوزی نینگ حایسی زماندا یاشاب گچینی و اونگه دگیشلی بعضی سنه لری یادلایار. شونونگ اوچین منینگ بو علمی . تحقیقی مقاله نی یازماغه غزیقلانیشیم بولسا قدیم تورکمن لرینگ گون گوزران یاغداپی نی، شاعرینگ ملی دوشونجه لرینی، غایرسه شاعرینگ سیماسینی، فهم لرینی تورکمن خلقی نینگ آراسیندا تازه دن شکلندیرمک بولوب، باشقه لارا دا تانیتماق عبارت دیر.

آچار سؤزلر: عندلیب، اوغوز، نسیمی، عشق تورکمن خلقی، اجتماعی غینچیلیق

^۱ - عضو کادر علمی دیپارتمنت زبان و ادبیات ترکمنی پوهنځی تعلیم و تربیه

گیریش

تورکمن ادبیاتی ادیل اونسکیزینجی میلادی عصر داکی یالی اوندوقیزینجی میلادی عصر دا هم اوسوشه دوام ادیپ دیر. ۱۸- نجی عصرده تورکمن ادبیاتینگ بای لیغی نه غوشاندی نی غوشان گینگ دوشونجه لی سرکرده شاعر لارنینگ بیرسی سید نظرسیدی دیر. شونونگ اوچین ایل- اولسینگ مدنیتی، تاریخی، سیاساتی و فرهنگی هر بیر ملتینگ

غورساغینده یر توتوپ دیر. و اولارینگ دویغی لی (احساس لی) فرزندلری نینگ دوره دن ملی قهرمان چیلیق لاری وهمده بوملتینگ دویغولی آگاه لاری شاعرلارینگ ایزینی ییترمان اوزلریندن اثر غویوپ گیدن بییک مرتبه لی موضوع لارینه بها بیچمک بولمایار و ادبیاتی و تاریخی اثرلره گورا بها برپ دیر . بوملتینگ مدنیتی و سیاستی بیلن یقیندان تانیس بولیار.

هدفیمیز تورکمن ادبیاتی نینگ اینگ بیر مهم عصری بولان ۱۸-نجی میلادی عصر تورکمن ادبیاتینه دگیشلی بولان تورکمن ادرمن شاعرلاریندان نورمحمد عندلیب و اونونگ شخصیتینی، شعرلرینی و اولارینگ آیراتینلیقلارینی، بای میراثینی اؤره نمک، باشغه لاره تانیشدیرماق وشيله ده شول اوورده ایش آپ باریونلار و ایش سالیشیونلار اوچین فایده لی بولماقی مقاله نینگ باش مقصدی و هدفی بولوپ دوریار.

بو علمی و تحقیقی مقاله "نور محمد عندلیبینگ عمری و دوره دیجی لیگی" حقیندا بولوپ، اهمیتی افغانستان تورکمن لری نینگ ایچینده بیرینجی ایشلرینگ ایچینه گیریان لیگینده دیر. شویله - ده حاضره چنلی افغانستان تورکمن لری نینگ آراسیندا بو اوور دا هیچ حیلی علمی درنگو ایشلری ادیلمه دی دیسک هم یالنگیشماریس. چونکه استاد راسخینگ کابیر بؤلکلین و باشغه کابیری لری نینگ کابیر ایشلریندن باشغه بو موضوع حقیندا هیچ ایش ادیلمه دی؛ اما اونگا غارامازدان بو اووردا تورکمنستان دا یگریمنجی عصرینگ باشلاریندان باشلاپ، کوپ ایشلر ادیلدی (آتابوف، ۲۰۱۰، صص ۵۵-۷۷).

بو موضوع باره دا و شونگه دگیشلی علمی درنگو ایشلر تورکمنستان دا کوپ ایشله نیلدی و بویله کی تورکی جمهوریتلرده هم تورکولوکلر طرفیندان ادیلن ایشلر ساناردان کوپ دیر. اساساً هم تورکمنستان ادبیاتچی لاریندان بولان آتابوف، غاررییوف، گلدییوف، دانگیلار و باشغه لار، اساساً هم بو اووردا بیزینگ اولکه میز افغانستان دا و ایران اولکه سینده هم کابیر بؤلک له یین ایشلر ادیلندی اولاری یادلاپ گچمان بولماز، پروفیسور دوکتور محمد صالح ، راسخ، مرحوم عبدالمجید، توران، ایرانی عالم مراد دوردی قاضی، و باشغه لار ینگ بولک ایشلرینی آیتماق بولار.

تحقیق روشی

بو مقاله نی تیارلاماقدا کتابخانه یی (توصیفی تحقیق گؤرونشیندن) اولانیلدی. شیله- ده بو علمی درنگو ایشینده یوردیمیزداکی و داشاری یورت لرداکی اعتبارلی چشمه لردن (ازمنابع معتبر داخلی و خارجی)، اساساً هم تورکیه و تورکمنستان اولکه لرینده نشر ادیلن علمی و تحقیقی کتابلاردان، مجله لاردان و مقاله لاردان موضوعینگ آچیقلاینیسی اوچین فایده لانیلدی...

موضوع

نور محمد عندلیب اونسکگیزینجی عصر تورکمن ادبیاتی نینگ تاریخیندا استاد داستانچی، ذهنلی ترجمه چی، بارشارجانگ نظیره چی شاعر حکمونده تانالیار. اول دینگه اوز خلقی نینگ آراسیندا دال، ایسام، غارا غالپاق، اوزبیک، قزاق، تاجک، و بیله کی خلق لارینگ آراسیندا دا گینگدن تانالیب دیر. اونونگ اثرلرینی دورلی خلق لار اولی غیزیقلاانما بیلن

اوقاپ دیرلار. گچمیشده باشغه دا عندلیب لقبی بیلن اثر دوره دن شاعرلار بولوب دیر. غاراجاداغی نینگ، XIX، عصردا یاشان اوزبیک شاعری دیوانه عندلیب بولسه "شاه نامه" اثرینی یازیب دیر. بولارینگ دوره دیجیلیگی معنی مضمون بابتدان - دا، بیان ادیش اصولی، بابتدان دا، نور محمد عندلیبینگ کی بیلن دنگ گلمیار، حتی اونگا غولایلاشمایارهم. نور محمد عندلیب استادلیق، کامل لیک بابتدان بیله کی عندلیب لاردان هاس بلند ده دوریار (راسخ، ۱۳۹۴، ۱۷۰-۱۶۹).

نورمحمد عندلیب بای کلاسیک تورکمن ادبیاتی نینگ اینگ بویوک نماینده لاری نینگ بیر بولوب، آزادی، شاه بنده، مخدومقلی، شیدایی، معروفی، غایی، طالبی، کرداوغلی، کمینه، نورمحمد عندلیب، ذیلی، سیدالله سیدی، زنهاری، ملانفس، عاشقی، قطبی، محتاجی، مسکین قلیچ یالی استعدادلی شاعرلار اونونگ ایزیندان یوران لر دیر.

تورکمن نسخه وی شاعر لاری نینگ کوپوسینده بولوشی یالی، عندلیبینگ عمر بیانینه دگیشلی معلومات لار هم اوران آز ساقلانیب غالیب دیر. هر حالده، دورلی یرلردن یازیلیب آلینان معلومات لار، شاعرینگ اوز ادبی میراثی اساسینده بیرناچه ذاتلاری تحقیق لاماغا ممکن چیلیک دورتیار.

تورکمنستانینگ سردار، برکت، کهنه اورگنج اطرافلاریندان توپلاناتن معلومات لاردا آیری-آیری گوررونکچی لر، آیدیمچی لار، باغشی سازنده لار عندلیبینگ تخمیناً XVIIIم عصردا یاشاب گچندیگی، اونونگ گل آتلی بیر غیزا عاشق بولاندیغی، شونی سویوندیگی، اونونگ عشقینده سرگردان چیلیق چکندیگی اوچین اوزونه عندلیب (بلبل) لقبی آلانی بارادا خبر بریارلر، شیله هم اولار شاعرینگ "لیلی - مجنون"، "یوسف-زلیخا"، "زین العرب"، "نسیمی"، "سعد وقاص"، "اوغوزنامه"، "ملکه مهرنگار" آتلی اثرلری یازاندیغینی یادلایار لار. خلق آراسیندان ییغنالان معلومات لاردا آیدیلانلار، عندلیبینگ اوز اثرینده بریلیان معلومات لارا لایق گلیار. شاعر پویمه دیر داستان لاری نینگ گیریشینده یادا باشقه بیر یرینده اوزی حقیقده کابیر یازغیلاری غالدیریب دیر (آتایوف: ۲۰۱۰، صص ۵۵-۷۷).

شاعر ۱۷۱۰-ینجی میلادی ییلده حاضرکی تورکمنستانینگ اورگنج، غارامازی ده دنیا اینیا اینیب تورکمنینگ بییک شاعری دیر. اول اورگنج و خویه ده یاشاب اوز ادبی فعالیتینی دوام بریب دیر، کوپونگ فکرینه گورا شاعر ۱۷۸۰-ینجی میلادی ییلده آرادان چیقیب دیر. آدینا غوشان غریب سوزی اوز یوردوندان اوزاقدا یاشاماسینا اشارتدیر. شعرلرینده اوزونه عندلیب بینوا، عندلیب زار، عندلیب بلاکش دییب آیدیشی دیرچییلیگی نینگ مشقت لی بولاندیغنی گورکزیار. بو بیت ده اونونگ درد کلبه سی ایچینده فغان ادندینگنه شاهد لیق ادیار.

گاهی خراباتدا ایشیم، گاه فغان،

کلبه احزن ایدی گاهی مکان (عندلیب، ۲۰۱۱: صص ۲۳-۳۷).

عندلیبینگ تورکمن ادبیاتی دوغری سینده خدمتلاری اولچگسیز درجه ده اولی دیر. عندلیب اثرلرینی چاغه لیقدان باری اولی ذوق بیلن دنگلان ملی - محلی داستانلارینگ تأثیری آستیندا ساده تورکمن دیلینده یازیب دیر. شاعرینگ ایلکینجی بویوک خدمتی تورکمن ادبیاتینی بایلاشدیریب دیر. تورکمن ادبیاتیندا بیرینجی ترجمان و ترجمه کلتورونینگ غوروجی سی دیر. نور محمد عندلیبینگ دیرچییلیگی دوغریسینده یترلی معلومات یوقدور، حتی دوغولان تاریخی هم مناقشه لی دیر. تحقیقات چی لار اونونگ داش اوغوز ولایتی نینگ یلانلی بولگه سی نینگ غارامازی قریه سینده دنیا گلن

دیگنی قبول ادیارلار. یاشلیغینده علاجسیز بیر خسته لیغه سزاوار بولوب شول سبب دن یاشایان یرینی (اقلیمینی) اویتگتمک نیتی بیلن اوزبیک لرینگ یاشایان یرینه گوج ادیب دیر، اورگنج و خیوه ده یاشاب دیر. عندلیب، "رسایل نسیمی" پویمه نینگ گیریشینده حیاتی، دوغولان یری، یاشان یری و لقبی نینگ اوستونده دوروب گچیپ بعضی معلومات لاری بریب دیر (اعضی راد، ۱۳۸۲، صص ۲۷-۳۶).

شاعر یوسف و زلیخا داستانینداکي شعری مقدمه ده دیرچیگی و دوره دیجی لیگی دوغروسینده معلومات بریاندیر. شعری مقدمه ده شاعر اوز اسمی، ادبی تخلصی، همده وطنی حقه آشاداکي یالی معلومات لاری بریب اوتوب دیر:

اسمیم ایدی نور محمد غریب
سوزده تخلصیم ایدی عندلیب
شهریمیز اورگنج ولایت ایدی
خانیمیز "شاه غازی" حمایت ایدی
اصل مکانیم کی غارامازی دیر

آدمی عشرت ده غیش و یازی دیر (عندلیب، ۱۳۸۱: صص ۱۶-۲۷).

نور محمد عندلیب کهنه اورگنجینگ غارامازی دا دنیا گلن دیگینی بیلدیریب دیر. شاعر اوزوینینگ قاچان دوغولانی نی معلوم اتماندیر؛ اما یوسف و زلیخا داستانینداکي مقدمه نی یازاندا خیوه ده شاه غازی خانینگ حکمرانلیغی نی قید ادیب دیر. بعضی منبع لر ده شاه غازی خانینگ خیوه ده (۱۷۸۷-۱۷۶۵ م.) ییللاردا حکمرانلیق ادن دیگنی معلوم ادیار. عندلیب "یوسف و زلیخا" داستانی نینگ "خانیمزی شیر غازی حمایت ایرور" دیه ن مصرع سیندن شیر غازی خانینگ حکمرانلیغی نینگ باشلانغیچ دوورلرینده یازان دییش ممکن. اول مقدمه نینگ سونگونده شول بیتي گتیریار:

بارچا خلایق ایچینده بد ایشیم،
یتدی الی باشه منینگ بو یاشیم.

یازیلان ییل لاردا (۱۷۶۵-۱۷۶۶ م.) عندلیب (۵۵) یاشینده بولوب دیر، اول تخمیناً (۱۷۱۰-۱۷۱۱) ییللاردا دوغولوب دیر.

شاعرینگ تخلصی، خاص حیاتی اوستونده یازیلان چشمه لرده کوزه دگرلی معلومات لارا جای بریلماندیر. دنگه اثرلرینده آنغلاشیلانی چه اول مکمل تحصیل گورن شخص بولمالی. عرب، فارس، تاجک دیلرینی ده اونگات بیلپ دیر. فردوسی نینگ "شاه نامه" سینی ترجمه اتمسی حقیندا بعضی چشمه لرده کابیر معلومات لارا دوغری گلیارس. غینانساقدا، بو ترجمه هنوز تاپیماندير (آتایوف: ۲۰۱۰: صص ۵۵-۷۷).

تورکمن کلاسیک ادبیاتی نینگ اونگده گلن شاعر لاریندان عندلیبینگ حیاتیندا دگیشلی معلومات لار جدا کان چشمه لره دایانیر. یازو بیلگی لرده بولسه عموماً ال یازمه متن لرینده دوش گلینیر. خصوصاً ۱۸۴۰-ینجی یلیندان سونگ توپلانان لوازم لارینگ عندلیب بیلن باغلاشیق لی بیلگی لره دوش گلیب بولیار. بو بیلگی لردن اینگ مهمی ۱۸۴۱-ینجی یلیندا اسکندر دیه ن قشلاقدا یتیمیش یاشینداکی سید جان قازی اوغلی نینگ بره ن بلگی لر. بو بلگی معلوماتا گورا

عندلیبینگ اصلی خپوه - داش اوغوز تورکمن لریندن دیر. شاعر حقینداکی بیر باشقه سوزلی معلومات بولان قزیزل اربتلی دوردی ملا عوض قلیچ اوغلی نینگ ۱۸۴۱-ینجی ییلی نینگ جنوری آینداکی برن معلومات دا عندلیبینگ اصلی خپوه لی بولانديغنی بیلیدیریب دیر. ینه بو معلوماتا گورا شاعرینگ قاقه سی نینگ آدی سید محمد دیر. آملک آمانوف، گ. نظروف یالی تحقیقات چی لار شاعرینگ قاقاسی نینگ آدی سید محمد بولانديغنی یادلاب دیر لر. تورکمن لر آراسینداکی بو روایت لار، اوزبیک لر آراسیندا دا دورلی روایت لار بار. ۱۸۴۱-ینجی ییلیندا یتیمیش بولان خپوه لی اوزبیک شاعری قربان آتا اسماعیل اوغلی طرفیندان بریلن بیلگی ده ۲۵۰ ییل اونگ کهنه اورگنج ده بویوک بیر شاعرینگ بولانی، گل آدلی بیر غیزه بولان عشقیندان بلبل معنی سی بولان عندلیب تخلصی نی اوزونه آلیب باشلانديغی بیلیدیریب دیر. اورگنجینگ غارامازی قشلاقیندا دنیا گلنديگنی بیلدیریان باشقه چشمه لر هم باردیر. خلق آراسیندان توپلانان افسانه وی معلوماتلاردان چیقان نتیجه لره گورا عندلیب بیرینجی دن داش اوغوزینگ یلانی منطقه سی نینگ غارامازی قشلاقیندا یاشاب دیر. سونگرا امان سیز بیر خسته لیغه اوچرانلیغی اوچین اوزبیک لرینگ آراسینا کوچ ادیب دیر، اورگنج و خپوه منطقه لاریندا یرلشیب دیر (بگماکوف، ۲۰۱۰، صص ۸۵-۹۰).

عندلیب " زین العرب " داستانی نینگ گیریشینده اوزونینگ سویون خان نسلیندن دیگینی آیدیب گچیار:

عندلیبی قیلیمه یولدا مضطرب

جنت - رضوانی ایله یه نصیب

یخشی لارا خدمت ایله یه غریب

سویونخان اولادی ایلدن بولور (عندلیب، ۱۳۸۱، صص ۱۶-۲۷).

نور محمد عندلیب اوز دوری نینگ دورلی علملاری بیلن غیزیقلائیپ دیر. اول گوندوغارینگ تاریخی، فلسفه سینی، ادبیاتینی، شبله هم عرب، فارس دیلیرینی غوی بلیب دیر، بو علم لاردان اونگات باش چیقاریب بیلنديگینی شاعرینگ اثرلرینده یوره دیلیان فکر لر دولی کفیل لندیریار. شاعر اوغوز تاریخی، اوغوز مدنیتی بیلن هاس دا ایچگین غیزیقلائیپ دیر. اول یتیب گیدیب دیر دییب چاق ادیلیان اوغوز الف - بی نی اورنمک، اونی دیکلتمک بارادا آلا دلائیپ دیر. شاعر ترجمه چیلیک ایشی بیلن ده ایچگین مشغوللائیپ دیر. بیزه بللی بولشونه گورا، خپوه ادبی کوچومینده گچمیشده عرب، فارس و بیله کی دیلردن چپر اثرلری، علمی کتابلاری ترجمه اتمک ایشی آلیب باریلیب دیر. بو اوغوردان انچه گورنوکلی عالم لار، شاعر لار یتیشیب دیرلر. عندلیب بو یورلگا ایه رب، بیرناچه اثرلری تورکمن دیلینه گچیریب دیر. اول عمادالدین نسیمی نینگ عرب دیلینداکی بیرناچه شعرلیرینی، XI-XII عصرلاردا یاشاب گچهن احمد جامی نینگ غوشغولارنی، شبله هم "مرزا همدم" آتلی دوره دیجیلیک اثرینی فارس دیلیندن تورکمن دیلینه ترجمه ایدیدیر (توران، ۱۳۸۹، صص ۷۷-۷۹).

عندلیب گون گوزرانی نی دولانديرماق اوچین، اکرانچیلیق ایشلری بیلن مشغوللائیپ دیر. اول دهقان آدم بولوب دیر. شاعرینگ دوورداش لاری شاه بنده، معروفی، شیدایی، مخدوم قلی و بیله کی لر بیلن غاتناشیق ده بولان بولماغی ممکن. یونه شول غاتناشیق لار بارادا هیچ هیللی معلومات ساقلانیب غالماندیر. XIXم عصر تورکمن نسخه وی ادبیاتی

نینگ وکیللری نینگ عندلیبی یاقین دان تانانیدی، اونونگ ادبی میراثی بیلن یاقیندان تانیش بولانیدی بللی ذات. سبابی شاعرینگ اثرلری، "لیلی - مجنون" هم "یوسف - زلیخا" داستانلاری خلق آراسیندا گینگدن یایریدیر. اونونگ ادبی میراثی بیلن اوز دووردش و اوزوندن سونگق بیرونچه غاراغالپاق، اوزبیک، تاجک، و بیله کی خلق لارینگ شاعرلاری یاقیندان غیزیقلائیب دیرلار. مخلصی و مونس عندلیبینگ غزلی اساسیندا تخمیس یازان بولسا، ذاکر جان فرقت اوزونینگ "صیدینگ گویر، صیاد"، اتلی مسدسینی اونونگ تأثیری بیلن دوره دیب دیر (آتایوف: ۲۰۱۰: صص ۵۵-۷۷).

نور محمد عندلیب بیر قنچه شاعرلارینگ اثرلرینه نظیره یازیب دیر اول شرق کلاسیک شعریتینی جدی شکله مطالعه ادیب دیر. سوز صنعتی نینگ بوتین خصوصیات لارینا آشنا بولوب دیر.

عندلیبینگ بای صنعت میراثی نینگ جدا آز قسمی بیزینگ گونومیزه گلیب یتیب دیر. حاضر الیمیزده اونونگ سکیز غزلی، بیرقنچه مربع سی، مخمسی و مسدسی باردیر. سانی آز بولوشی بیلن بول اثر لر بدیع و باشقه صنعت لر جهتیندن مکمل اثر لر دیر. عندلیب، صنعتینه احترام غویان نوایی نینگ، فضولی نینگ، وفایی نینگ، عبیدی و جامی نینگ غزل لارینه تخمیس، نوایی نینگ بیر غزلینه تضمین، مشربی نینگ بیر غزلینه و بیر مربع سینه تضمین یازیب دیر. اونونگ فضولی نینگ "شب هجران" غزلینه عندلیبینگ یازان تخمیس:

چیقیب دیر نامسلمانیم،
گلیب دیر کاست ایمانیم،
فلک ده آه و سوزانیم،
گوزومده اشک غالتانیم،
ایچینده درد پنهانیم،
طبیبه، یوقمو درمانیم،
شب هجران یانار جانیم،
دوکر قان چشم گریانیم،
اوبادیر خلقی افغانیم،
قارا بختیم اویانمازمی؟

شونلوقدا عندلیب اورتا آسیا دا نظیره چیلیک و باشقه ادبی باشارجانگلیگی بیلن مهم شخص دیر. اول مشهور فارس شاعری جامی نینگ اون بیر غزلینی ترجمه ادیب و تورکمن ادبیاتینده بدیع ترجمه صنعتی نینگ اساسینی آچیب دیر.

بویوک صنعت کار یازان پویمه لاری بیلن ایزیندان گلن شاعر لارا مثال بولوب دیر. عندلیبینگ "رساله نسیمی" ، "اوغوزنامه"، "قصه فرعون" و "سعد وقاص" اتلی تورت پویمه سی باردیر.

"اوغوزنامه" بیزینگ اوچین سونگ درجه ده مهم اثر دیر. چونکی آذربایجان، آنادولی و تورکمن خلقی تورکلرینگ اوغوز نسلینه منسوب دیرلار، اوغوز خان بیزینگ اولی اجدادیمیز دیر. اوغوزلارینگ دینی فلسفی باقیشارلاری، تاریخی

میتولوجیک گوروشلرینی، اجتماعی، سیاسی، حیاتی طرزینی، بدیع دوشونجه سینی سینگدیرن اثرلرینه اوغوزنامه دیلیور. تورک ادبیاتیندا اوغوزنامه چلیق دأبی یوقاری درجه ده گویچلی دیر. بیلیم دنیاسینه اوغور حرفلری بیلن یازیلان "اوغوز خاقان" داستانی (XIII) ییل، اوزین کوپری "اوغوزنامه" سی (XIII-XIV) فضل الله رشید الدینینگ "اوغوزنامه سی" (XVI) ییل، دانا انا، احسان شیخینگ اوغوزنامه سی (XVI) ییل ابوالغازی بهادر خانینگ "شجره تورکی" سی و "شجره تورکمنیه سی" (۱۶۶۰) یلینده، حیوانی نینگ "تاریخ جهانگشا" سی، "مجمع الامثال محمد علی" (XVII) ییل "امثالی تراکمه" یالی الیازمه لار، عندلیبینگ "اوغوزنامه" سی و باشقه اثرلر معلوم دیر.

عندلیبینگ اوغوز نامه سی اچری باقیم دان باشقه اوغوزنامه لار بیلن او دیه-ن فرقلی دأل، اما کابیر فرقلاری هم اونده گورمک بولبار. عندلیبینگ اوغوزنامه سینده اوغوز خانینگ تورک جهان اوچین ادهن آلادا لاری آزاراق، و فرقلی راق، حتی باشقه هم فرقلاری گورمک ممکن. اوغوز خانینگ اولومینه شاعرینگ مرثیه سی اونونگ اینگ اصلی طرفی دیر. عندلیبینگ "رساله نسیمی" پویمه سی بیزه تاریخی و ادبی اثر دیر شاعر بو پویمه سینده بولان حکایه لارینگ دیلیندن اونگات صورت لار یارادیب غزلار غوشماق بیلن اثری هاس هم جانلی راق ادیب دیر. عروض وزنی بیلن مثنوی بیچیمینده یازیلان اثرینگ دیلی مغلق دیر، بعضاً شاعرینگ نامه دیمک ایسله-دیگنی بیر قنچه بیت اوقاندان سونگ آنکلاب بولبار (بگمراذوف، ۱۹۸۷، صص ۸۵-۹۰).

"سعد وقاص" و "قصه فرعون" آدلی پویمه لر دینی موضوع لی اثرلر دیر. سعد وقاص مشهور اسلام و دولت آدمی، جومارد و خیرلی کیشی بولوب تاریخی شخص دیر. پویمه ده اونونگ مردلیگی و جوماردلیگی، بو یولدا حتی یکه تاک اوغلونی قربان برمه سی یادلانیار.

قصه فرعون بولسا موسی (ع) ینگ دنیا گلمگی و ظالم فرعونینگ ادهن ظلم لری حقینده دیر.

نور محمد عندلیب تورکمن داستانلاری، روایت لاری و خلق حکایه لرینی بیرینجی نظمه گتیرن شخص دیر.

عندلیب لیلی و مجنون"، "یوسف و زلیخا"، "بابا روشن"، و "زین العرب" داستانلاری ایشلاب دیر. اونی تعقیب ادن بییک مخدومقلی بولسه بول داستانلاری اوز اثرینده جای بریب دیر (آتایوف: ۲۰۱۰، صص ۵۵-۷۷).

نورمحمد عندلیب انه دیلینده اثر یازماغی ملی بیر ایش بیلیم دیر، بو موضوع دا "یوسف و زلیخا" داستانی نینگ گیریشینده معلومات بریب گچیپ دیر. او معلومات آنکلا دیلشینا گورا، شاعر بو داستانی سفارش بیلن یازیپ دیر، اونونگ یانینا گلن شهسوار شیرغازی خانینگ اوزی، یادا ایلچی سی بواماگی احتمال:

نیچه مدت ایدی فراغت ایشیم،

یوق ایدی هیچ کیمسه ایله دانشیم

گلدی منینگ غارشیمه بیر شهسوار،

نطقی ندیه، یخشی سوزه انتظار...

دیدي اولار: - عندلیب بینوا،

گونگلیمیزه دوشدی عجب ماجرا...

یوسف صدیقی و زلیخا سن،
تورکی خلاقه قیلغیل انجمن...
عندلیبینگ مقصدی دیر کی بوستان،
کونگلونه خوش گلدی بو عجب داستان...
ایلدی تورکی دیل بیلن ایلین ابتدا،
گاهی نثر، گاهی غزل، خوشنوا...

اثرلرینی تورک دیلینده یازماق دوشونجه سی اونونگ اوچین هوس بولوب. شاعر "رساله نسیمی" ده، یوقارداکی بیت لری آزاراق باشقه-چه راق ادیب یازیب دیر:

گلدی منینگ غارشیمه بیر شهسوار،
یخشی فضا، لطف سوزه انتظار...
باشقه لاری ایدی مانگا همنشین،
یوزلری گل، سوزی شکر انگبین.
دیدي اولار: ای عندلیب، بینوا،
کونگلومیزه دوشدی عجب ماجرا.
بارکی قصاص ایچره عجب داستان،
نه بولادیر اونی قیلسانگ بوستان...
مونچه سوزی قیلسانگ، حکایت بولار،
سید نسیمی دن روایت بولار...
ایلدی تورکی دیل بیلن ابتدا،
گاهی نثر، گاهی، غزل، خوشنوا.
بیر نیچه-سین نظم مخمس قیلیب،
عاشق و معشوق لارا ملبس قیلیب...
مقامات نسیمی، شیخ منصور،
قیلیرم نظم تورکی، گل، اوقو، گور.

نور محمد عندلیبینگ بای و کوپ طرفلی ادبی میراثی بار. اول دورلی گورنوشداکی انچه بای مضمونلی یوقاری چیرچیلیکلی اثرلری دوردیب دیر. شاعر انچه غوغولاری، پویما دیر داستانلاری دوره دیب دیر. البته، بولار انتک اونونگ بیزه بللی بولان اثرلری دیر. عندلیبینگ ینه ده بیرناچه اثرلرینینگ بار بولماغی ممکن سبأبی گوزلگ لر گچیرلن وقتینده ، شاعرینگ اثرلری ایزیگیدر چیقیب دوریار. غونگشی دولت لرینگ غولیا زما لار خزینه سی نینگ معلومات لاری دویپلی

گوزدن گچیرلیب، شاعرینګ ادبی میراثی ایمیقلی اورنیلسه، اونونګ اثرلری نینگ سانی نینگ ینه ده آرتجاقدیغی معلوم دیر (راسخ، ۱۳۹۴، ۱۷۰، ۱۶۹).

عندلیب دورلی موضوع لارا یوزلنېب دیر. اول نظیره چیلیگی ایشینی هاس ده کوپ بجه ریب گوندوغارده یورغونلی بولان اثر لری نینگ بیر ناچه سینی تازه دن ایشلاب دیر، شولار اساسینده ده XVIII عصر تورکمن دورموشی نینگ مهم مسأله لری نی غوزغاپدیر، اولار باره ده اوز غارایشلارینی بیان ادیب دیر.

بیزه حاضرلیکچه شاعرینګ "اوغوزنامه"، "نسیمی"، "سعدوقاص"، "قصه فرعون" دیه-ن منظوم اثرلری معلوم دیر. "منظومه (پویه)" تورکمن ادبیاتینا XX عصر ده غوشولدی. اما بو XX عصر دان اونګ تورکمن کلاسیک ادبیاتیندا منظوم اثر لر اورتا غویولماندیر دیمک دأل، منظوم شکلی نینگ طلب لارینه جواب برن اثرلر تورکمن ادبیاتینده بیر زمانلاردان باری معلوم دیر. تورکی دیلر یازو ادبیاتیندا بیزینګ گونلریمیزه یتیشن بیرینجی منظومه لار XI عصر دا یاشان یوسف حاس حاجب ینگ "قوتدغوبیلیک"، XII-ینجی عصر دا یاشان احمد یوگناگی نینگ "هبت الحقایق"، علی نینگ "قصه یوسف" منظومه لری بیلینیار. اورتا عصر لار تورکی دیللی ادبیاتیندان سونګتی دور لرینده اورتا چیقان منظومه لر فضولی نینگ منظومه لاری بیلن بیرلیکده فخری نینگ "خسرو و شیرین"، وفاپی نینگ "رونق الاسلام" دانا اتا نینگ "اوغوزنامه" سینی گورکزمک بولار.

منظوم شکلینده اورتا غویولان اثرلر تورکمن کلاسیک ادبیاتینده نور محمد عندلیبینګ ادبی شخصیتینده ده گورولیار. حاضرلیکچه تورکمن ادبیاتینده نور محمد عندلیبینګ دورت سانی منظوم اثری عیاندیر؛ اما بو اثرلر شرق ادبیاتینده بولوشی یالی داستان، نامه، قصه، رساله، حکایه یالی ادبی موضوع للاردا آتلاندریلیر. مثال: "اوغوزنامه" اثرینی "نامه" تیرم بیلن یازان بولسه، "قصه فرعون" اثرینی "قصه" تیرم لر بیلن یازان دیر. شاعر "نسیمی" منظومه سی دوغورسینده شویله یازیار:

مقاماتی نسیمی، شاه منصور،

قیلاریم نظم تورکی گل، اوقا، گور.

عندلیبینګ بو بیتینداکی، "مقامات" سوزی مقام، عرب سوزوندن اورتا چیقیب دیر. او "مجلس لر"، "سوزلشیلان یر"، "سوز"، "درجه"، "جای"، "خلق آراسیندا سوزلتن سوز یالی معنی لاری بریاندر. مقامات یازماق، یعنی روایت لار، حکایت لار توپارلار دیر. "مقامات خواجه اهرار"، "مقامات شیخ عبدالقادر جیلانی"، "مقامات میر کلال"، "مقامات نقشبندی" یالی مقامات لار حکایت توپارلاری شرقینګ بیرقچه اولکه سینده، عینی زمانده ترجمه ادیلندن سونګ بیرناچه اروپا اولکه سینده مشهورلیق غازانېب دیر. اروپا ادبیاتینداکی "نویللا"، "میموار" موضوع لاری نینگ میدانا چیقماسیندا، عینی زماندا رساله چیلیق هم ده اوتوبیروگرافیک اثرلرینګ اورتا چیقماسیندا دا شرقینګ مقامات یازما دایی نینگ تأثیری علمی ایشلم لرده بیلینیان دیر. (بگماکوف، ۲۰۱۰، صص ۸۵-۹۰).

سونګیچ

نورمحمد عندلیب اونسکیزینجی میلادی عصر دا یاشاب گچن تانیمال شاعرلارینگ بیرى بولوپ دیر. اونونگ شعرلری نینگ آغراملى بؤلگى تاریخی، تربیه چیلیک موضوع لاردا بولوپ دیر. اول دینگه بو موضوع لار دا شعر یازمان؛ بلکه ده اجتماعى و سؤیگی موضوع لاردان دا سؤز آچان. عشقى شعر لری نینگ یانی بیلن " لیلی - مجنون " ، " یوسف-زلیخا" ، " زین العرب" ، " نسیمی" ، " سعد وقاص" ، "اوغوزنامه" ، "ملکه مهرنگار" آتلى اثرلری یازاندیغینی یادلایار لار. شاعرینگ اثرلری نینگ آغراملى بولگینی تاریخی افسانوی و عشقى موضوع لار دا بولوپ دیر. شونینگ اوچین ده شاعرینگ دوره دیجیلیگینده ایل - یورت دینی و اخلاقی و سویگی مسأله لری آیراتین اورون توتیار. آنگیرسیندا یاتان معنی - مضمونینی و بویله کی بو خوش نیتلی آرزوچیل فلسفوی فکرلرینی علمی درنگو اساسیندا یوزه چیقاریپ، نتیجه چیقارماغه چالیشیلدی

مأخذلار

- اتایوف، ق. ا. (۲۰۱۰). اونسکیزینجی عصر تورکمن ادبیاتی. عشق آباد: دولت مطبعه سی. صص ۵۵-۷۷
- اعظمی راد، گ. د. (۱۳۹۲). نگاهى به مادی و معنوی تورکمنها. مشهد: انتشارات گلنشر. صص ۲۷-۳۶.
- بگماکوف، ای. رجبوه. ب و باشغه لار (۲۰۱۰). تورکمن ادبیاتی. عشق آباد: دولت مطبعه سی. صص ۸۵-۹۰.
- بیگمراذ وه . آ. (۱۹۸۷). عندلیب هم اوغوزنامه چیلیق دابی. عشق آباد: مطبعه دولتی. صص ۱۷-۳۶.
- توران، ع. م. (۱۳۸۹). نگاهى بتاریخ و فرهنگ تورکمنها. کابل: انجمن فرهنگی تورکمنهای افغانستان. صص ۷۷-۷۹
- راسخ، م. ص. (۱۳۹۴). تاریخ و فرهنگ تورکمنها کابل: انشارات الازهر. صص ۱۶۹-۱۷۰
- رجبوف، پ و باشغه لاری. (۲۰۱۰). تورکمن ادبیاتی. عشق آباد: تورکمن دولت نشریات غولوغی. صص ۶۳-۷۵
- عندلیب، ن. م. (۱۳۸۱). زین العرب داستانی، پشاور: انجمن تورکمنها. صص ۱۶-۲۷
- عندلیب، ن. م. (۲۰۱۰). یوسف زلیخا. داستانی عشق آباد: دولت مطبعه سی. صص ۲۱-۷
- عندلیب، ن. م. (۲۰۱۱). اشعار و منظومه های نورمحمد عندلیب. عشق آباد: دولت مطبعه سی. صص ۲۷-۳۷
- عندلیب، ن. م. (۲۰۰۱) اوغوزنامه داستانی. آنه قربان عاشوروفینگ اهتمامی بیلن. عشق آباد: دولت مطبعه سی. صص

۱۹-۵

غارییوف، م و باشغه لاری. (۱۹۷۵). تورکمن ادبیاتی نینگ تاریخی. ۳ جلد. عشق آباد: دولتی مطبعه سی. صص ۱۷۳-

۱۴۸

قاضی، ف. (.). زنده گی نامه شعر و ادب تورکمن. گرگان: موسسه فرهنگی انتشارات فراغی. صص ۹۷-۱۱۳

طرحریزی سیستم و شبکه‌ی برق رسانی ناحیه منگجک ولایت جوزجان

پوهنمل تردی مراد اسماعیل اوغلی و نامزد پوهنیار محمد بابر محمدی^۱

تقریظ دهنده: پوهاند عبدالقیوم رجبی استاد پوهنهی انجنیری تکنالوژی کیمیاوی

خلاصه

به منظور برق رسانی به شکل تخنیکي و معیاری به مصرف کننده گان، نیاز است یک شبکه‌ی برقی طرحریزی گردد تا بتوانیم به درستی، با حد اقل ضایعات و با کیفیت عالی انرژی تولید شده در نیروگاه را تا محل مصرف به وسیله‌ی خطوط انتقال برق، انتقال و انرژی را بالای مصرف کننده گان توزیع نماییم. جهت داشتن یک شبکه‌ی عالی ضرورت است

^۱ - اعضای کادر علمی دیپارتمنت انجنیری برق پوهنهی تکنالوژی کیمیاوی

تا یک سلسله محاسبات دقیق و علمی انجام یابد. مهمترین محاسباتی که در زمان طرحریزی شبکه صورت می گیرد، محاسبه ی سقوط ولتاژ شبکه، محاسبه ی مقطع خطوط انتقال انرژی، محاسبه ی طول خطوط برق، محاسبه ی ضایعات انرژی و غیره محاسبات تخنیکی که برای طرحریزی و دیزاین بی عیب و معیاری یک شبکه ی برق ضروری است، می باشد. پس می توان گفت که سیستم و شبکه ی برق رسانی یک بخش لاینفک سیستم برق به شمار رفته و بنا این بخش اساسی ایجاب می کند که حین طرحریزی و محاسبه، به صورت معیاری و همه جانبه مورد بررسی و ملاحظه قرار بگیرد. در مقاله ی علمی - تحقیقی هذا شبکه ی انتقال و توزیع برق ناحیه ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان به صورت تخنیکی و معیاری با استفاده از اصول و قواعد استندرد امروزی طرح و دیزاین گردیده است. نخست از همه بار برقی ساحه ی مذکور که شامل بار برق منازل رهايشی، اماکن تجاری، موسسات تولیدی و صنعتی و بار برقی موسسات عام المنفعه بوده، به گونه ی معیاری مطابق با طرز العمل های مربوطه، سروی و برآورد گردیده و در ادامه انتخاب ظرفیت، تعداد و تعیین محل نصب ترانسفارمر توزیع در مکان مناسب، مقطع خطوط انتقال انرژی محاسبه و شیمای مناسب شبکه انتخاب گردیده است. هدف از تحقیق هذا طرحریزی سیستم و شبکه ی برق رسانی ناحیه ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان به صورت معیاری با استفاده از میتود جدید توزیع انرژی برق با ولتاژ متوسط ۲۰ کیلوولت می باشد. طرحریزی و دیزاین سیستم برق رسانی این ساحه این امکان را مساعد می سازد تا مصرف کننده گان انرژی برق حد اقل تا ۲۰ سال آینده از مشکلات از قبیل بی برقی، کاهش غیر مجاز ولتاژ، بروز اختلالات در کار نورمال سیستم تامین برق، ثابت نبودن دامنه ی فرکانس برق، شارتهای ناگهانی، تغییرات ناگهانی نوسانات ولتاژ برق در امان بوده و برق با اطمینانیت و کیفیت بالا را در اختیار داشته و از آن بدون وقفه مستفید شوند.

کلمات کلیدی: رشد بار، شبکه، بار برقی، ترانسفارمر، خط انتقال، کیفیت انرژی

مقدمه

وطن عزیز ما افغانستان یک کشور رو به توسعه بوده و جهت ترقی و پیشرفت، اعمار فابریکات و کارخانه های تولیدی و صنعتی اشد ضرورت می باشد. در عصر حاضر با پیشرفت علم و تکنالوژی تمام ماشین آلات و دستگاه هایی که در فابریکات و کارخانه ها موجود بوده، توسط برق فعالیت می نمایند. پس برق رسانی به صورت صحیح و مطابق با معیارهای جهانی، اولین و مهم ترین گام بسوی ترقی و پیشرفت به حساب می آید. طرحریزی شبکه ی توزیع برق در یک سیستم برقی از اهمیت خاص برخوردار بوده که وظیفه ی اساسی یک شبکه ی برق رسانی، تأمین برق مصرف کننده گان با اطمینانیت بلند، عدم قطع برق، افزایش کیفیت انرژی، جلوگیری از افت و نوسانات ولتاژ و بالاخره انتقال انرژی برق با کیفیت بلند مطابق با استانداردها می باشد (Gunen, T, 1983). در مقاله ی علمی - تحقیقی هذا شبکه ی انتقال و توزیع برق ناحیه ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان به صورت معیاری با استفاده از اصول و قواعد استندرد امروزی طرح و دیزاین گردیده است (پردیس. ۱۳۸۸).

تحقیق هذا به سوالات اساسی ذیل پاسخ ارائه می نماید:

۱- چه نیازمندی برای طرحریزی شبکه‌ی برق رسانی ولسوالی منگجک احساس می‌گردد؟

۲- عدم موجودیت شبکه‌ی برق رسانی معیاری چه مشکلات را به بار می‌آورد؟

۳- حین طرحریزی شبکه‌ی برق رسانی کدام اصول و معیارها باید رعایت گردد؟

هدف از این تحقیق اینست که شبکه‌ی برق رسانی ولسوالی منگجک، بار برقی مصرف کنندگان را به‌صورت ۲۴ ساعته بدون کدام سکتگی و قطع یا پرچاوی با حفظ حالت متناظریت شبکه تأمین نماید و بر علاوه‌ی آن سیستم برقی به‌میان آمده از نقطه نظر رشد سالانه‌ی بار مصرفی که محصول تحقیقات و پژوهشات علمی و ساحوی که در آزمایشگاه‌های معیاری با امکانات پیشرفته بوده، حین طرحریزی شبکه و سروی بار برقی در نظر گرفته شود و میزان رشد بار ساحات نظر به کتگوری مصرفی انرژی؛ مانند: منازل مسکونی، ساحات تجاری، مناطق زراعتی، ساحات عام‌المنفعه و یا مراکز صنعتی پیش‌بینی می‌گردد، دارای پلان توسعه‌ئی نیز باشد. جهت داشتن یک شبکه‌ی جامع نیاز است؛ تا یک سلسله محاسبات دقیق و علمی انجام یابد. مهم‌ترین محاسباتی که در زمان طرحریزی شبکه صورت می‌گیرد، محاسبه‌ی سقوط ولتاژ شبکه، محاسبه‌ی مقطع خطوط انتقال برق، محاسبه‌ی طول خطوط انرژی و غیره محاسبات تخنیکی که برای طرحریزی بی‌عیب و معیاری یک شبکه برق ضروری می‌باشد. پس می‌توان گفت که شبکه‌های برقی یک بخش لاینفک سیستم برق به‌شمار رفته و بنا بر این بخش اساسی ایجاد می‌کند که به صورت معیاری و همه جانبه مورد بررسی و ملاحظه قرار بگیرد. اگر یک شبکه برق به‌صورت دقیق و همه جانبه طرحریزی نگردد، در آن صورت مشکلات زیادی؛ از قبیل: اضافه باری سیستم، سقوط غیر مجاز ولتاژ، ضایعات زیاد انرژی، گرم شدن خطوط انتقال انرژی، کاهش موثریت سیستم برق رسانی، تخریب و استهلاک تجهیزات برقی و ماشین‌های برقی را به بار می‌آورد که باعث نارضایتی مشترکین برق و ضرر مالی شرکت تأمین کننده برق می‌گردد (Thuman, 2013).

ولسوالی منگجک یکی از ولسوالی‌های ولایت جوزجان در شمال افغانستان می‌باشد. جمعیت این ولسوالی در سال ۲۰۲۰ میلادی، ۴۸۴۹۳ نفر اعلام شده است. این ولسوالی از شمال با ولسوالی خما ب از شرق با ولسوالی قرقین و مردیان و از جنوب با ولسوالی‌های آقچه و خانقاه و از غرب با ولسوالی خواجه دوکوه هم مرز می‌باشد.

برق رسانی بعضی از ولایات کشور به‌گونه‌ی معیاری با ولتاژ متوسط کیلو ولت ۲۰ صورت گرفته است (محمد، قیس، ۱۳۸۸). انرژی مورد نیاز ولسوالی منگجک توسط برق وارداتی کشور دوست ترکمنستان با ولتاژ انتقالی ۱۱۰ کیلوولت با ولتاژ تقسیماتی ۶ کیلوولت، تأمین می‌گردد؛ اما در ولایت جوزجان تا هنوز شبکه‌سازی با ولتاژ متوسط ۲۰ کیلوولت صورت نگرفته است. بناً مایان لازم دانستیم تا سیستم و شبکه‌ی برق رسانی ناحیه‌ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان را طرحریزی نماییم.

جهت پیشبرد این تحقیق از معتبرترین اصول و قواعد طرح و دیزاین سیستم‌های برق رسانی داخلی؛ مانند: شرکت برق رسانی افغانستان (DABS) و خارجی استفاده‌ی همه جانبه صورت گرفته است. بخش اول تحقیق شامل جمع‌آوری معلومات عمومی در باره‌ی نفوس ساحه، موقعیت جغرافیایی ساحه، تعداد منازل مسکونی و ماستر پلان ساحه‌ی ولسوالی منگجک می‌باشد، در بخش دوم محاسبه‌ی بار برقی پروژه که شامل بار برقی منازل رهائشی، موسسات صنعتی، مراکز

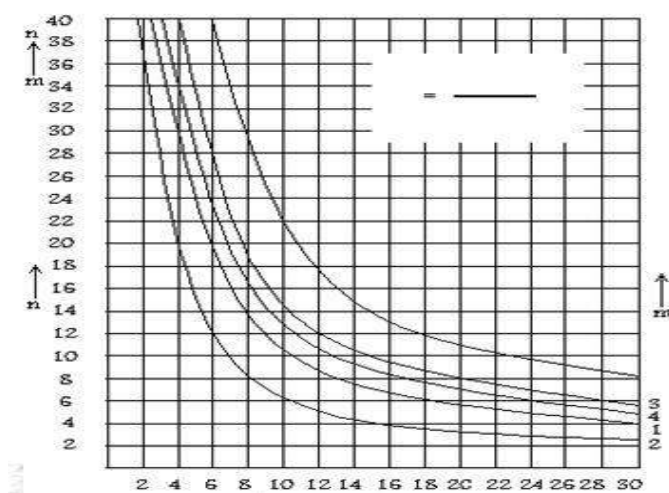
عام المنفعه و اماکن تجاری می باشد، صورت می گیرد، در بخش سوم انتخاب تعداد و تعیین محل نصب ترانسفارمرها انجام یافته و در بخش چهارم محاسبه ی مقطع خطوط انتقال انرژی و انتخاب دیاگرام شبکه ی توزیعی ولتاژ پایین ۰,۴ کیلوولت محاسبه و انتخاب دیاگرام شبکه های تقسیماتی ولتاژ متوسط ۲۰ کیلوولت انجام می شود.

مواد و روش کار

شیوه ی تحقیق در مقاله ی علمی هذا ساحوی بوده، که جهت پیشبرد این تحقیق از اصول و قواعد معتبر طرح و دیزاین سیستم های برق رسانی داخلی؛ مانند: شرکت برق رسانی برق رسانی (افغانستان برشنا شرکت) و خارجی استفاده ی همه جانبه به عمل آمده است که به ترتیب ذیل طرحریزی و محاسبه می گردد:

۱- جمع آوری معلومات عمومی در باره ی نفوس ساحه، موقعیت جغرافیایی ساحه، تعداد منازل مسکونی و ماستر پلان ساحه ی ولسوالی منگجک.

۲- محاسبه ی بار برقی پروژه شامل بار برقی منازل رهائشی، موسسات صنعتی، مراکز عام المنفعه و اماکن تجاری. یکی از مسایل حائز اهمیت حین طرح و دیزاین شبکه های برق رسانی، اطلاع از رشد بار و تقاضای برق در سال های آینده است. ازدیاد سالانه ی مصرف به عوامل زیادی؛ مانند: رشد طبیعی جمعیت، رشد مصرف سرانه، افزایش تعداد موسسات صنعتی و تولیدی منطقه، توسعه ی صنایع و کشاورزی، در دسترس نبودن سایر منابع انرژی؛ مانند: گاز، شرایط جغرافیایی منطقه و نیز شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی منطقه بسته گی دارد که پیش بینی رشد بار توسط گراف ذیل محاسبه می گردد:

گراف (۱)- پیش بینی رشد بار بر اساس افزایش سالانه ی مصرف و تعداد سال (ظریفی، عبدالخلیل، ۱۳۸۸)

- ۱- انتخاب ظرفیت، تعداد و تعیین محل نصب ترانسفارمرها.
- ۲- محاسبه ی مقطع لین های شبکه ی ولتاژ ۳۸۰ ولت، انتخاب دیاگرام شبکه ی توزیعی ولتاژ پایین ۰,۴ کیلوولت.
- ۳- محاسبه و انتخاب شیمای شبکه های تقسیماتی ولتاژ متوسط ۲۰ کیلوولت.

سیستم و شبکه‌ی برق رسانی قسمت A ولسوالی منگجک قرار روش و ترتیب فوق طرحریزی و دیزاین گردیده که نتایج حاصله حاوی اشکال، جداول و گراف‌ها می‌باشد.

جدول (۱) - برآورد تجهیزات و سامان آلات شبکه‌ی قریه‌ی الله بیرن ۱ ولسوالی منگجک ولایت جوزجان

شماره	نام تجهیزات	تعداد مقدار	واحد مقیاس	ملاحظات
۱	ترانسفارم توزیعی (KVA), Oil type- 3Phase 50Hz100 (20/6/0.4KV(ONAN 3phase impedance voltage 4%	۱	پایه	
۲	سویچ خشکه KV20 فیوز دار معه کلمپ نصب فیوز A10 جریان ۶۳۰ A	۱	کمپلیت	
۳	جرقه گیر KV20 کیلوولت	۱	سیت	
۴	پایه آهن کانکریتی SP-12-400Kgf	۲	اصله	
۵	سیم المونیمی مغز فولادی به مقطع ACSR 70/12mm2	۴۰۰	متر	
۶	براکت KV20 از آهن زاویه ۷۰x۷mm270 ضد زنگ معه کلمپ طول ۲ m	۳	عدد	
۷	انسلیتر از نوع فایبری (KV (20-24 معه دنده آن یا (کاشی)	۹	قاب	
۸	براکت بازو جفت KV20 از آهن زاویه ۷۰x۷mm270 ضد زنگ معه کلمپ طول ۲ m	۰	عدد	
۹	انسلیتر کش (KV (20-24 نوع فایبری پایه لوله پی مکمل پن، گشواره و حلقه	۰	سیت	
۱۰	شوینر ۱۴ سانتی روسی	۱۲	متر	
۱۱	آهن زاویه ۲،۵ انچ روسی	۲۴	متر	
۱۲	پتره آر تی جستی ۳۰mmx3mm	۱۲	متر	
۱۳	سیخ آر تی مسی ۲۲ ملی ۲ متره معه نت (گروند)	۴	عدد	
۱۴	سیم مسی آر تی سیخی ۹۵ ملی (گروند)	۲۰	متر	
۱۵	کانکریت ریزی زیر پایه ها	۰،۷۲	متر مکعب	
۱۶	حفر و کندن کاری جای پایه به عمق ۱۸۰ سانتی متر قطر ۶۰ سانتی	۹۰	پایه	
۱۷	نت و بولت ۳۲ ملی ۵۰ سانتی معه واشل	۲۴	دانه	
۱۸	نت و بولت ۱۹ ملی ۴ سانتی معه واشل	۲۰	دانه	
۱۹	نل جستی ۲۵ ملی	۶	متر	
۲۰	چاه آر تی به عمق ۵ متر و قطر ۶۰ سانتی	۱	حلقه	
۲۱	صفحه مسی ۵۰/۵۰ سانتی	۱	تخته	
۲۲	ذغال	۲۵	کیلو گرام	
۲۳	نمک	۲۵	کیلو گرام	
۲۴	چونه	۲۵	کیلو گرام	
۲۵	ولدینگ کاری سیار	۳۰۰	سیخ	
بخش 400 V ولت				
۱	کیبل مسی ۲۴x50mm ملی Nyy- PVC 06/1KV	۳۰	متر	
۲	تیمپول مسی ۲۵۰mm ملی	۱۶	عدد	
۳	پایه آهن کانکریتی SP-10-300Kgf	۸	اصله	

مجله علمی- تحقیقی پوهنتون جوزجان (جوزجانان) شماره ۳۷ سال ۱۴۰۰

۴	براکت ۰,۴ KV از آهن زاویه ۷۰x70x7mm2 ضد زنگ معه کلمپ طول ۱,۵m	۱۸	عدد
۵	انسلیتر ۰,۴ KV نوع فایبری (06/1) KV یا (کاشی)	۷۲	قاپ
۶	سیم المونیمی مغز فولادی بمقطع ACSR 70/12mm2	۲۹۰۰	متر
۷	سویچ بورد استاندارد معه مین سویچ ۱۰۰ A دو سر کته ۸۰ A رنگ الکترواستاتیک	۱	پایه
۸	کندن کاری جای پایه به عمق ۱۶۰ سانتی متر قطر ۶۰ سانتی	۸	حلقه
۹	کانکریٹ ریزی زیر پایه ها	۲,۸۸	متر مکعب
۱۰	صندوقچه میتر ۴ میتره ویرنگ از سیم 26mm ملی رنگ الکترواستاتیک	۵	پایه
۱۱	کیبل مسی 24x10mm Nyy- PVC 06/1KV ملی	۵۰	متر
۱۲	الکتروسی 20/1M ϕ معه قلفک بابت آرت صنادیق	۵	عدد
۱۳	پطره آرت جستی 230x3mm بابت آرت صنادیق	۷,۵	متر
۱۴	قلفک سه بولته المونیمی 250mm	۴	عدد
۱۵	سیم استیک 270mm معه چنگک	۱۰	متر

جدول (۲)- برآورد تجهیزات و سامان آلات شبکه‌ی قریه‌ی الله بیرن ۲ ولسوالی منگجک ولایت جوزجان

شماره	نام تجهیزات	تعداد مقدار	واحد مقیاس	ملاحظات
۱	ترانسفار مرتوزیعی (type-3Phase 50Hz KVA), Oil200) 20/0.4KV (ONAN) 3phase impedance voltage 4%	۱	پایه	
۲	سویچ خشکه KV20 فیوز دار معه کلمپ نصب فیوز A10 جریان A630	۱	کمپلیت	
۳	جرقه گیر KV20 کیلوولت	۱	سیت	
۴	پایه آهن کانکریتی SP-12-400Kgf	۲۴	اصله	
۵	سیم المونیمی مغز فولادی بمقطع ACSR 70/12mm2	۴۸۰۰	متر	
۶	براکت ۲۰ KV از آهن زاویه ۷۰x70x7mm2 ضد زنگ معه کلمپ طول 2m	۲۷	عدد	
۷	انسلیتر از نوع فایبری (20-24) KV معه دنده آن یا (کاشی)	۸۱	قاپ	
۸	براکت بازو جفت KV20 از آهن زاویه ۷۰x70x7mm2 ضد زنگ معه کلمپ طول ۲m	۲	عدد	
۹	انسلیتر کش (20-24) KV نوع فایبری پایه لوله یی مکمل پن، گشواره و حلقه	۲۴	سیت	
۱۰	شوینر ۱۴ سانتی روسی	۱۲	متر	
۱۱	آهن زاویه ۲,۵ انچ روسی	۲۴	متر	
۱۲	پتره آرتی جستی 230x3mm	۱۲	متر	
۱۳	سیخ آرتی مسی ۲۲ ملی ۲ متره معه نت (گروند)	۴	عدد	

مجله علمی - تحقیقی پوهنتون جوزجان (جوزجانان) شماره ۳۷ سال ۱۴۰۰

۱۴	سیم مسی آرتی سیخی ۹۵ ملی (گروند)	۲۰	متر
۱۵	کانکریٹ ریزی زیر پایه ها فی پایه ۰,۳۶ متر مکعب	۸,۶۴	متر مکعب
۱۶	حفر و کندن کاری جای پایه به عمق ۱۸۰ سانتی متر قطر ۶۰ سانتی	۲۴	پایه
۱۷	نت و بولت ۳۲ ملی ۵۰ سانتی معه واشل	۳۲	دانه
۱۸	نت و بولت ۱۹ ملی ۴ سانتی معه واشل	۲۰	دانه
۱۹	نل جستی ۲۵ ملی	۶	متر
۲۰	چاه آرتی به عمق ۵ متر و قطر ۶۰ سانتی	۱	حلقه
۲۱	صفحه مسی ۵۰/۵۰ سانتی	۱	تخته
۲۲	ذغال	۲۵	کیلو گرام
۲۳	نمک	۲۵	کیلو گرام
۲۴	چونه	۲۵	کیلو گرام
۲۵	ولدینگ کاری سیار	۳۰۰	سیخ
بخش ۷۴۰۰ ولت			
۱	کیبل مسی ۷۴۰۰x24mm Nyy- PVC 06/1KV ملی	۶۰	متر
۲	تیمپول مسی ۷۴۰۰mm ملی	۳۲	عدد
۳	پایه آهن کانکریٹی SP-10-300Kgf	۳۸	اصله
۴	براکت ۷۴۰۰KV از آهن زاویه ۷۴۰۰x7mm2 ضد زنگ معه کلمپ طول ۱,۵m	۷۲	عدد
۵	انسلیتر ۷۴۰۰KV نوع فایبری (۷۴۰۰/06KV یا کاشی)	۲۹۲	قاب
۶	سیم المونیمی مغز فولادی بمقطع ACSR 70/12mm2	۱۱۳۰۰	متر
۷	سویچ بورد استاندارد معه مین سویچ ۷۴۰۰A چهار سرکته A1۶۰ رنگ الکترواستاتیک	۱	پایه
۸	کندن کاری جای پایه به عمق ۱۶۰ سانتی متر قطر ۶۰ سانتی	۳۸	حلقه
۹	کانکریٹ ریزی زیر پایه ها فی پایه ۰,۳۶ متر مکعب	۱۳,۶۸	متر مکعب
۱۰	صندوقچه میتر ۴ میتره ویرنگ از سیم ۷۴۰۰mm ملی رنگ الکترواستاتیک	۲۰	پایه
۱۱	کیبل مسی ۷۴۰۰x24mm Nyy- PVC 06/1KV ملی	۲۰۰	متر
۱۲	الکتروسی ۷۴۰۰/20mm معه قلفک بابت آرت صنادیق	۲۰	عدد
۱۳	پطره آرت جستی ۷۴۰۰x3mm بابت آرت صنادیق	۳۰	متر
۱۴	قلفک سه بولته المونیمی ۷۴۰۰mm	۱۶	عدد
۱۵	سیم استیک ۷۴۰۰mm معه چنگک	۱۰۰	متر

جدول (۳) - برآورد تجهیزات و سامان آلات شبکه‌ی قریه‌ی الله بیرن ۳ ولسوالی منگجک ولایت جوزجان

شماره	نام تجهیزات	تعداد مقدار	واحد مقیاس	ملاحظات
۱	ترانسفارم توزیعی (3Phase 50Hz315 KVA),Oil type- 20/0.4KV(ONAN 3phase impedance voltage 4%)	۱	پایه	
۲	سویچ خشکه KV20 فیوز دار معه کلمپ نصب فیوز A10 جریان A630	۱	کمپلیت	

مجله علمی- تحقیقی پوهنتون جوزجان (جوزجانان) شماره ۳۷ سال ۱۴۰۰

۳	جرقه گیر K20V کیلوولت	۱	سیت	
۴	پایه آهن کانکریتی SP-12-400Kgf	۱۲	اصله	
۵	سیم المونیمی مغز فولادی بمقطع ACSR 70/12mm2	۲۴۰۰	متر	
۶	براکت KV20 از آهن زاویه 70x7mm270 ضد زنگ معه کلمپ طول m2	۱۳	عدد	
۷	انسلیتر از نوع فایبری KV (20-24) معه دنده آن یا (کاشی)	۳۹	قاب	
۸	براکت بازو جفت KV20 از آهن زاویه 70x7mm270 ضد زنگ معه کلمپ طول m2	۲	عدد	
۹	انسلیتر کش KV (20-24) نوع فایبری پایه لوله بی مکمل پن، گشواره و حلقه	۲۴	سیت	
۱۰	شوایر ۱۴ سانتی روسی	۱۲	متر	
۱۱	آهن زاویه ۲,۵ انچ روسی	۲۴	متر	
۱۲	پتره آر تی جستی mmx3mm230	۱۲	متر	
۱۳	سیخ آر تی مسی ۲۲ ملی ۲ متره معه نت (گروند)	۴	عدد	
۱۴	سیم مسی آر تی سیخی ۹۵ ملی (گروند)	۲۰	متر	
۱۵	کانکریت ریزی زیر پایه ها	۴,۳۲	متر مکعب	
۱۶	حفر و کندن کاری جای پایه به عمق ۱۸۰ سانتی متر قطر ۶۰ سانتی	۱۲	پایه	
۱۷	نت و بولت ۳۲ ملی ۵۰ سانتی معه واشل	۳۲	دانه	
۱۸	نت و بولت ۱۹ ملی ۴ سانتی معه واشل	۲۰	دانه	
۱۹	نل جستی ۲۵ ملی	۶	متر	
۲۰	چاه آر تی به عمق ۵ متر و قطر ۶۰ سانتی	۱	حلقه	
۲۱	صفحه مسی ۵۰/۵۰ سانتی	۱	تخته	
۲۲	ذغال	۲۵	کیلو گرام	
۲۳	نمک	۲۵	کیلو گرام	
۲۴	چونه	۲۵	کیلو گرام	
۲۵	ولدینگ کاری سیار	۳۰۰	سیخ	
بخش V400 ولت				
۱	کیبل مسی x95mm24 Nyy- PVC 06/1KV	۵۰	متر	
۲	تیمپول مسی mm295 ملی	۳۲	عدد	
۳	پایه آهن کانکریتی SP-10-300Kgf	۱۱	اصله	
۴	براکت KV۰,۴ از آهن زاویه 70x7mm270 ضد زنگ معه کلمپ طول m۱,۵	۳۰	عدد	
۵	انسلیتر KV۰,۴ نوع فایبری KV (06/1) یا (کاشی)	۱۲۰	قاب	
۶	سیم المونیمی مغز فولادی بمقطع ACSR 70/12mm2	۴۲۰۰	متر	
۷	سویچ برد استندرد معه مین سویچ A۴۰۰ سه سرکته A۲۰۰ رنگ الکترواستاتیک	۱	پایه	
۸	کندن کاری جای پایه به عمق ۱۶۰ سانتی متر قطر ۶۰ سانتی	۱۱	حلقه	
۹	کانکریت ریزی زیر پایه ها	۳,۹۶	متر مکعب	
۱۰	صندوقچه میتر ۴ میتره ویرنگ از سیم mm2۶ ملی رنگ الکترواستاتیک	۱۲	پایه	
۱۱	کیبل مسی x10mm2۴ Nyy- PVC 06/1KV	۱۲۰	متر	
۱۲	الکتروسی 20/1M ϕ معه قلفک بابت آرت صنادیق	۱۲	عدد	

۱۳	پطره آرت جستی x3mm230 بابت آرت صنادیق	۱۸	متر
۱۴	قلفک سه بولنه المونیمی mm250	۱۲	عدد
۱۵	سیم استیک mm2۷۰ معه چنگک	۶۰	متر

جدول (۴) - برآورد تجهیزات و سامان آلات شبکه‌ی قریه‌ی الله بیرن ۴ ولسوالی منگجک ولایت جوزجان

شماره	نام تجهیزات	تعداد مقدار	واحد مقیاس	ملاحظات
۱	ترانسفارم توزیعی (3Phase 50Hz315 KVA),Oil type- (20/0.4KV(ONAN 3phase impedance voltage 4%	۱	پایه	
۲	سویچ خشکه KV۲۰ فیوز دار معه کلمپ نصب فیوز A۱۰ جریان A۶۳۰	۱	کمپلیت	
۳	جرقه گیر KV۲۰ کیلوولت	۱	سیت	
۴	پایه آهن کانکریتی SP-12-400Kgf	۲۲	اصله	
۵	سیم المونیمی مغز فولادی بمقطع ACSR 70/12mm2	۴۴۰۰	متر	
۶	براکت KV۲۰ از آهن زاویه x70x7mm270 ضد زنگ معه کلمپ طول m۲	۲۴	عدد	
۷	انسلیتر از نوع فایبری KV (20-24) معه دنده آن یا (کاشی)	۷۲	قاب	
۸	براکت بازو جفت KV۲۰ از آهن زاویه x70x7mm2۷۰ ضد زنگ معه کلمپ طول m۲	۲	عدد	
۹	انسلیتر کش KV(20-24) نوع فایبری پایه لوله یی مکمل پن، گشواره و حلقه	۲۴	سیت	
۱۰	شویلر ۱۴ سانتی روسی	۱۲	متر	
۱۱	آهن زاویه ۲،۵ انچ روسی	۲۴	متر	
۱۲	پتره آرتی جستی mmx3mm2۳۰	۱۲	متر	
۱۳	سیخ آرتی مسی ۲۲ ملی ۲ متره معه نت (گروند)	۴	عدد	
۱۴	سیم مسی آرتی سیخی ۹۵ ملی (گروند)	۲۰	متر	
۱۵	کانکریت ریزی زیر پایه ها	۷،۹۲	متر مکعب	
۱۶	حفر و کندن کاری جای پایه به عمق ۱۸۰ سانتی متر قطر ۶۰ سانتی	۲۲	پایه	
۱۷	نت و بولت ۳۲ ملی ۵۰ سانتی معه واشل	۳۲	دانه	
۱۸	نت و بولت ۱۹ ملی ۴ سانتی معه واشل	۲۰	دانه	
۱۹	نل جستی ۲۵ ملی	۶	متر	
۲۰	چاه آرتی به عمق ۵ متر و قطر ۶۰ سانتی	۱	حلقه	
۲۱	صفحه مسی ۵۰/۵۰ سانتی	۱	تخته	
۲۲	ذغال	۲۵	کیلو گرام	
۲۳	نمک	۲۵	کیلو گرام	
۲۴	چونه	۲۵	کیلو گرام	
۲۵	ولدینگ کاری سیار	۳۰۰	سیخ	
بخش V400 ولت				
۱	کیبل مسی x95mm24 Nyy- PVC 06/1KV ملی	۳۰	متر	
۲	تیمپول مسی mm295 ملی	۱۶	عدد	
۳	پایه آهن کانکریتی SP-10-300Kgf	۴۳	اصله	

۴	براکت ۰,۴ KV از آهن زاویه ۷۰x7mm2۷۰ ضد زنگ معه کلمپ طول ۱,۵ m	۵۴	عدد
۵	انسلیتر ۰,۴ KV نوع فایبری (06/1) KV پا (کاشی)	۲۱۶	قاپ
۶	سیم المونیمی مغز فولادی بمقطع ACSR 70/12mm2	۶۹۰۰	متر
۷	سویچ بورد استاندارد معه مین سویچ ۴۰۰ A سه سرکته ۲۵۰ A رنگ الکترواستاتیک	۱	پایه
۸	کندن کاری جای پایه به عمق ۱۶۰ سانتی متر قطر ۶۰ سانتی	۴۳	حلقه
۹	کانکریٹ ریزی زیر پایه ها	۱۵,۴۸	متر مکعب
۱۰	صندوقچه میتر ۴ میتره ویرنگ از سیم ۲۶ mm ملی رنگ الکترواستاتیک	۲۰	پایه
۱۱	کیبل مسی ۱۰x24mm PVC 06/1KV Nyy-	۲۰۰	متر
۱۲	الکتروسی ۲۰/1M ϕ معه قلفک بابت آرت صنادیق	۲۰	عدد
۱۳	پطره آرت جستی ۳۰x230mm بابت آرت صنادیق	۳۰	متر
۱۴	قلفک سه بولنه المونیمی ۲۵۰ mm	۱۲	عدد
۱۵	سیم استیک ۲۷۰ mm معه چنگک	۶۰	متر

یافته‌ها و نتایج

در مقاله‌ی علمی - تحقیقی هذا شبکه‌ی برق رسانی ناحیه‌ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان با ولتاژ متوسط ۲۰ کیلوولت مطابق پرنسیپ و اصول استاندارد و معیاری طرح‌ریزی و دیزاین گردیده است. در موقع طرح و دیزاین شبکه سروی و برآورد دقیق، پلان توسعه‌ی یا پلان آینده، انتخاب ترانسفارمر با ظرفیت مناسب، تعیین محل نصب و منتاژ ترانسفارمر طبق پرنسیپ و اصول، محاسبه‌ی نوعیت پایه‌های ولتاژ متوسط و ولتاژ پائین، محاسبه‌ی دقیق مقطع و طول خطوط انتقالی انرژی ولتاژ متوسط و پائین و ده‌ها موارد دیگر مطرح می‌گردد که در مقاله‌ی علمی- تحقیقی هذا مورد غور و بررسی همه جانبه و عمیق قرار گرفته است و یافته‌های مهم و برجسته‌ی آن قرار ذیل می‌باشد:

۱- در طرح‌ریزی شبکه‌ی برق رسانی ناحیه‌ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان نخست از همه سروی و برآورد بار برقی به گونه‌ی معیاری صورت گرفته است، که سروی ناقص باعث ایجاد نارسایی‌ها به‌خصوص تحت اضافه بار قرار گرفتن تجهیزات شبکه؛ از قبیل: ترانسفارمر، لین، فیدر، سرکت بریکر و غیره که سبب پیدایش عوارض گوناگون؛ مانند: اضافه باری، شارتی، سقوط بیش از حد ولتاژ، افزایش ضایعات، کاهش موثریت شبکه و عدم اطمینانیت سیستم تامین برق می‌گردد.

۲- بار برقی مصرف کنندگان شبکه توسط ترانسفارمر های توزیعی نوع (3Phase 50Hz, Oil type KVA), ۳۱۵% 4 (ONAN 3phase impedance voltage 20/0.4KV) با ظرفیت های 100KVA, 200KVA, 315KVA, 315KVA تامین می گردد.

۳- در طرحریزی این شبکه پایه های آهن کانکریتی نوع SP-10-300Kgf برای شبکه ی ولتاژ متوسط (20KV) به ۷۰ اصله و پایه های آهن کانکریتی نوع SP-10-200Kgf برای شبکه ی ولتاژ (0.4KV) به تعداد 100 بکار رفته است.

۴- در شبکه ی برق رسانی ولسوالی منگجک ولایت جوزجان جهت انتقال انرژی، سیم المونیمی مغز فولادی نوع ACSR 70/12mm² به طول 12000m برای شبکه ی ولتاژ متوسط و سیم المونیمی مغز فولادی نوع ACSR 70/12mm² به طول 25300m برای شبکه ی ولتاژ پائین استفاده شده است.

۵- سویچ خشکه (Disconnector) 20KV معه کلمپ نصب فیوز 10A جریان 630A به تعداد ۴ کمپلیت مورد استفاده قرار گرفته است.

۶- تجهیزات محاسبه شده ی متعددی که جهت انتقال و توزیع انرژی برق حین طرحریزی شبکه ی ولسوالی منگجک مانند براکت، انسلیتر، سیخ آرت، کانکریت ریزی تهداب پایه ها و مواد چاه آرتی نیز مورد استفاده قرار گرفته است که نوع و تعداد آن درج جداول برآورد شده می باشد.

نتیجه گیری

در مقاله ی علمی - تحقیقی هذا شبکه ی انتقال و توزیع برق ناحیه ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان به صورت معیاری با استفاده از اصول و قواعد استندرد امروزی طرح و دیزاین گردیده است. نخست از همه بار برقی ساحه ی مذکور که شامل بار برق منازل رهایشی، اماکن تجاری، موسسات تولیدی و صنعتی و بار برقی موسسات عام المنفعه بوده، به گونه ی معیاری مطابق با طرز العمل های مربوطه، سروی و برآورد گردیده و در ادامه انتخاب ظرفیت، تعداد و تعیین محل نصب ترانسفارمر توزیع در مکان مناسب، مقطع خطوط انتقال انرژی محاسبه و شیمای مناسب شبکه انتخاب گردیده است. طرحریزی و دیزاین سیستم برق رسانی این ساحه این امکان را مساعد می سازد؛ تا مصرف کننده گان انرژی برق حد اقل تا ۲۰ سال آینده از مشکلات از قبیل بی برقی، کاهش غیر مجاز ولتاژ، بروز اختلالات در کار نورمال سیستم تأمین برق، ثابت نبودن دامنه ی فرکانس برق، شارتهای ناگهانی، تغییرات ناگهانی نوسانات ولتاژ برق در امان بوده و برق با اطمینانیت و کیفیت بالا را در اختیار داشته و از آن بدون وقفه مستفید شوند.

انرژی مورد نیاز ولسوالی منگجک توسط برق وارداتی کشور دوست ترکمنستان با ولتاژ انتقالی ۱۱۰ کیلوولت با ولتاژ تقسیماتی ۶ کیلوولت، تأمین می گردد. در ولایت جوزجان تا هنوز شبکه سازی با ولتاژ متوسط ۲۰ کیلوولت صورت نگرفته است. در مقاله ی علمی - تحقیقی هذا شبکه ی انتقال و توزیع برق ناحیه ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان به صورت تخنیکی و معیاری با استفاده از اصول و قواعد استندرد امروزی (با ولتاژ تقسیماتی ۲۰ کیلوولت) طرح و دیزاین گردیده است. نخست از همه بار برقی ساحه ی مذکور که شامل بار برق منازل رهایشی؛ اماکن تجاری، موسسات تولیدی و صنعتی و بار برقی موسسات عام المنفعه بوده، به گونه ی معیاری مطابق با طرز العمل های مربوطه، سروی و برآورد گردیده و در ادامه انتخاب ظرفیت، تعداد و تعیین محل نصب ترانسفارمر توزیع در مکان مناسب، مقطع خطوط انتقال انرژی محاسبه و شیمای مناسب شبکه انتخاب گردیده است.

پیشنهادها

در مقاله‌ی علمی - تحقیقی هذا که در خصوص طرح‌ریزی شبکه‌ی برق رسانی ناحیه‌ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان تهیه و ترتیب گردیده، مسایل تخنیکی و مسلکی توأم با محاسبات دقیق کاملاً در نظر گرفته شده است که تمامی محاسبات و سروی‌ها مطابق اصول و قواعد عصر حاضر می‌باشد.

وطن عزیز ما افغانستان یک کشور رو به توسعه بوده و جهت ترقی و پیشرفت، اعمار فابریکات و کارخانه‌های تولیدی و صنعتی اشد ضرورت می‌باشد. در عصر حاضر با پیشرفت علم و تکنالوژی تمام ماشین‌آلات و دستگاه‌هایی که در فابریکات و کارخانه‌ها موجود بوده، توسط برق فعالیت می‌نمایند. پس برق رسانی بصورت صحیح و مطابق با معیارهای جهانی، اولین و مهم‌ترین گام بسوی ترقی و پیشرفت به حساب می‌آید. تحقیقات صورت گرفته در زمینه‌ی برق رسانی درست و معیاری در ناحیه‌ی A ولسوالی منگجک ولایت جوزجان که در حال حاضر دارای نارسایی‌ها و نواقص زیادی بوده، میان با ارائه‌ی روش‌های بکر و در عین حال کاملاً مورد قبول شرکت‌های برق رسانی دارای استانداردهای بین‌المللی، توانستیم که شبکه و سیستم برق رسانی ناحیه‌ی A ولسوالی منگجک را به‌صورت استاندارد و معیاری طرح‌ریزی نموده و آماده‌ی تطبیق نماییم و به مسئولین و دست‌اندرکاران این عرصه پیشنهاد می‌نماییم که تحقیقات صورت گرفته در این مقاله‌ی علمی- تحقیقی در ولسوالی متذکره را عملی ساخته و به مشکلات و نارسایی‌های موجود در این ولسوالی نقطه‌ی پایان بخشیده و به سوی ترقی و خودکفایی اولین و موثرترین گام عملی را بردارند.

مآخذ

ظریفی. عبدالخلیل. سر محقق. دوکتور. (۱۳۸۸). مجله طبیعت. مقاله‌ی کیفیت انرژی برقی و ارزیابی آن در شبکه‌ها و سیستم الکترو انرژی کشور. مطبعه شعیب. شماره ۱۴. اکادمی علوم. کابل.

مجموعه مقالات قدرت. (۱۳۸۰). شانزدهمین کنفرانس بین‌المللی برق. ضرورت طرح جامع در بخش توزیع. تهران. آبان.

پردیس، محمد. قیس. (۱۳۸۸). تأمین برق موسسات صنعتی. کابل. مطبعه وزارت تحصیلات عالی.

پردیس، محمد قیس. (۱۳۹۰). بررسی مساله صرف جوئی انرژی برق در سیستم‌های تامین برق افغانستان. مجموع مقالات پولی تخنیک، شماره (۵). کابل.

DABS. (2013). Energy Sector Overview. Kabul: Da Afghanistan Breshna Sherkat.

Gunen. T. et al. (1983). Bibliography of power distribution system planning, IEEE Transactions on Power System, Vol. 102, No. 6.

Kashem. M.A, Ganapathy. V, Jasmon. G.B. (2005). Network reconfiguration for enhancement of voltage stability in distribution networks, IEE Transmission and Distribution Proceedings on Generation, Vol. 147, No. 3.

Library of Congress. (2008). Country Profile: Afghanistan. Federal Research Division. Available at: <https://www.loc.gov/rr/frd/cs/profiles/Afghanistan.pdf>

Salam. A. Abdelhay, Malik. O.P. (2011). Electric Distribution System. Wiley Press.

Thuman. Albert, Mehta. Paul. (2013). Handbook of Energy Engineering, Fairmont press.

بررسی فرصت‌ها و چالش‌های کارآفرینی (مطالعه موردی: شهر مزار شریف)

پوهنمل ابوریحان انتظار، پوهنیار رامین آرین^۱ و پوهنیار ریحانه امامی^۲

تقریظ دهنده: پوهندوی عبادالله عباد استاد پوهنچی اقتصاد

چکیده

کارآفرینی کیفیتی است که افراد را قادر می‌سازد یک فعالیت جدید را شروع کند یا با قدرت و به طور ناباورانه فعالیت موجود را توسعه دهند. کار آفرینی موتور تحول و توسعه اقتصاد، فرهنگ و جامعه است. رشد و فراگیری این پدیده می‌تواند به تحول و دگرگونی اساسی در اقتصاد ملی منجر شود. کارآفرینی و راه اندازی کسب و کارهای کوچک برای عرضه ایده‌های جدید و خلاقانه، همواره خواسته جامعه به ویژه استعدادها و ظرفیت جوان جامعه است. کارآفرینی تنها

^۱ - اعضای کادر علمی دیپارتمنت منجمت و اداره تشبثات پوهنچی اقتصاد پوهنتون جوزجان

^۲ - عضو کادر علمی دیپارتمنت منجمت و اداره تشبثات پوهنچی اقتصاد پوهنتون فاریاب

شروع یک تجارت نیست؛ بلکه شروع یک تحول نیز می‌تواند باشد. هدف از این تحقیق بررسی فرصت‌ها و چالش‌های کارآفرینی در شهر مزار شریف است. این تحقیق با استفاده از پرسش‌نامه طرح شده، آمار مورد نیاز از ۸۰ نفر از ساکنین شهر مزار شریف جمع‌آوری گردیده است. در این زمینه آزمون Descriptive statistic از جمله مراحل است که در تجزیه و تحلیل آمارهای به‌دست آمده مورد استفاده قرار گرفته است. در این تحقیق از برنامه کمپیوتری SPSS در تجزیه و تحلیل دقیق و کامل آمارهای به‌دست آمده مورد استفاده قرار گرفته است؛ تا بتوان نتیجه مطلوب را کسب نمود. نتایج به‌دست آمده از تحقیق نشان دهنده این است که تعداد زیادی از افراد، جوانان تحصیل کرده خواهان کار و بار هستند. نا امنی، سیاست‌های سیاست‌گذاران و برخوردهای سلیقه‌وی را چالش مهم در برابر کار آفرینی می‌دانند.

کلمات کلیدی: کار آفرینی، فرصت‌ها، چالش‌ها، برخوردها، نا امنی

مقدمه

کار آفرینی فرآیندی است که طی آن فرد کار آفرین با ارایه ایده جدید و ایجاد کسب و کار با تحمل ریسک، محصول و یا خدمت جدید را ارایه می‌کند. کار آفرینی فرایند شناسایی فرصت‌های اقتصادی، ایجاد کسب و کار و شرکت‌های جدید، نو آوری برای بهره برداری از فرصت‌های شناسایی شده می‌دانند که در نتیجه آن کالاها و خدمات جدیدی عرضه می‌شود.

افزایش جمعیت در کشورهای در حال رشد، کاهش منابع و امکانات موجود در این کشورها و پیدایش نیازهای اجتماعی و اقتصادی جدید همگی موجب توجه نهادها و مقامات مسئول در این کشورها به این نیازها و چاره اندیشی بنیادین یا مقطعی برای آن‌ها شده است. بنابر بررسی‌های به عمل آمده و بر اساس آمارهای موجود یکی از بزرگ‌ترین مشکلات فرا روی جوامع در حال توسعه و حتی کشورهای صنعتی مشکل بیکاری است. با توجه به میزان رشد جمعیت در دو دهه گذشته بیکاری را می‌توان مهم‌ترین چالش اجتماعی چند دهه آینده به حساب آورد. پیامدهای این بحران گسترش فقر و افزایش پدیده‌های ناگوار اجتماعی است.

مجموعه راه حل‌هایی که برای رفع این مشکل جهانی ارایه شده است " اصطلاحات کار آفرینی " خوانده می‌شود. پرداختن به بحث کار آفرینی با توجه به این امر خالی از لطف نیست هر چند که در خصوص ماهیت و مفهوم آن عده انگشت شماری از دانشمندان به آن پرداخته اند. بنابر این تعریف استاندارد برای آن وجود ندارد. در اقتصاد رقابتی و مبتنی بر بازار امروزی که با تغییرات و تحولات سریع بین‌المللی همراه شده و فرایند گذر از جامعه صنعتی به جامعه اطلاعاتی را سبب ساز گردیده است، از کار آفرینی به عنوان موتور توسعه‌ی اقتصادی یاد می‌شود که می‌تواند در رشد اقتصادی کشورها، ایجاد اشتغال و رفاه اجتماعی نقش مهمی را بر عهده داشته باشد.

امروزه دیگر اقتصاد ملی جای خود را به اقتصاد جهانی داده است و در این عرصه کشورهای موفق خواهند بود که فرصت‌های شغلی را تنها به چارچوب جغرافیایی خود محدود نسازد؛ بلکه فضای کاری وسیعی به وسعت جهان در ذهن خود داشته باشند و در این راستا ضرورت داشتن مدل، الگو، و راهکارهای مناسب جهت آموزش، تربیت و استفاده بهینه از نیروی فعال و کار آفرین بیشتر می‌شود.

یکی از پیامدهای مثبت پدیده کار آفرینی اشتغال مولد می‌باشد و یکی از ابزارهای مهم در توسعه اقتصادی کار آفرینی می‌باشد که یکی از عوامل مهم توسعه است. ما در این تحقیق کوشش نمودیم کدام فرصت‌های باعث تشویق افراد برای کار آفرینی می‌گردد. و کدام چالش‌ها و موانع سر راه کارآفرینی و شروع فعالیت‌های کوچک و بزرگ اقتصادی می‌گردد که نیروی فعال جامعه تمایلی برای ایجاد کسب و کار نداشته باشد.

سوالات و آزمون فرضیات سوال‌های طرح شده در این تحقیق برای بررسی فرصت‌ها و چالش‌های کارآفرینان در شهر مزارشریف که کدام فرصت‌ها و چالش‌ها سر راه کارآفرینان وجود دارد و آغاز کسب و کار جدید در شهر مزارشریف مطرح گردیده است.

فرضیه اول: یکی از چالش‌های مهم در سر راه کار آفرینی و ایجاد کسب و کار جدید، نبود امنیت خوب می‌باشد.

فرضیه دوم: داشتن سرمایه یکی از نیازهای مبرم در ایجاد کسب و کار جدید می‌باشد.

فرضیه سوم: کارآفرین بودن مفیدیت بیشتری نسبت به معایب آن دارد.

فرضیه چهارم: ایجاد کسب و کار جدید و پیشبرد آن به بهترین شکل باعث رضایت‌مندی و خرسندی افراد مولد جامعه می‌گردد.

فرضیه پنجم: کارآفرینان و کسانی که کسب و کاری جدیدی را شروع می‌کند، مورد احترام و اعتماد جامعه قرار می‌گیرند.

فرضیه ششم: دولت به کسب و کارهای جدید و کوچک کمک‌های مالی تخصیص می‌دهد.

فرضیه هفتم: آیا از فرصت‌های کار آفرینی در ساحه یا شهر تان راضی هستید؟

هدف از تحقیق ذیل بررسی فرصت‌ها و چالش‌های کارآفرینان است که چپ چالش‌های سد راه کارآفرینان قرار گرفته و کدام فرصت‌ها برای آنها موجود است و دولت کدام راهکارها و سیاستی را پیش بگیرد؛ تا چالش‌های در سد راه کارآفرینان قرار نگیرد؛ تا آنها در عرصه‌های مختلف کارآفرینی کنند و باعث اشتغال افراد واجد کار و باعث به گردش در آوردن پول‌های راکد شوند و یکی از چالش‌های مهم در برابر کارآفرینی عبارت از نا امنی می‌باشد که دولت باید این مشکل عمده را حل نماید؛ تا کارآفرینان باعث رشد و توسعه اقتصادی کشور شوند.

بر اساس مطالعات (دکتر علی اکبر امین بیدختی عضو هیئت علمی دانشگاه سمنان) واژه کار آفرینی از کلمه فرانسوی (Enter per ender) به معنای (متعهد شدن) است؛ اما بنابر تعریف واژه نامه دانشگاهی وبستر، کارآفرین کسی است که متعهد می‌شود مخاطره‌های یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل کند (Webster dictionary).

واژه کارآفرینی در سال ۱۸۴۸ توسط جان استوارت میل به Entrepreneur در زبان انگلیسی ترجمه شد. او کارکرد و عمل کارآفرین را شامل هدایت، نظارت، کنترل و مخاطره پذیری می‌دانست و عامل متمایز کننده مدیر و کارآفرینی را مخاطره پذیری معرفی کرد (باقرزاده، ۱۳۹۱، ص ۱۰۶).

مطابق نظریه " دراگر " کارآفرینان در واقع ارزش‌ها را تغییر می‌دهند، مخاطره پذیرند، سرمایه گذار نیستند، به درستی تصمیم می‌گیرند و تغیر را مقوله‌ی بهنجار و سالم می‌انگارند (نوحی، ابرار اقتصادی).
شومپیتر کارآفرین را نیروی محرکه اصلی در توسعه اقتصادی قلمداد می‌کند که نقش آن عبارت است از نوآوری یا ایجاد ترکیب تازه از مواد (احمدپور، ۱۳۹۴، ص ۶).

مجموعه نظریه‌ها و تعاریف موجود تنها در جهت پاسخگویی به دو پرسش اساسی طرح ریزی شده اند:

اول: اینکه چگونه یک جامعه، ثروت جدید را ایجاد کند؟

دوم: اینکه چگونه یک جامعه، ثروت را بین افراد توزیع کند؟

طور کلی در تعاریف اقتصادی فرض اصلی در برخورد اقتصادی با کارآفرین یا رفتار عقلانی انسان با منابع کمیاب است. در این نگرش اقتصادی دو محدودیت بارز به چشم می‌خورد که عبارت اند از محدودیت‌های شناختی و ادراکی انسان و تأثیر قوی عوامل اجتماعی بر ادراک انسان و پردازش اطلاعات است (۲۰۰-۱۹۷، klat، ۲۰۰۵).
مک کلند معتقد است که در انسان سه نیاز وجود دارد: نیاز به توفیق یا توفیق طلبی، نیاز به قدرت یا قدرت طلبی و نیاز عاطفی یا احساس تعلق.

کارآفرینان موفق همیشه نقطه تمرکز خود را بر مبنای عوامل فوق قرار می‌دهند (مهاجر، نشریه اخبار، ۸۰/۹/۴)
اما مطابق نظر مکتب شیکاگو مهم‌ترین عامل در فرایند توسعه نیروی انسانی و کارآفرین به عنوان یک ویژه‌گی تنها از راه آموزش به نیروی انسانی حاصل خواهد شد (دیانی‌زاده، ۱۳۸۰).

فرایند آموزش کار آفرین

فرایند آموزش کارآفرین یک فرایند چند مرحله‌ای است که حد اقل در پنج مرحله متفاوت از زنده‌گی توسعه و تحقق می‌یابد (۲۰-۲۰۰۲، blake).

مراحل آموزش کارآفرینی عبارتند از:

مرحله اول - سطح پایه: دانش آموزان در دوره‌های ابتدایی، راهنمای دبیرستان باید رویه‌های مختلف حاکمیت کسب و کار را تجربه کنند.

مرحله دوم - سطح پرورش شایسته‌گی‌ها: در این مرحله دانش آموزان باید زبان تجارت و کسب و کار را یاد بگیرند و با مسایل و دیدگاه‌هایی که از نظر صاحبان موسسه و بنگاه مهم هستند آشنا شوند. سطح پرورش شایسته‌گی‌ها به طور محسوس به آموزش‌های حرفه‌یی نیاز دارد (رضائیان، ۱۳۸۰).

مرحله سوم - سطح کاربرد خلاق: این سطح از فرایند آموزش کارآفرینی در برگیرنده حداقل دروسی است که یادگیری آنها برای تشریح یک کسب و کار نوین الزامی است. در این مرحله فراگیران باید فرصت‌های آشنایی با ایده‌های متفاوت و روش‌های گوناگون برای برنامه ریزی کسب و کار را یاد بگیرند.

مرحله چهارم - سطح رشد و توسعه: اغلب صاحب کسب و کار علاقه‌ای به درخواست کمک و مساعدت برای افزایش آگاهی‌های خود را ندارند مگر آن که در آن زمینه احساس نیاز کنند. دوره‌های مستمر آموزشی، سیمینارها و گردهمایی‌های علمی می‌تواند به این افراد کمک کند؛ تا توانایی‌های کسب و کار خود را بالا برده و تقویت نمایند.

روش تحقیق

در این تحقیق از پرسش نامه استفاده شده و بین ساکنین شهر مزار شریف توزیع گردیده است. تعداد پرسش نامه های توزیع شده در این تحقیق ۸۰ دانه می باشد که این اطلاعات در ظرف سه روز جمع آوری گردیده است، در این تحقیق محصلین، معلمین، کسبه کاران، شخصیت های نظامی، کارمندان نهادهای خصوصی و دولتی و دیگر افراد در پاسخگویی سهم گرفته اند. در تجزیه و تحلیل این آمار به دست آمده از نرم افزار SPSS استفاده می شود.

میتودولوژی تحقیق

جامعه آماری تحقیق را افراد ساکن شهر مزار شریف تشکیل میدهد، واحد های تحقیق محصلین، استادان، شخصیت های نظامی، کارمندان دولتی و نهادهای خصوصی و دیگر افراد ساکن شهر مزار شریف بوده و روشی که برای انجام تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است توزیع پرسش نامه به ساکنین شهر مزار شریف می باشد.

یافته ها

کارآفرینی به فرایند خلق ارزش های جدید از طریق یک تلاش متعهدانه با در نظر گرفتن ریسک ناشی از آن اطلاق می شود. افراد جامعه نظر به وضعیت مالی شان در پی آغاز کار و فعالیتی چون تجارت شخصی بوده اند؛ تا بتوانند باعث ایجاد شغل برای دیگران و عایدی از طریق آن به دست آورند. در این زمینه اطلاعات به دست آمده از شهر مزار شریف چنین می باشد:

✓ جنسیت

جدول ۱- جنسیت پاسخ دهنده گان

جنسیت؟		تعداد	فیصدی	فراوانی	درصدی تأییدی
	مذکر	۵۷	۷۱,۳	۷۹,۲	۷۹,۲
	مونث	۱۵	۱۸,۸	۲۰,۸	۱۰۰,۰
	مجموعه	۷۱	۹۰,۰	۱۰۰,۰	
	اشتباه	۸	۱۰,۰		
مجموعه		۸۰	۱۰۰,۰		

مطابق نتایج به دست آمده از تحقیق ذیل ۷۱,۳ فیصد مردان و ۱۸,۸ فیصد زنان شامل این نظر سنجی می باشد.

✓ حالت مدنی

جدول ۲- حالت مدنی پاسخ دهنده گان

حالت مدنی؟					
		تعداد	فیصدی	فراوانی	درصدی تأییدی
	مجرد	۲۸	۳۵,۰	۴۱,۲	۴۱,۲
	متاهل	۴۰	۵۰,۰	۵۸,۸	۱۰۰,۰
	مجموعه	۶۸	۸۵,۰	۱۰۰,۰	
	اشتباه	۱۲	۱۵,۰		
مجموعه		۸۰	۱۰۰,۰		

نظر به محاسبات به دست آمده حالت مدنی افراد مطابق جدول فوق در این نظر سنجی ۳۵ فیصد افراد مجرد و ۵۰ فیصد افراد پاسخ دهنده متاهل می باشند.

✓ سن

جدول ۳- سن پاسخ دهنده گان

عمر؟				
	تعداد	فیصدی	فراوانی	درصدی تأییدی
کمتر از ۲۵	۲۶	۳۲,۵	۳۷,۱	۳۷,۱
۲۵ الی ۳۰	۱۶	۲۰,۰	۲۲,۹	۶۰,۰
۳۰ الی ۳۵	۱۴	۱۷,۵	۲۰,۰	۸۰,۰
بیشتر از ۳۵	۱۴	۱۷,۵	۲۰,۰	۱۰۰,۰
مجموعه	۷۰	۸۷,۵	۱۰۰,۰	
اشتباه	۱۰	۱۲,۵		
مجموعه	۸۰	۱۰۰,۰		

نظر به تحقیقات این پرسش نامه عمر نظر به تحقیقات این پرسش نامه عمر ۳۲,۵ فیصد پاسخ دهنده گان عمر شان کمتر از ۲۵ سال است. ۲۰ فیصد پاسخ دهنده گان عمر شان از ۲۵ الی ۳۰ سال می باشد. ۱۷,۵ فیصد پاسخ دهنده گان عمر شان پاسخ دهنده گان عمر شان ۳۰ الی ۳۵ سال می باشد. و ۱۷,۵ فیصد از پاسخ دهنده گان عمر شان بالاتر از پاسخ دهنده گان عمر شان بالاتر از ۳۵ سال می باشد.

تحصیلات ✓

جدول ۴- تحصیلات پاسخ دهنده گان

درجه تحصیلی؟				
درصدی تأییدی	فراوانی	فیصدی	تعداد	
۱,۴	۱,۴	۱,۳	۱	تحصیل نکرده
۴۱,۷	۴۰,۳	۳۶,۳	۲۹	فارغ دوازده
۹۴,۴	۵۲,۸	۴۷,۵	۳۸	لیسانس
۱۰۰,۰	۵,۶	۵,۰	۴	ماستر
	۱۰۰,۰	۹۰,۰	۷۲	مجموعه
		۱۰,۰	۸	اشتباه
		۱۰۰,۰	۸۰	مجموعه

نظر به آمار به دست آمده از تحقیق ذیل ۱,۳ فیصد از پاسخ دهنده گان افراد تحصیل نکرده بودند. ۳۶,۳ فیصد افراد پاسخ دهنده فارغ صنف دوازده بوده است. ۴۷,۵ فیصد افراد پاسخ دهنده لیسانس بودند. ۵ فیصد افراد پاسخ دهنده ماستر بودند.

شغل ✓

جدول ۵- شغل پاسخ دهنده گان

وظیفه؟				
درصدی تأییدی	فراوانی	فیصدی	تعداد	
۵۹,۷	۵۹,۷	۵۳,۸	۴۳	کارمند دولت
۶۹,۴	۹,۷	۸,۸	۷	کارمند خصوصی
۹۵,۸	۲۶,۴	۲۳,۸	۱۹	بیکار
۱۰۰,۰	۴,۲	۳,۸	۳	دیگر
	۱۰۰,۰	۹۰,۰	۷۲	مجموعه
		۱۰,۰	۸	اشتباه
		۱۰۰,۰	۸۰	مجموعه

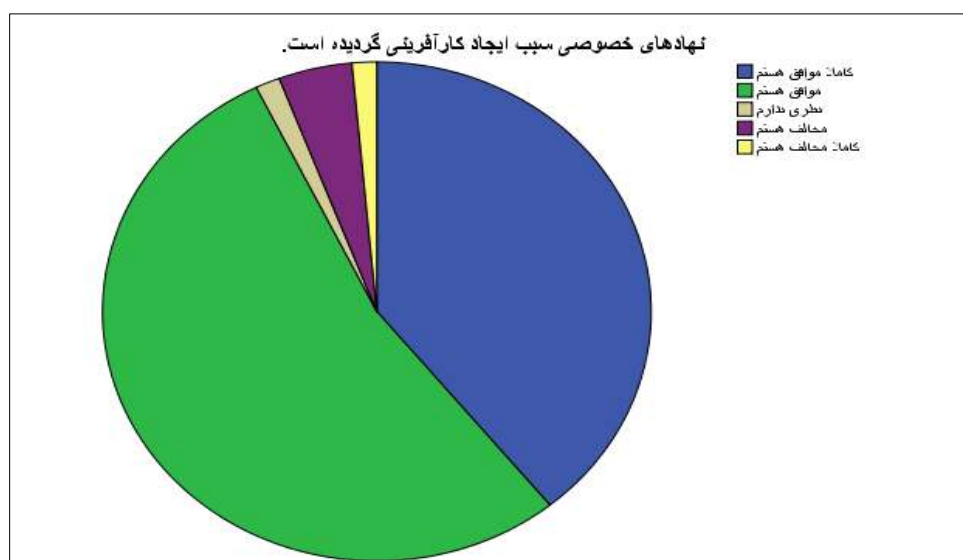
نظر به تحقیقات ذیل ۵۳,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده کارمند دولت بودند. ۸,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده کارمند بخش خصوصی بودند. ۲۳,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده بیکار بودند. ۳,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده دیگر افراد بودند.

✓ نهاد های خصوصی سبب ایجاد کارآفرینی گردیده است.

جدول ۶- نهاد های خصوصی

نهادهای خصوصی سبب ایجاد کارآفرینی گردیده است.				
درصدی تأییدی	فراوانی	فیصدی	تعداد	
۳۹,۱	۳۹,۱	۳۳,۸	۲۷	کاملاً موافق هستم
۹۲,۸	۵۳,۶	۴۶,۳	۳۷	موافق هستم
۹۴,۲	۱,۴	۱,۳	۱	نظری ندارم
۹۸,۶	۴,۳	۳,۸	۳	مخالف هستم
۱۰۰,۰	۱,۴	۱,۳	۱	کاملاً مخالف هستم
	۱۰۰,۰	۸۶,۳	۶۹	مجموعه
		۱۳,۸	۱۱	اشتباه
		۱۰۰,۰	۸۰	مجموعه

نظر به تحقیقات انجام شده آماری که به دست آمده است ۳۳,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده کاملاً موافق هستند. ۴۶,۳ فیصد افراد پاسخ دهنده موافق هستند. ۱,۳ فیصد افراد پاسخ دهنده نظری ندارند. ۳,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده مخالف هستند. و ۱,۳ فیصد افراد پاسخ دهنده کاملاً مخالف هستند.

نمودار-۱ نهاد های خصوصی

✓ نهادهای دولتی باعث ایجاد کارآفرینی گردیده است.

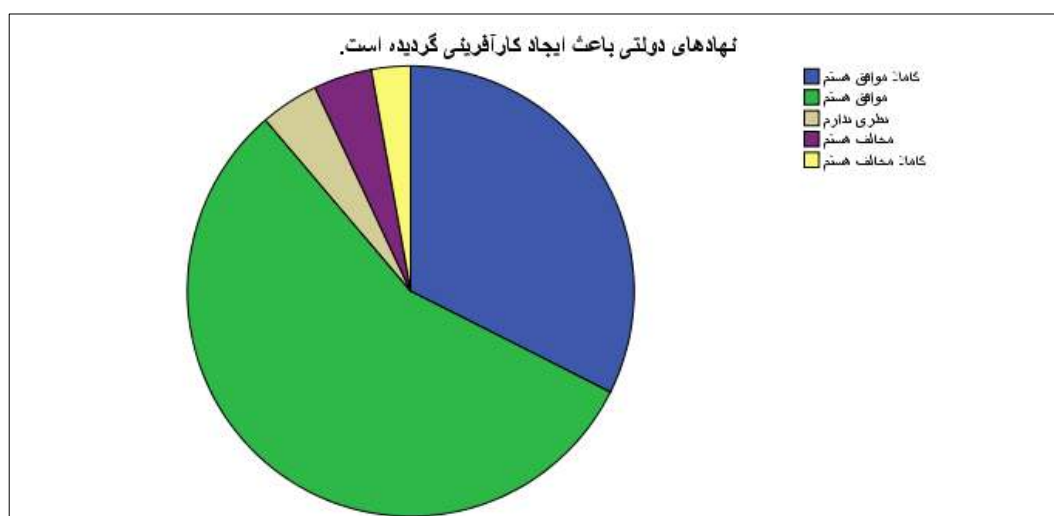
جدول -۷ نهاد های دولتی

نهادهای دولتی باعث ایجاد کارآفرینی گردیده است.

درصدی تائیدی	فراوانی	فیصدی	تعداد	
۳۲,۴	۳۲,۴	۲۸,۸	۲۳	کاملا موافق هستم
۸۸,۷	۵۶,۳	۵۰,۰	۴۰	موافق هستم
۹۳,۰	۴,۲	۳,۸	۳	نظری ندارم
۹۷,۲	۴,۲	۳,۸	۳	مخالف هستم
۱۰۰,۰	۲,۸	۲,۵	۲	کاملا مخالف هستم
	۱۰۰,۰	۸۸,۸	۷۱	مجموعه
		۱۱,۳	۹	اشتباه
		۱۰۰,۰	۸۰	مجموعه

نظر به
تحقیقات ذیل
آماري که به دست
آمده است ۲۸,۸
فیصد افراد پاسخ
دهنده کاملاً

موافق هستند. ۵۰ فیصد افراد پاسخ دهنده موافق هستند. ۳,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده نظری ندارند. ۳,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده مخالف هستند. و ۲,۵ فیصد افراد پاسخ دهنده کاملاً مخالف هستند.

نمودار ۲- نهاد های دولتی

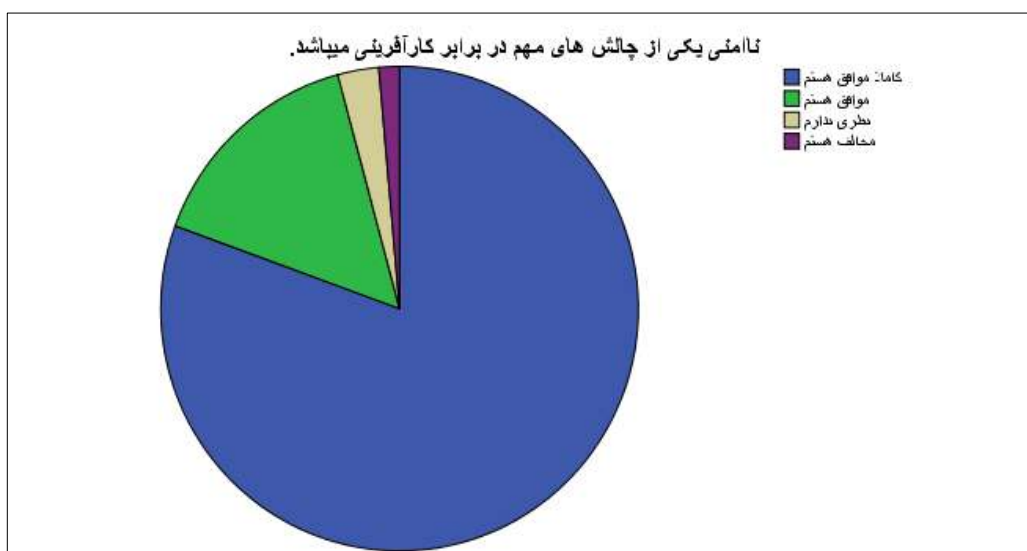
✓ ناآمنی یکی از چالش های مهم در برابر کارآفرینی می باشد.

جدول ۸- ناآمنی و کارآفرینی

ناآمنی یکی از چالش های مهم در برابر کارآفرینی میباشد.				
درصدی تائیدی	فراوانی	فیصدی	تعداد	
۸۰,۶	۸۰,۶	۷۲,۵	۵۸	کاملاً موافق هستم
۹۵,۸	۱۵,۳	۱۳,۸	۱۱	موافق هستم
۹۸,۶	۲,۸	۲,۵	۲	نظری ندارم
۱۰۰,۰	۱,۴	۱,۳	۱	مخالف هستم
	۱۰۰,۰	۹۰,۰	۷۲	مجموعه

اشتباه	۸	۱۰۰,۰		
مجموعه	۸۰	۱۰۰,۰		

نظر به تحقیقات انجام شده آماری که به دست آمده است ۷۲,۵ فیصد افراد پاسخ دهنده کاملاً موافق هستند. ۱۳,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده موافق هستند. ۲,۵ فیصد افراد پاسخ دهنده نظری ندارند. ۱,۳ فیصد افراد پاسخ دهنده مخالف هستند.

نمودار ۳- ناآمنی و کارآفرینی

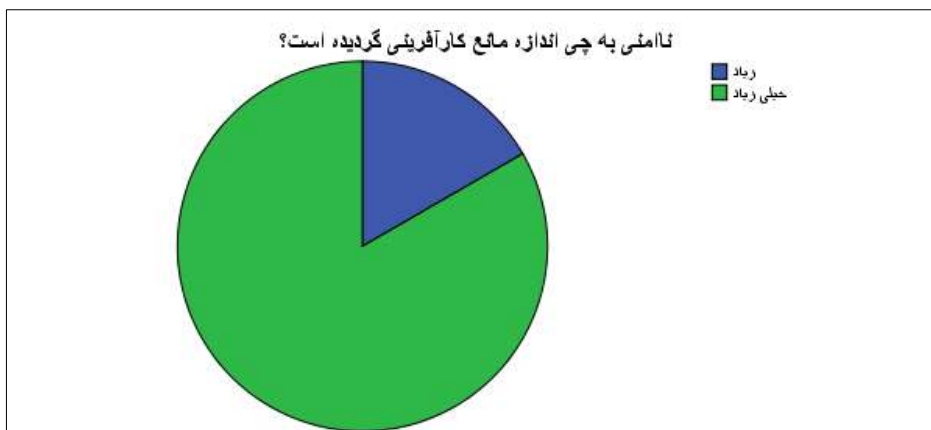
✓ ناآمنی به چی اندازه مانع کارآفرینی گردیده است؟

جدول ۹- ناآمنی مانع کارآفرینی

ناآمنی به چی اندازه مانع کارآفرینی گردیده است؟				
درصدی تأییدی	فراوانی	فیصدی	تعداد	
۱۶,۷	۱۶,۷	۱۵,۰	۱۲	زیاد
۱۰۰,۰	۸۳,۳	۷۵,۰	۶۰	خیلی زیاد
	۱۰۰,۰	۹۰,۰	۷۲	مجموعه

اشتیاه	۸	۱۰,۰		
مجموعه	۸۰	۱۰۰,۰		

نظر به تحقیقات آمار که بهدست آمده است ۱۵ فیصد افراد پاسخ دهنده به گزینه زیاد پاسخ داده اند. و ۷۵ درصد از افراد پاسخ دهنده به گزینه خیلی زیاد پاسخ داده اند. در این پرسش ۷۵ درصد افراد به گزینه خیلی زیاد پاسخ داده اند که در نتیجه فرضیه ذیل مثبت می باشد. یعنی نا آمنی یکی از دلایل عمده مانع کارآفرینی می باشد.

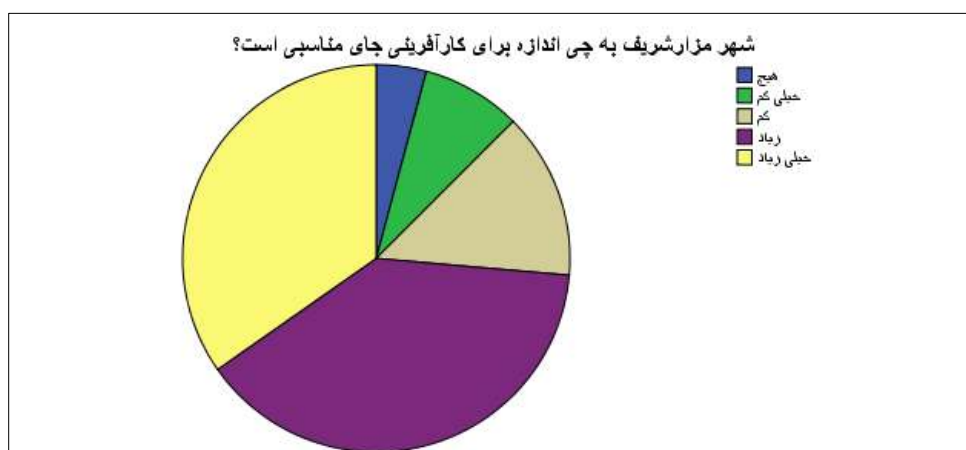
نمودار ۴- ناامنی مانع کارآفرینی

✓ شهر مزارشریف به چی اندازه برای کارآفرینی جای مناسبی است؟
جدول - ۱۰ شهر مزار شریف جای مناسبی برای کارآفرینی

شهر مزارشریف به چی اندازه برای کارآفرینی جای مناسبی است؟				
درصدی تائیدی	فراوانی	فیصدی	تعداد	
۴,۲	۴,۲	۳,۸	۳	هیچ
۱۲,۵	۸,۳	۷,۵	۶	خیلی کم
۲۶,۴	۱۳,۹	۱۲,۵	۱۰	کم
۶۵,۳	۳۸,۹	۳۵,۰	۲۸	زیاد
۱۰۰,۰	۳۴,۷	۳۱,۳	۲۵	خیلی زیاد
	۱۰۰,۰	۹۰,۰	۷۲	مجموعه

اشتباه	۸	۱۰۰		
مجموعه	۸۰	۱۰۰۰		

نظر به تحقیقات آمار که بدست آمده است: ۳,۸ فیصد مردم گزینه هیچ را انتخاب نموده بودند. ۷,۵ درصد افراد گزینه خیلی کم را انتخاب نموده بودند. ۱۲,۵ درصد افراد گزینه کم را انتخاب نموده بودند. ۳۵ فیصد افراد پاسخ دهنده به گزینه زیاد پاسخ داده اند. و ۳۱,۳ درصد از افراد پاسخ دهنده به گزینه خیلی زیاد پاسخ داده اند. در این پرسش ۳۵ درصد افراد به گزینه زیاد پاسخ داده اند که در نتیجه فرضیه ذیل مثبت می باشد. یعنی شهر مزارشریف یک مکان مناسب به کارآفرینی می باشد.

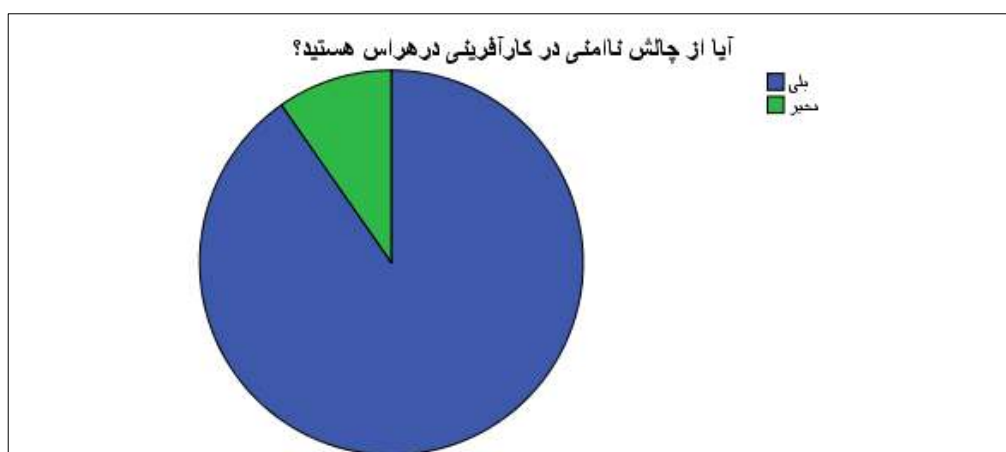
نمودار ۵- شهر مزارشریف جای مناسبی برای کارآفرینی

✓ آیا از چالش ناآمنی در کارآفرینی در هراس هستید؟

جدول ۱۱- چالش ناآمنی در کارآفرینی

آیا از چالش ناآمنی در کارآفرینی در هراس هستید؟				
درصدی تأییدی	فراوانی	فیصدی	تعداد	
۹۰,۳	۹۰,۳	۸۱,۳	۶۵	بلی
۱۰۰,۰	۹,۷	۸,۸	۷	نخیر
	۱۰۰,۰	۹۰,۰	۷۲	مجموعه
		۱۰,۰	۸	اشتباه
		۱۰۰,۰	۸۰	مجموعه

نظر به تحقیقات ذیل آمار که به دست آمده ۸۱,۳ فیصد افراد پاسخ دهنده چالش نا امنی در برابر کارآفرینی در هراس هستند. و ۸,۸ فیصد افراد پاسخ دهنده از چالش نا امنی در هراس نیستند.

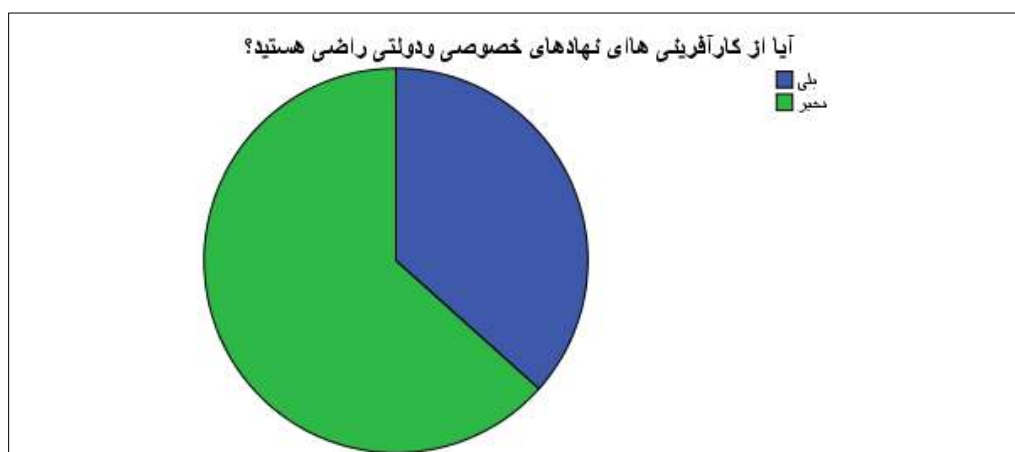
نمودار-۶ چالش نا امنی در کارآفرینی

✓ آیا از کارآفرینی های نهاد های خصوصی و دولتی راضی هستید؟

جدول -۱۲ کارآفرینی نهاد های خصوصی و دولتی

آیا از کارآفرینی ها نهاد های خصوصی و دولتی راضی هستید؟				
	تعداد	فیصدی	فراوانی	درصدی تائیدی
بله	۲۶	۳۲,۵	۳۶,۶	۳۶,۶
خیر	۴۵	۵۶,۳	۶۳,۴	۱۰۰,۰
مجموعه	۷۱	۸۸,۸	۱۰۰,۰	
اشتباه	۹	۱۱,۳		
مجموعه	۸۰	۱۰۰,۰		

نظر به تحقیقات ذیل آمار که بدست آمده ۳۲,۵ فیصد افراد پاسخ دهنده از کارآفرینی نهادهای خصوصی و دولتی راضی هستند. و ۵۶,۳ فیصد افراد پاسخ دهنده از کارآفرینی نهاد های خصوصی و دولتی راضی نیستند.

نمودار ۷- کارآفرینی نهاد های دولتی و خصوصی

نتیجه گیری

کارآفرینی کیفیتی است که افراد را قادر می سازد یک فعالیت جدید را شروع کند یا با قدرت و به طور ناباورانه فعالیت موجود را توسعه دهند. کار آفرینی موتور تحول و توسعه اقتصاد، فرهنگ و جامعه است. رشد و فراگیری این پدیده می تواند به تحول و دگرگونی اساسی در اقتصاد ملی منجر شود.

کارآفرینی و راه اندازی کسب و کارهای کوچک برای عرضه ایده های جدید و خلاقانه، همواره خواسته جامعه به ویژه استعدادها و ظرفیت جوان جامعه است. کارآفرینی تنها شروع یک تجارت نیست؛ بلکه شروع یک تحول نیز می تواند باشد.

مجموعه نظریه ها و تعاریف موجود تنها در جهت پاسخگویی به دو پرسش اساسی طرح ریزی شده اند:

اول: اینکه چگونه یک جامعه، ثروت جدید را ایجاد کند؟

دوم: اینکه چگونه یک جامعه، ثروت را بین افراد توزیع کند؟

در تحقیق ذیل یکی از چالش‌های عمده در برابر کارآفرینی ناآمنی می‌باشد که باعث ایجاد چالش‌های زیادی فراروی کارآفرینی در جامعه ما گردیده است.

در تحقیق ذیل افراد پاسخ دهنده زیاده‌تر از دولت حمایت کرده‌اند که دولت باعث ایجاد فرصت‌های کاری بیشتر برای مردم خود شده است و در حمایت از سکتور خصوصی می‌تواند باعث ایجاد کارهای بیشتر برای افراد که واجد شرایط کار هستند.

بیشتر افراد که در این تحقیق سهم گرفته‌اند و پرسش‌نامه‌های ذیل پر نموده‌اند که شامل کارمندان دولت و بخش خصوصی می‌باشد از معاش که از وظیفه‌شان به‌دست می‌آورند راضی نیستند.

شهر مزار شریف را که در این تحقیق مورد بررسی قرار دادیم بیشتر افراد گفته‌اند که جای مناسبی برای کارآفرینی و خلق کارهای جدید نیست و دلیل عمده آن ناآمنی و برخوردهای سلیقه‌وی همراه با کارآفرینان بوده و نظر به نظری که مردم در آخر پرسش‌نامه ذکر نموده بودند گفته بودند که بدون پول و واسطه امکان ندارد که در شهر مزار شریف یک جوان تحصیل از روی لیاقت یک پست را اشغال نماید.

منابع و مأخذ

احمد پورداریانی، محمود، سیر تکاملی کارآفرین، مفهوم، دیدگاه‌ها، فرایند و آموزش. مدرس شماره ۶. دیانی زاده، محمد علی، کارآفرین از حرف تا عمل (بخش اول، دوم و پایانی). انتشارات: کارآفرین. مرداد، آبان، دی ۱۳۸۰.

بیدختی، ع. توسعه کارآفرینی دانشگاهی.

رحیمی، محمد ناصر. (۱۳۹۷). کارآفرین. بلخ: مطبعه دوستان.

جی، ویلیام. (۱۳۸۹). سرمایه‌داری خوب سرمایه‌داری بد و اقتصاد رشد و کارآفرینی. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

شهابی، الهه. خوشنودزاده، علی. حیدری، بهروز. چاپ اول (۱۳۹۰)، مروری جامع بر تئوری‌های مدیریت. تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.

صارمی، م. ثانی، م. بهار (۱۳۸۸). بررسی عوامل تاثیرگذار بر فرایند شناسایی فرصت‌های کارآفرینی بین کارآفرینان برتر منتخب. ۱۰۳-۱۲۲.

فر، م. کارآفرینی چیست و چگونه یک کارآفرین موفق باشیم؟.

موسوی، سید جلال. اردیبهشت (۱۳۸۵). فرصت کارآفرینی چیست؟. تهران.

مهاجر، مسعود. کارآفرینی آسان در سطح معاونت وزارت خانه. انتشارات: اخبار مورخ ۱۳۸۰/۹/۴.

بررسی احتکار در شریعت اسلامی و قوانین وضعی افغانستان

پوهنیار عبدالولی مختاری^۱

تقریظ دهنده: پوهندوی عتیق الله نافع استاد ثقافت اسلامی پوهنځی علوم اجتماعی

خلاصه

معضل که از دیر زمانی تا اکنون معاملات خرید و فروش بازار سفید را با بازار سیاه درگیر کرده، افرادی هم به فکر اینکه چگونه تجارت کنند؛ تا به فقرا و برای مردم در جامعه ضرر نرسد، و تعدادی هم از این ناحیه سود می‌برند و از برای مردم در جامعه و بی‌نظمی آن پروایی ندارند و یکی از این موضوعات معضلی همانا عمل احتکار مضره است، که شیوه آن ذخیره مواد اولیه که بیشتر از معیار زمان معین و یا کم شدن آن در بازار معاملات تجاری می‌باشد و بنده هم این موضوع را تحت عنوان (بررسی تطبیقی احتکار در شریعت اسلامی و قوانین وضعی افغانستان) در قالب یک مقاله، تحقیق کردم و جواب سوالات را که در باره احتکار است؛ تا حدی واضح کردم و چي چیزعامل احتکار در جامعه افغانی می‌شود، و مقایسه‌ی این موضوع در شریعت اسلامی و قوانین وضعی چگونه است در این مقاله تبیین شده است. روش و شیوه جمع آوری موضوعات این تحقیق کتابخانه‌یی ثابت؛ مانند: قرآن و احادیث شریف، تحقیقی مانند از کتاب‌های معتبر دینی و حقوقی و نظریه‌های علمای فقه اسلامی و و قانون‌گذاران بوده در موارد ضرورت از منابع و وبسایت‌های معتبر اینترنتی استفاده شده است و من دریافتم که این موضوع در شریعت اسلامی و در قوانین وضعی کشور ما با تطابق همدیگر عین حکم نا جایز و حرام را داشته است، که با دلایل قانع کننده در این مقاله ذکر شده است. هدف از این تحقیق همانا معرفی

^۱ - عضو کادر علمی دیپارتمنت جزا پوهنځی حقوق

موضوع به عنوان یکی از معضلات در نظام اقتصاد اسلامی و مشخص کردن جزای آن بر اساس شریعت اسلامی وقوانین می باشد و در نهایت تشخیص عوامل و راه کارهای منع کردن آن بوده و اینکه از موارد پیشنهاد خوب این مقاله و از منابع آن در جامعه افغانی و کشورهای اسلامی و در نظام های اقتصادی استفاده کنند و تا باشد تجارت در نظام اقتصادی کشور ما به شکل نورمال خود بدون رساندن ضرر ادامه یابد پس حکم احتکار آنست که شارع آن را حرام کرده است و از آن نهی فرموده است، چون موجب حرص و طمع و باعث فقر، گرسنه گی و سوء تغذی اطفال و زنان شیرده و در نتیجه باعث تنگنای اقتصادی مردم در جامعه شده و بالاخره مرگ تعدادی مردم بی بضاعت می شود و این تحریم بودن آن در لا به لای این مقاله با دلایل مؤثق بیشتر تذکریافته است.

کلمات کلیدی : احتکار، فقه اسلامی ، قانون ، جزا ، محترک ، حرام ، حکومت

مقدمه

یکی از معضلات اقتصادی و جرائم علیه اموال و مالکیت، که در بیشتر حوزه های تولیدی تجارتی رخنه کرده است و باعث بحران اقتصادی در جهان می گردد، و با رشد روز افزون جوامع و صنعتی شدن آن ها از قرن ها آثار و عواقب دیگری به همراه داشته است، همانا احتکار می باشد. در این مقاله برآنیم تا مطابق شریعت اسلامی دیدگاه های فقه و قوانین ضد احتکار در فغانستان را که به احتمال زیاد از قانون ضد احتکار مصر و از کشورهای اسلامی تاریخی ثابت، اقتباس شده است و نوعیت جرمی آن در اسلام و در قانون نافذه جزائی افغانستان بیان شده، به بررسی می گیریم و به این سوالات که، احتکار چیست و کدام موارد از جمله عوامل احتکار در جامعه می شود با دلایل مؤثق و نظریات علما جواب داده می شود. پس احتکار آن است که: چیزی مورد ضرورت مردم در جامعه را تعدادی بخرند و آن را پنهان کنند و از مردم منع کنند؛ تا آن چیز در میان مردم کم یاب گردد و در نتیجه قیمت آن گران شود و از این کار مردم فقر و متضرر گردد و حتی بحران اقتصادی رخ دهد، این عمل را احتکار و شخص عامل را محترک می نامند بعضی از علما دایره مواد را که در احتکار شامل است محدود کردند؛ اما امام شافعی و امام احمد می گویند تنها مواد خوراکی و طعام مردم، که قوت روزانه مردم است، مشمول احتکار است و بعضی دانشمندان این دایره را وسیع تر کرده و گفته اند در هر چیزی که موجب ضرر و زیان گردد و قیمت آن متعادل نباشد و بهای آن با بهای اشیاء احتکاری تعادل و هماهنگی نداشته باشد مشمول احتکار می شود و این عمل حرام است. اینکه جرم احتکار براساس منابع اسلامی و قوانین وضعی مشخص شده و این عمل در زنده گی مردم تاثیر منفی زیاد دارد و همیشه در روابط اجتماعی مردم فلاکت آور بوده و ضرر مستقیم برای زنده گی عادی مردم و اقتصاد جامعه می رساند و میزان الزامیت جلوگیری از آن در قرآن و احادیث شریف، فقه اسلامی و در قوانین وضعی به صراحت بیان شده است.

پس جلوگیری از این عمل حرام برای هر فرد به خصوص مسؤولین حکومتی الزامی بوده و عدم احتکار در روش تجارتی در جامعه باعث عدم فقر و ضرر بر مردم می باشد و آن اهمیت زیاد دارد.

هدف از این تحقیق معرفی احتکار به عنوان یکی از معضلات در نظام اقتصادی و تشخیص عوامل آن بوده؛ تا اینکه این نوع روش سود جویی در داد و ستود محو شود و نظام اقتصاد اسلامی به شکل نورمال خود ادامه یابد، پس برای جلوگیری از آن مسؤولین حکومتی، علما و دانشمندان و تجارت پیشه ها مکلف اند که از راه های مشروع و قانونی مسؤلیت خود را اداء نمایند، تا باشد پیشه ی تجارت افراد حلال و جامعه عاری از ضرر باشند و در نهایت اقتصاد کشور از بحران نجات یابد.

و اگر فرض کنیم که می توانیم با تطبیق نمودن قواعد شریعت اسلامی و قوانین وضعی، جلو ذخیره مواد اولیه را بیش از میعاد احتکار آن گرفت و سود جویی را نابود و یا به حد اقل رساند در آن صورت یک جامعه مرفه خواهد داشت. یکی از عامل ها برای جلوگیری از این عمل اقدام جدی و عدالت دولت در قبال مجازات محکومین می باشد. وقتی می بینیم این عمل (احتکار) در قانون الهی و وضعی مطلق تحریم شده است، پس لازم است که مردم با دولت خود همکاری بوده و جلو فقر بد بختی و فساد احتکاری را ریشه کن کرد، در آن صورت مردم از این ناحیه متضرر نخواهند شد.

سیر تاریخی: از آنجایی که احتکار موجب برهم زدن نظم اقتصادی جامعه می گردد، از دیر باز مورد توجه دولت مردان براساس منبع شرعی و قانونی بوده و به منظور مقابله با آن مقررات شدیدی را پیش بینی کرده اند. قدامت احتکار به زمانی می رسد، که بشر اولین جوامع کوچک را تشکیل داد و زنده گی جدیدی را در قالب اجتماع شروع کرد. در این مرحله احتکار درپاره های معاملات عینیت یافت و در مراحل بعدی که جامعه بافت پیچیده تری به خود گرفت و تلویحاً تقسیم کار و انتخاب خرید و فروش در قالب مقررات معمول گشت، احتکار آشکارا به عنوان معضلی مهم در مقابل مصالح نظام اقتصادی جامعه قرار گرفت. با گذری بر تاریخ، نمونه هایی از آن را در روم و یونان باستان می توان مشاهده کرد، بدین ترتیب که در هنگام جنگ های روم باستان هیچکس حق انبار کردن اجناس و نیازهای خوراکی را نداشت و در صورت ارتکاب چنین عملی حتی به مجازات مرگ محکوم می گشت و در شرایط عادی هم اگر ذخیره سازی و انبار کردن موجب بروز قحطی می شد علاوه بر مجازات بدنی محکوم، کالاهای انبار شده آن توقیف می گردید؛ چنانچه تاریخ جامعه بشری مورد بررسی و مذاقه قرار گیرد، ملاحظه می شود که جوامع مختلف با این معضل همواره مواجه بوده اند و راهکارهای مختلفی برای برخورد با آن ارایه نموده اند. بعد از ظهور اسلام این پدیده با احکام نصوص شرعی شدیداً ممنوع و حرام قرار گرفت، در واقع احتکار نه تنها نوعی پایمال کردن حق افراد در جامعه است؛ بلکه بر اثر وجوه پول، یعنی عدم وسیله مبادله کالا در دست مردم یا نبودن کالا در بازار یا هم کمبود آن، باعث ایجاد تورم که از بیماری های بسیار خطرناک و ناهنجار معنوی نیز خواهد شد، و در نهایت زنجیره نظام اقتصادی جامعه بیمار گونه خواهد بود پس باید مریض تداوی گردد.

روش تحقیق

با در نظر داشت اینکه این بحث علمی، تحقیقی و تحلیلی بوده ازین جهت اکثراً از روش ها و معیارهای معتبر علمی که از طرف دانشمندان اکادمی علمی وضع گردیده استفاده می نمایم که مهم ترین روش ها قرار ذیل است:

۱. روش و شیوه جمع‌آوری این تحقیق کتابخانه‌یی، نظریات فقه‌ها، و تحلیلی بوده در صورت ضرورت از منابع و وبسایت‌های اینترنتی استفاده خواهد شد.

۲. در جمع‌آوری موضوعات این مقاله علمی و تحقیقی از مراجع و مصادر موثق و معتمد درجه اول فقی و حقوقی بروز و یا از ترجمه شده‌ی آن به اساس اصول اکادمی علمی و قانونی کار گرفته می‌شود.

احتکار در دین مبین اسلام

شارع آیاتی را برای تنظیم اقتصاد جامعه به پیامبر ما محمد(ص) وحی کرده و در احادیث شریف در باره تحریم احتکار آمده است و آن نصوص توسط مفسرین اسلام و تحلیل گران، تفسیر و تحلیل شده است ،

در قرآن شریف چنین آمده است ، **وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ (۱) الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ (۲) وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ (۳)** (قرآن شریف، آیه ۱-۳) یعنی : وای به حال کم فروشان آنان که وقتی چیزی را به پیمانه یا وزن از مردم تحویل می گیرند کاملاً حق خود را استیفاء می کنند؛ ولی وقتی چیزی را تحویل مردم می دهند در پیمانه و وزن کمتر می دهند و در سوره های اسراء ، انعام و اعراف تأکید بر پیمانه مکمل و تحویل حقوق که بر عدالت استوار باشد صورت گرفته است و آنچه اعمال حرام باشد منع کرده است، و در سوره رحمان تأکید بر عدالت شده است، و در سوره ماعون چنین میفرماید **(فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ (۲) وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ (۳) فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ (۴)**) **(قرآن شریف، آیه ۲-۴)** ای پیامبر! آیا دیدی کسی که روز قیامت را انکار می کرد این همان شخصی است که یتیم را از خود دور می کند و کسی را (فقیر و مسکین) را به طعام تشویق و ترغیب نمی کند.

در این آیه می بینیم دور کردن یتیمان و طرد کردن فقیران از سفره غذا و یا دعوت نکردن آنان بر سر سفره غذا از نشانه های تکذیب قیامت به حساب آمده است و اما در قسمتی از آیات به ندادن غذا برای یتیم تعبیر از حرام بودن این عمل (احتکار) را می رساند.

و همچنان در سوره ماعون چنین آمده است **(الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ (۵) الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ (۶) وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ (۷)**) **(قرآن شریف، آیه ۵-۷)** این بخش از سوره در باره نماز دقیق شده و در آخر آیات در باره کمک به نیاز مندان اشاره شده و علمای اسلام با تفسیر خود استنباط کردن که برای فقرا و نیاز مندان کمک نکردن و غذا ندادن خود احتکار است و دهها آیات در باره نظم معاملاتی خرید فروش و تجارت و زکات در قرآن کریم آمده است (سابق، ۱۳۸۷، صص ۲۳۷-۲۴۱).

و در احادیث شریف تفسیر بد بودن عمل احتکار بیان شده است ، (ترمذی ، ۱۳۲۷، شماره حدیث ۲۱۵۵).

از معمر روایت کرده اند که پیامبر «ص» گفتن **(من احتکر فهو خاطی)** یعنی هرکس احتکار کند او خطاء کار است

و. (احمد و حاکم و ابن ابی شیبہ و بزار) روایت کرده اند که پیامبر ص گفت : **(من احتکر الطعام اربعین ليلة فقد برى من الله و برى الله)** یعنی هر کس مواد خوراکی را تا چهل شبانه روز، احتکار کند و آن را در اختیار مردم قرار ندهد به راستی او از خداوند بری است و خداوند از او بیزار است (ابو داود، ۱۳۶۴).

حدیث دیگری که (ابن ماجه و حاکم از ابن عمر) روایت کرده است که پیامبر ص گفت ، کسی که کالا ها را به بازار جلب می کند از روزی حلال بهره مند است و کسی که آنها را احتکار می کند و محترک است، ملعون است و از رحمت خداوند رانده شده است (ابو مسلم ، ۱۳۲۷، شماره حدیث ۴۸۸۰).

و در حدیث دیگری بنده بد را چنین تعریف کرده اند (هرگاه ارزانی کالا که برای رفاه مردم است بشنود ناخوش شود و هرگاه نرخ گرانی کالا ها را بشنود خوشنود به نظر برسد (سابق، ۱۳۸۷، صص ۲۳۷-۲۴۱).

تعریف اصطلاحی آن عبارت است از انبار کردن و نگهداشتن غله یا چیزی ضروری دیگر به قصد گران فروختن جهت تحصیل سود بیشتر است (داماد، ۱۳۶۲، ۴۵).

مرحوم شیخ انصاری در کتاب خود در تعریف احتکار چنین بیان داشته است (**احتکار الطعام و هو جمع الطعام و حبسه یتربص به الغلاء**) یعنی احتکار طعام جمع کردن و یا حبس کردن آن به منظور گران شدن است ".

دکترمحمد جعفر جعفری لنگرودی در کتاب ترمینولوژی خود احتکار را چنین بیان می کند : " احتکار جمع آوری کالاهای بازرگانی به قصد و انتظار به نایابی و کمیابی و فروش به قیمت گران است ".

از نظر حقوقی ، احتکار آن است که کسی کالای مورد احتیاج ضروری عامه را زیاده از مصرف خود داشته و برای جلوگیری از فروش به دولت یا مردم پنهان کند (فایق ، ۱۳۹۴، صص ۱۴۲-۱۴۵).

به عبارت دیگر احتکار، در مفهوم اعم آن ، عبارت است از کاهش دادن یا متوقف کردن جریان توزیع کالا که توسط همه یا برخی از فروشندگان به طور موقت صورت می گیرد، این اقدام فروشندگان، با توجه به بازار، به خصوص تقاضای تحریک شده خریداران به منظور بالا بردن قیمت و درآمد حاصل از افزایش کالا انجام می گیرد. چنانچه محترک بتواند با کم کردن یا متوقف ساختن توزیع کالای به اهداف خود برسد ، اقدام خود را مجددا تکرار کرده و جریان توزیع را همچنان در کمترین حجم خود نگه می دارد.

و از نظر بعضی از علما میزان احتکار و مدت آن بسته گی به وضع بازار و تقاضای مشتریان کالا دارد؛ تا وقتی که زمینه ذهنی مصرف کننده گان آکنده از نگرانی و بی اطمینانی نسبت به آینده باشد و کم شدن موقتی کالا یا کم شدن دائمی آن را تصور کنند و به خرید کالا به مقداری بیش از اندازه در مورد نیاز و به منظور ذخیره سازی شتاب می آورند. در این وضعیت عمل احتکار فروشنده ثمر بخش بوده، در صدد تکرار آن خواهد آمد. سود آوری به زودی روی سایر فروشندگان تاثیر گذاشته، آنان را تحریک خواهد کرد؛ تا به صف محترکان اولیه بپیوندند. بنابر این آنچه گفته شد، احتکار امری است مذموم که بنا به وسعت هر جامعه و میزان کالای احتکاری و نوع آن دارای آثار تفاوتی است که همه نا بهنجار و برهم زننده نظم اجتماعی است.

درباره اینکه احتکار در چه نوع کالا ها ممنوع است و مدت احتکار چقدر می باشد اختلاف نظر وجود دار و ما نظرات مختلف فقهای اسلامی را در این موارد از کتاب (موسعه الجمال عبدالناصر فی الفقه الاسلامی جلد سوم) نقل و تلخیص می کنیم: احتکار از نظر شرعی خرید خوراک وامثال آن و نگهداریش به قصد گران شدن به مدت چهل روز است؛ زیرا پیامبر (ص) فرموده است: (**من احتکر علی المسلمین اربعین یوما " ضربه الله بالجذام والافلاس**) هر کس به زیان

مسلمین چهل روز احتکار کند، خدا او را به جذام و بی چیزی مبتلا سازد. سپس می گوید که : گفته اند این مدت یک ماه و گفته شده که بیشتر از یک ماه می باشد یعنی اختلافات در بین علما در مورد زمان احتکار می باشد، حصکفی در کتاب خود در باره تعیین مجازات محترک توضیح داده که می گویند، تعیین مدت برای مجازات کردن محترک در دنیا است؛ ولی اگر کسی کمتر از مدت مذکور کالای مورد نیاز را نگهداری کرده باشد مستحق مجازات دنیوی نیست والا از نظر آن عملی که محترک انجام داده گناهکار می باشد، هر چند مدت نگهداشتن ارزاق به وسیله او کمتر از چهل روز یا یک ماه بوده باشد؛ اما در کل هر عمل که در شریعت اسلام منع شده باشد عامل آن هم جزای دنیای دارد و هم اخروی؛ اما به نظر بعضی از علمای دیگر احتکار مکروه است و از نظر ابوحنیفه و شاگردش محمد، احتکار چنین تعریف شده است : احتکار حبس طعام به قصد گران شدن. و اینکه احتکار به قوت بشر و بهائم مقید شده می باشد. ابو یوسف (شاگرد ابوحنیفه و گرد آورنده نظرات او) می گوید: **کل ما اضر بالعامة حبسه فهو احتکار وان کان ذهابا اوفضه او شوبا** یعنی : هر چه به عموم مردم نگهداری آن ضرر برساند، احتکار است خواه طلا و نقره و خواه جامه باشد.

بابرتی که او نیز حنفی مذهب است می گوید: مراد از احتکار نگهداشتن قوت ها به قصد گران شدن است و او در این تعریف قوت را به خرید مقید نمی کند، بلکه اگر کسی خود محصولی که کاشته و برداشت کرد هبه قصد گران شدن نگهداری کند محترک محسوب می شود در صورتیکه در تعریفی که حصکفی از شربلالی نقل کرده چنین آمده است: ان الاحتکار شرعا " اشترا الطعام ونحوه وحبسه الی الغلا اربعین یوما" در این تعریف " **اشترا الطعام ونحوه** " (خرید خوراک و امثال آن) آمده در صورتیکه در تعریف "بابرتی" (صاحب کتاب، العنایه) نه کلمه خرید بکار رفته و نه امثال آن.

موصلی که حنفی مذهب است در تعرف احتکار گفته است احتکار عبارت است از اینکه شخص طعامی را از شهری یا جائی بخرد و به شهری دیگر ببرد و نگهدارد تا زمانیکه گران شود.

وکاسانی تعریف بالا را اصلاح کرده و به جای "الی وقت الغلا" تا زمان گران شدن " گفته است ان یکسون ذلک یضر بالناس: یعنی : این کار به مردم زیان برساند. (سابق، ۱۳۸۷، صص ۲۳۷-۲۴۱).

بنا بر این به نظریکه حصکفی از شربلالیه نقل کرده خرید خوراک و امثال آن به مدت ۴۰ روز احتکار محسوب می شود. پس اگر کالائی که؛ مثلا: طعام نباشد به هر مدتی احتکار شود، جرم محسوب نمی گردد و محترک مستحق مجازات نیست همچنین اگر طعام و نظایر آن به مدت کمتر از چهل روز نگهداری شود محترک مسئول نمی باشد مگر نظر به بعضی قول ها گناه کار می شود و مطابق فتوائی که گفته اند قوت بشر و بهائم را احتکار کردن مکروه است. از حرمت این گناه کاسته اند زیرا همانطور که قبلا" مطالعه نمودیم پیامبرص محترک را مانند بنده بد خوانده و همچنان که حضرت پیامبر « ص » محترک را ملعون نامیده است، بنابراین احتکار گناه بزرگی است. ابو یوسف حبس همه اشیا حتی طلا و نقره را احتکار می داند، و در ادامه آیه ۳۴ سوره توبه که می فرماید. (**وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ**). قرآن شریف (آیه، ۳۴) ، کسانی که طلا و نقره را گنج کرده و در راه خدا انفاق نمی کنند، به عذاب درد ناک بشارتشان ده. اندوختن طلا و نقره، کنز (گنج) است نه احتکار و گنج کردن طلا و نقره حکم خاص خود را دارد و در زمره احتکار در نمی آید؛ ولی امام ابو یوسف بنابر دلیلی نیک گفته اند. از طرف دیگر طبق فتوای ابویوسف جمع

کردن هر چیزی سبب مجازات جمع کننده می شود در حالی که برای نگهداری اجناس مدت هم تعیین نکرده است. مطابق نظر "بهرتی" فقط حبس و نگهداری ارزاق احتکار محسوب می شود پس او با وجودیکه حنفی مذهب است، با دیگران اختلاف نظر دارد و بدیهی است مطابق این فتوا، میزان احتکار محدود و مصادیق محترک کمتر شود. پس اگر کسی خوراکی ها را نخریده باشد؛ مثلاً: خود به وسیله کشت بدست آورده و یا به او ارث رسیده باشد یا به وسیله هبه مالک گشته باشد و یا از جایی به جایی منتقل نکرده باشد محترک شناخته نمی شود. پس مجازاتی نخواهد داشت. پیروان مالک بن انس بروایت سحنون که او از مالک شنیده است، استناد می کنند و سخن مالک این است که: احتکار در هر چیزی است که در بازار می باشد از قبیل طعام، روغن، کنان، پشم و تمام اشیا و هر چیزی که نبود آن به بازار زیان برساند، و هر چیزی از این قبیل را که محترک جمع کند ممنوع است همچنانکه احتکار دانه کشت زراعت ممنوع می باشد. به طوریکه مشاهده می شود این فتوا مطابق فتوای ابو یوسف شاگرد ابوحنیفه می باشد؛ که حبس هر چیزی را احتکار می شمارد.

این قدامه که حنبلی مذهب است، در کتاب المغنی گفته است احتکاری که حرام است، باید دارای سه شرط باشد: ۱- اینکه خریداری شود ۲- اینکه کالای خریداری شده "قوت" باشد ۳- خرید زیاد و نگهداری آن بر مردم تنگ شود.

احتکار و مجازات محترک مطابق کود جزای "۱۳۹۶" افغانستان

این موضوع در قانون کود جزای سال ۱۳۹۶ در کتاب دوم، باب دهم تحت عنوان احتکار و مجازات آن در یک فصل مستقل با ذکر این مواد (۸۰۱، ۸۰۰، ۸۰۲، ۸۰۳ و ۸۰۴) قرار ذیل آمده است

ماده ۸۰۰: فقره ۱- شخصی که به مقصد سود جویی بیشتر یا فروش به نرخ بلند تراز قیمت رقابتی، مواد اولیه ارتزاقی و مصرفی مورد نیاز عامه را پنهان کند یا از عرضه مواد مذکور امتناع ورزد یا مانع عرضه آن توسط سایر اشخاص گردد، مشروط بر این که مواد احتکار شده منجر به کمبود مواد اولیه و افزایش قیمت ها در بازار شود، مرتکب جرم احتکار شناخته شده، مطابق احکام این فصل، مجازات می گردد.

فقره ۲- به مقصد این ماده، مواد اولیه مصرفی و ارتزاقی مورد نیاز عامه عبارت اند از گندم، آرد، برنج، شکر، روغن های غذایی و مواد محروقاتی نفتی و گاز مایع می باشد (کود جزا، ۱۳۹۶، فقره ۱ ماده ۸۰۰).

ماده ۸۰۱: فقره ۱- مواد احتکار شده، بعد از تثبیت و دستیابی توسط کمیسیون عالی منع احتکار حد اکثر در مدت ۴۸ ساعت بعد از تعیین قیمت عادلانه آن با حضور داشت مالک آن یا نماینده قانونی وی به بازار عرضه می گردد. فقره ۲- وجوه که از فروش مواد احتکار شده مندرج فقره "۱" این ماده حاصل می گردد بار اول بعد از وضع مصارف "۵۰" فیصد آن به حساب وارداتی دولت تحویل بانک و "۵۰" فیصد دیگری آن به مالک یا نماینده قانونی وی داده می شود.

۳- در صورت تکرار احتکار، وجوه حاصله از فروش مواد احتکار شده، مصادره می گردد.

مجازات محترک:- ماده ۸۰۲:- شخصیکه مرتکب جرم احتکار گردد، علاوه بر مصادره مواد احتکار شده، به حبس قصیر، نیز محکوم می‌گردد.

جرایم در حکم احتکار، ماده ۸۰۳- ارتکاب یکی از اعمال ذیل به منظور افزایش قیمت در بازار در حکم احتکار شناخته شده، مرتکب به جزای نقدی از ۵۰۰۰ تا ۳۰۰۰۰ افغانی محکوم می‌گردد.

فقره ۱- شخصیکه به تجارت یا عرضه مواد اولیه به صورت پرچون اشتغال دارد و مواد اولیه مربوطه را درغیرازمحلات معینه ذخیره نماید.

فقره ۲- شخصیکه به صورت عمده به خرید و فروش مواد اولیه اشتغال دارد، حد اکثر از خلاء ۱۰ روز از تاریخ اعلان، مواد مذکور را به بازار عرضه نکند.

حالات مشدده جرم احتکار، ماده ۸۰۴، فقره ۱- شخصی که مواد اولیه را پنهان یا به منظور متضرر ساختن اقتصاد مردم از عرضه آن امتناع یا مانع عرضه آن توسط سایر اشخاص گردد به حبس متوسط محکوم می‌گردد.

فقره ۲- هرگاه جرم مندرج فقره یک این ماده توسط بیش از دو نفر ارتکاب یابد، هریک از مرتکبین به حد اکثر حبس متوسط، محکوم می‌گردد.

فقره ۳- به مقصد این ماده، متضرر ساختن اقتصاد مردم عبارت است از: قرار دادن اتباع کشور در مضیقه اقتصادی درغیراز حالات مندرج ماده "۸۰۰" این قانون (کود جزا ۱۳۹۶، ماده ۸۰۰ فقره ۴).

۴- هرگاه تحویلدار یا گدامدار یا موءظف کشف یا هیأت مؤظف خدمات عامه به سوء استفاده از وظیفه، موقوف یا نفوذ، احتکار نماید یا زمینه ی احتکار را فراهم سازد به حد اکثر حبس متوسط محکوم می‌گردد.

عناصر تشکیل دهنده جرم احتکار

۱- عنصر قانونی، پس از ورود ارتش شوروی به خاک افغانستان و پذیرش ایدیولوژی سوسیالیستی توسط دولت وقت به ریاست نور محمد ترکی و شروع جهاد بر علیه آن کشور و رواج بازار احتکار و کمبود و نایابی برخی از اجناس و تهیة آن از بازار سیاه باعث گردید، که قانون‌گذار در تاریخ ۲۳/۱/۱۳۶۵، قانون تشدید مجازات محترکان را به تصویب رساند. در تاریخ ۱۹/۹/۱۳۶۷ در زمان حکومت داکتر نجیب الله و دوره آشتی ملی با مجاهدین که البته مورد پذیرش مجاهدین قرار نگرفت، قانون «ضد احتکار» تصویب گردید که در بند ب ماده ۱ آن اخلال در امر توزیع مایحتاج عمومی از طریق گرانفروشی کلان ارزاق یا سایر نیازمندیهای عمومی و احتکار عمده ارزاق یا نیازمندیهای مزبور و پیش خرید فراوان تولیدات کشاورزی و سایر تولیدات مورد نیاز عامه و امثال آنها به منظور ایجاد انحصار یا کمبود آنها، جرم محسوب شده و مرتکب به مجازات مقرر در این قانون محکوم می‌شد (قانون ضد احتکار، ۱۳۲۰، ماده ۱۰).

اما در کود جرای افغانستان چندین ماده را در باره جرم بودن احتکار و علیه محترک و تطبیق جزا برای عامل آن که از ماده ۸۰۰ الی ۸۰۵ آمده است که در بالا تذکر رفت و توضیح مادی آن چنین است

۲- عنصر مادی جرم احتکار عبارت است از ارتکاب یا امتناع از عمل مخالف قانون است به نحوی که عمل منجر به نتیجه مجرمانه گردیده باشد و رابطه سببیت بین عمل و نتیجه موجود شده باشد. عمل مرتکب، فعل مثبت مادی خارجی

است که به صورت جمع و نگهداری ارزاق مورد نیاز و ضروری به قصد افزایش قیمت و پیش خرید فراوان تولیدات کشاورزی و سایر تولیدات مورد نیاز عامه و امثال آنها به منظور ایجاد انحصار یا کمبود در عرضه آنها تجلی می یابد. بدین ترتیب زمانی احتکار جرم است که موجب آشفته گی در نظام اقتصادی جامعه و ایجاد بازار سیاه گردد و موجب تضییق و دشواری عامه مردم گردد، وگرنه در مورد فراوانی که عرضه بی رویه کالا چه بسا موجب اتلاف مال شود، نه تنها جرم نیست؛ بلکه از جهاتی منطبق با موازین عقلانی است و موضوع جرم احتکار عدم توزیع ارزاق یا سایر نیازمندیهای عمومی افراد جامعه است. مقنن در ماده دوم قائل به تفکیک شده و ارزاق مورد نیاز و ضروری عامه مردم را شامل گندم، جو، کشمش، خرما و روغن حیوانی و نباتی چای و شکر و پیاز، سیب زمینی، نمک، چوب برای سوخت، ذغال، انواع صابون و نفت و گاز دانسته و کسانی را که اقدام به جمع و نگهداری آنها به قصد افزایش قیمت نمایند محکوم می شناسد. که البته ماده دوم آن این فهرست قابل تغییر است که توسط رسانه های عمومی اعلام می شود (حقانی، ۱۳۹۲، صص ۱۲۲-۱۲۴). در ماده ۲ قانون ضد احتکار مصوب ۱۳۶۸ خریداری مواد و اموال منقول، بلیط وسایل نقلیه از ادارات، موسسات عام المنفعه عمومی و شرکت های تعاونی و سازمان های اجتماعی و فروش آن به مقصد این قانون که شامل کالاهای دیگری غیر از پنج مورد مذکور را که مورد احتیاج ضروری عامه است به قصد افزایش قیمت یا امتناع از فروش به مردم و یا خود داری از فروش به دولت پس از اعلام نیاز دولت حبس و افساس نماید، در حکم محکوم محسوب و از این حیث به مجازات محکوم محکوم خواهند شد. در نتیجه ارزاق مورد نیاز و ضروری عامه هر نوع کالائی است که برای مصرف افراد جامعه ضرورت دارند. همچنین مطابق ماده ۱۳ این قانون مغازه داران و افراد عمده فروش اولاً باید محل انبار های خود را به ثبت برسانند و ثانیاً اقدام به عرضه اجناس نمایند که در غیر این صورت خالی بودن فروشگاه و وجود جنس در انبار احتکار محسوب می شود. همچنین برای نانوایان ذخیره آرد برای بیشتر از ۸ روز احتکار شمرده میشود و مورد تعقیب قرار می گیرند (قانون ضد احتکار، ۱۳۱۷، ماده ۱).

مطلب سوم: عنصر معنوی جرم احتکار

قانون گذاران افغانستان در ذیل فرمولی برای تعیین مبحث عنصر معنوی برای همه جرایم از جمله جرم احتکار معرفی کرده است: قصد مجرمانه عبارت است از سوق اراده فاعل به ارتکاب فعلی که جرم را به وجود می آورد به نحوی که منجر به وقوع نتیجه مورد نظر و یا وقوع نتیجه جرم دیگر شود. که قصد مجرمانه گاهی ساده است و گاهی با اصرار قبلی است. جرم احتکار از جمله جرائم عمدی است و برای اینکه احتکار جرم تلقی شود نه تنها می بایست سوء نیت عام مرتکب که دلالت به ارتکاب عمل جمع آوری و نگهداری ارزاق مورد نیاز و ضروری عامه مردم به منظور نفع شخصی و به قصد افزایش قیمت است، تحقق یابد؛ بلکه می بایست سوء نیت خاص او که همانا ایجاد انحصار یا کمبود در عرضه آنها به جهت اخلاف در مایحتاج عمومی جامعه است نیز محقق شود (قانون جزای، ۱۳۵۵).

علل و عوامل پدیده احتکار

انگیزه ها و عوامل پدیده احتکار را باید در موارد زیر جستجو کرد :

(۱) سود جویی و منفعت طلبی، بدان گونه که در بند متصدیان احتکارآمد، گروهی از محکمرین به انگیزه ایجاد بازار سیاه و نایاب کردن کالا و انتظار برای فرصتهای مناسب و برای فروش کالا به قیمت گزاف می باشند و بدینوسیله قصد ثروت اندوزی دارند این گروه صرفاً در صدد تامین منافع اقتصادی خود هستند و اهداف سیاسی را دنبال نمی کنند (آذری، ۱۳۷۳، صص ۱۵۵-۱۵۷).

(۲) اغراض واهداف سیاسی گروهی با هرج و مرج سازی در نظام اقتصادی در پی پیاده کردن اغراض سیاسی و رسیدن به اهداف شوم خود می باشند و معمولاً دخالت آشکار دولتهای قدرتمند دنیا و بنگاه های اقتصادی مربوط به آنان که همواره به دنبال تامین منافع سیاسی و اقتصادی خود هستند ، دیده می شود.

(۳) عدم آشنایی کسبه کار با مقررات یکی از مشکلات عمده و اساسی که از دیر باز در کشور ما به دلیل ضعف سازماندهی اصناف همیشه مطرح بوده ، عدم آگاهی اصناف با مقررات و قوانین تجاری است . بر همین اساس بسیاری از اصناف مرتکب اعمالی خلاف مقررات عرضه و فروش کالا می شوند . اگر نظر سنجی های دقیق از کسبه کاران ، تجارت های کوچک و بزرگ صورت گیرد این ها همه اکثراً فقط در خرید و فروش و تسهیل سود می اندیشند و یک تعداد هم مقررات را تنها در پرداخت مالیات و اخذ پروانه کسب خلاصه کرده اند و همین عدم آشنایی به مقررات دینی و وضعی بعضاً منجر به احتکار و حبس کالا و ایجاد بازار سیاه شده است ودر نتیجه از عدم تعادل بازار، وجود بحران اقتصادی در زندگی بشر رخ می دهد (آذری، ۱۳۷۳، صص ۱۵۵-۱۵۷).

نظر علمای حقوق.

عقیده علمای حقوق جزا از دو طریق در بسط و تکمیل حقوق جزائی موثر است:

اول- از طریق تشریح جزائی.

دوم - از راه تجزیه وتحلیل آراء محاکم و رویه قضائی وارائه طریق برای آینده که درافغانستان به علت جنگ مداوم رویه قضایی مناسبی به وجود نیامده است. البته منابع حقوق جزا در حقوق افغانستان فقط کود جزا و رویه قضائی است؛ ولی منابع دیگری نیز در صورتی که اجمال و ابهام قانونی وجود داشته باشد که مطابق ماده ۱۲۱ «قانون اساسی افغانستان»، «شریعت اسلامی» نیز میتوان به آن مراجعه کرد، با دو شرط در چهارچوب قانون اساسی و منتج شدن به عدالت؛ ولی ما نمی توانیم در توضیح مواد قانونی برگرفته از کشورهای غربی درموضوع شرعی و مقررات آن استفاده بکنیم؛ زیرا که این دو از لحاظ بنیادی تفاوت های اساسی با همدیگدارند. ما برای توضیح این مبحث در صورت ابهام، باید به نظر حقوقدانان و رویه قضائی که آن مخالف اساسات نباشد رجوع کنیم (قانون اساسی ، ۱۳۹۲، ماده ۲۱).

وظیفه دولت و همکاری مردم برای جلوگیری از این پدیده(احتکار).

۱- وظیفه دولت در نرخ گذاری اجناس: برای حکام واجب است در هر عرصه زنده گی اجتماعی جلوی هر نوع هرج و مرج را بگیرد و قوم خود را نگذارند بدون عمل مضره را انجام دهد و ناقض قوانین الهی و وضعی شوند و به متخلف یک لحظه هم مهلت نا هنجاری، ضرر اندازی ندهد و عدالت خداوندی را به شکل شفاف تطبیق نماید.

۲- وظیفه مردم برای همکاری با دولت :- مردم هم وظیفه دارند با محکوم کردن اعمال زشت؛ مانند: احتکار محترک و چهره درهم کشیده به روی محترک و گران فروش و گزارش صحیح دادن به مأ موران دولتی و نخریدن کالا به قیمتی با آنها مبارزه کند همان طوریکه این موضوع در اسلام وضاحت دارد (آذری، ۱۳۷۳، صص ۱۵۵-۱۵۷).

۳- مسئولیت دولت در پرتوی برون عوامل احتکار در بخش های حقوقی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی که در بازار کار شان درست تطبیق شوند نظارت کردن است، در قبال رخ داد احتکاری جدی بوده باید جلوی آن را بگیرند و برای تجارت از همان میکانیزم اسلامی کار گرفته و تطبیق آن بر دوش حکومت بوده است (زحیلی، ۱۳۹۳، صص ۲۵-۲۶).

مقایسه جرم احتکار در شریعت اسلامی و قانون وضعی

* وجه مشترک احتکار در تشریع اسلامی و قانون وضعی در فعل جرم بودن یکسان و تعیین جزای برای محترک از نظر شریعت اسلامی گناه بزرگ بوده و از نظر قانون کود جزا، جزایی تعزیری دارد

* احتکار که ضرر برساند در هردو قانون نا روا و حرام قرار گرفته و جلو آن باید گرفته شود

* و عامل آن باید به پنجه ی قانون سپرده شده و مجازات شود

* هردو قانون برای جلو گیری از فساد و هرج و مرج برای مانع چنین عمل می‌کوشند، البته قانون وضعی به استثنای اشتباهات انسانی بر گرفته شده از قانون الهی است.

* قرار مطالعات کتب برای جمع آوری مواد این تحقیق در توان بنده گی مشاهده نشده که این دو قانون در باره جرم احتکار مضره و تعیین جزا برای محترک در تضاد بوده باشند

در حقیقت عمل ضرر از ناحیه آن در هر دو بعد جرم شمرده شده است و به خصوص موضوع تحقیق احتکار است و در شریعت این عمل و منفور تلقی شده و در حکم آن از نگاه شرعی و در قانون وضعی هردو مقارن هم بوده درنهی از عمل احتکار مضره حکم جدی صورت گرفته است.

نتایج بحث

۱- نظام اسلامی دارای تشکیلات جامع معیین و صالحی است که بر محور گرداننده گان و مسؤولین که تطبیق کننده هستند استوار بوده است.

۲- در کشورهای اسلامی این یک حقیقت است که قوه مقننه باید سیاست گذاری و برنامه ریزی لازم را در چارچوب احکام اسلامی به نحو احسن انجام می‌دهند و نمی‌گذارند که هرج و مرج رخ دهد .

۳- قوه مجریه و قوه قضایه باید بر اساس قوانین شرعی و مصوب شور، که این قوانین در عرصه جرم بودن احتکار و تحریم قرار دادن آن موافق و همگام با قانون الهی بوده، که از طرف فقها و دکترین حقوق تأکید شده است عمل کنند.

۴ - امر به معروف و نهی از منکر باید در جمیع مراحل و از جانب همه عنایت مؤمن و متعهد و مسؤول به طور گسترده انجام می‌گیرد و دولت اسلامی در تمام شئون و جامعه نظارت داشته و در برخورد با منکرها به سرعت دخالت و اقدام نموده؛ تا هدف که فساد ریشه کن شود برسند، احتکار و تورم، گران فروشی، کم فروشی بد حجابی و بی عفتی و

سایر مفاصد را از بین ببرند و جامعه اسلامی بهتر را بتواند در پی انوار حکومت و وظیفه خود را به شکل بهتر برای ملت تقدیم می‌نمایند.

۵ - چنانچه در متن این تحقیق آمده است عمل احتکار در تمام معنی حرام بوده و محتکر باید مجازات شود پس مسؤولین از دیدگاه اسلام این مکلفیت را عملاً انجام می‌دهند.

۶ - احتکار، چنانچه در احادیث متعدد رد گردیده و در فقه هم علما با نظریات خود رد آن را مطابق به تحلیل و تفسیر آیات و احادیث شریف و توجهی خود را بیان نمودند.

۷-: در قانون (کود جزای افغانستان ، ۱۳۹۶) تحت یک فصل بخش تعزیری آن را آورده است پس از لحاظ تعزیر هم محتکر مجازات خواهد شد.

۸ - دیدگاه علمای حقوق و دکتربین هم این عمل را با در نظر داشت ضرر آن به جامعه به منفور بودن آن تأکید کرده اند.

۹ - در این جا مردم هم از هر لحاظ با مسؤولین و زعیم خود همکار بوده و در یکجا جلو همچو اعمال را به فرصت کم بگیرند؛ تا بتوانند یک جامعه اسلامی و عاری از هر نوع بی نظمی داشته باشند.

۱۰- و در نهایت اول باید قانون الهی وبعد تعذیرات بر بالای شخص محتکر با تکمیل شرایط آن تطبیق شود؛ تا استقرار عدالت در سرزمین ما حاکم بوده و عاری از فقر و تنگ دستی باشند.

نتیجه‌گیری

با مطالعه و بررسی همه جانبه در یافتیم که عمل احتکار از نگاه نصوص شرعی و در قوانین نافذه افغانستان و حتی در سیر تاریخی حرام تبیین شده است، پس لازم است از آن اجتناب کرد. و موجودیت آن از طریق سود جوی و منفعت طلبی و انگیزه محتکربین به قصد بازار سیاه و نایاب کردن کالا و انتظار فرصت مناسب برای فروش آن به نرخ گزاف می‌باشد و از این روش هدف ثروت اندازی و تأمین منافع اقتصادی و سیاسی خود بوده و بتوانند از این راه به مقصد مذکور برسند و این گروه محدود با هرج و مرج سازی در نظام اقتصادی به هدف شوم خود می‌باشند، که شناسایی شده و مجازات گردند.

و عدم آگاهی کسبه کاران به قواعد اسلامی و مقررات وضعی یکی از مشکلات عمده و اساسی از دیر باز در کشور ما به دلیل ضعف سازماندهی اصناف همیشه مطرح بوده است ، در حقیقت عدم آگاهی اصناف با طرز العمل های تجاری که منبع دینی و حقیقی دارد، بوده است ، بر همین اساس بسیاری از افراد کسبه کار و اصناف تجارتي مرتکب اعمال خلاف اصول چون احتکار و نگهداری کالا برای فروش گزاف و ایجاد بازار سیاه شده اند، در عین حال جرم احتکار و هر گونه انحصار مواد و ارتزاقی که در متون دینی ما و به قید مواد کود جزا ذکر شده به شدت از آن منع شده است که در آیات قرآن و در احادیث شریف و در سیر تاریخی قوانین وضعی و قوانین نافذه همه آن عمل احتکار را خلاف موازات نظام اقتصاد اسلامی دانسته و حرام خواندند و عاملین آن را به مجازات محکوم کردند و از دیدگاه علما و دانشمندان حقوق یکی از عوامل بروز احتکار در افغانستان عدم آگاهی تعدادی کثیر از مردم از علم فقه و قوانین بوده و هر کس برای سود جوی

تلاش بر کسب سرمایه هستند و صله رحم برای فقرا ندارند اشخاص کمتر می‌باشند که معتاد بر کار اقتصادی دارند و تعدادی علما می‌گویند عامل سیاسی ایجاد گر احتکار و سود جوی در تحولات وارده و حکومت داری مؤقتی و عدم سیستم قوی و پایدار در نظام اقتصادی می‌باشد، پس لازم است که به هر اندازه مشقت و مشکلات بیان آیات و احادیث شریف و قوانین مربوط به منفور بودن احتکار برای مسئولین کار، تجارت و کسبه کاران فهمانده شود که حکومت این اقدام را در دست دارد؛ تا اینکه غم فقرا و مستضعفین در قبال زنده‌گی دیگران نا دیده گرفته نشود و عدالت الهی و قوانین وضعی برای همه افراد در جامعه یکسان تطبیق شود.

و از دیدگاه فقه‌های اسلامی که در رابطه به احتکار اختلافات اندکی دارند با وجود آن هم در کل به حرام بودن آن اتفاق نظراند و همیشه برای جلوگیری از آن تأکید داشتند و نظام اقتصادی عاری از سود و حرام باشد و در جامعه اسلامی باید نظام اقتصاد اسلامی مکمل تطبیق شود.

پیشنهاده‌ها

برای صحت نظام اقتصادی و بازار کار در یک کشور اسلامی که جلو هرج و مرج گرفته شود به‌خصوص محو احتکار صورت گیرد و از حقوق فقرا مستضعفین حمایت صورت گیرد و بهتر شدن پروسه تحقیق در ارتباط موضوع موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

۱- برای حفظ تجارت خوب و نظام اقتصاد اسلامی تطبیق احکام الهی و قوانین وضعی برای مسئولین الزامی می‌باشد؛ تا اینکه مردم ضرر نبینند و ثبات اقتصاد اسلامی باقی‌ماند.

۲- ایجاد برگزاری برنامه‌ها و رساندن موارد حرام چون احتکار برای کسبه کاران و تجاران؛ تا اینکه آنها از اعمال سودجو حرام در بازار سیاه دست بکشند و برای مردم ضرر نرسانند.

۳- ایجاد کتابخانه که حلال مشکلات تحقیقی بوده و محققین بتوانند از منابع دست اول مستفید شده و به دیگران تحلیل و برداشت خود را به آسانی برسانند.

۴- تجاران محترم همیشه به این فکر باشند که به دیگران ضرر نرسانند و از طریق حرام تغذیه نشوند و باعث ایجاد هرج و مرج در نظام اقتصادی نشوند

۵- حکومت اسلامی مکلف است عامل بروز عمل احتکار را از نگاه های اقتصادی، سیاسی، حقوقی و اجتماعی دقیق مطالعه و نظارت کنند و در هر بخش مذکور جلوی اعمال مضر را به‌خصوص رونق احتکار را بگیرند و نگذارند که جامعه بی ثبات و همه آزادانه بازار سیاه داشته باشد و تطبیق و عدالت اسلامی از طرف مسلمانها زیر سوال برود.

منابع و مأخذ

القرآن کریم

آذری قمی، آیه الله احمد. (۱۳۷۳). احتکار و گران فروشی، قم: چاپ اول، انتشارات موسسه مطبوعات دارالعلم. صص ۱۵۵-۱۵۷

الزحیلی، دکتور و هبة. (۱۳۹۳). الفقه السنه و ادلیه، چاپ اول، مترجم غلام الدین کلانتری، انتشارات میوند. صص ۲۵-۲۶

ترمذی، ابی عیسی محمد ابن عیسی بن سوره، (۱۴۲۷) سنن ترمذی شریف جلد دوم، البیروت انتشارات دارالفکر. شماره حدیث ۲۱۵۵

تفسیر ابنی کسیر. (۱۹۹۷). دار طیبہ النشر و التوزیع، جلد پنجم. ص ۴۱۲

حقانی، پوهاند عبدالله. (۱۳۹۲)، اقتصاد اسلامی، چاپ اول، کابل: سال انتشارات رسالت. صص ۱۲۲-۱۲۴

بدایع الصنای فی ترتیب الشرایعه الکسانی، جلد پنجم. ص ۳۸

سابق، سید. مترجم. (۱۳۸۷). فقه السنه جلد اول، مترجم دکتور محمود ابراهیمی، چاپ دوم انتشارات سنندج پاساژ عزتی. صص ۲۳۷-۲۴۱

فایق، عبدالطیف. (۱۳۹۴). مبادی فقه چاپ اول، هرات: انتشارات

قشیری، النیساپوری، مسلم ابن الحجاج ابوالحسن. (۱۳۶۴). صحیح المسلم جلد چهارم، انتشارات موقع وزارت الاوقاف المصریه. شماره حدیث ۴۸۸۰

قوانین ضد احتکار سال های. (۱۳۴۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۸، ۱۳۷۴، ۱۳۷۸).

قانون جزای سابق افغانستان. (۱۳۵۵) انتشارات وزارت عدلیه.

کود جزای افغانستان. (۱۳۹۶). انتشارات وزارت عدلیه. ماده ۸۰۰-۸۰۴

محقق داماد، سید مصطفی، (۱۳۶۲) قواعد فقه بخش مدنی، قم: چاپ اول، انتشارات؛ سازمان مطالعه و تدریس کتوب علوم انسانی دانشگاهها (سمت). ص ۴۵

بررسی تحول ابعاد سرشت و منش شخصیت در میان نوجوانان ولایت بلخ

پوهنیار محمد حارث نظری^۱، فهیمه دهقانی، علیرضا بخشایش و سمانه اسعدی^۲

تقریظ دهنده: پوهاند سید نورالله امینیار استاد پوهنهی تعلیم و تربیه پوهنتون جوجان

چکیده

نوجوانی دوره پیچیده‌یی است که انسان صرف‌نظر از دوره نوزادی، بیشترین تغییرات و تحولات را در این دوره تجربه می‌کند. هدف این تحقیق، بررسی تحول ابعاد سرشت و منش شخصیت در میان نوجوانان ولایت بلخ بود. روش این تحقیق، توصیفی از نوع مقایسه‌یی است و جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شاگردان و محصلان دختر و پسر ۱۴ تا ۲۰ ساله ولایت بلخ بود. تعداد نمونه این تحقیق ۲۱۶ نفر (۱۰۶ دختر و ۱۱۰ پسر) از نوجوانان در ۳ گروه سنی ۱۴ و ۱۵ ساله، ۱۶ و ۱۷ ساله و ۱۸ تا ۲۰ ساله بودند، که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و با استفاده از پرسشنامه‌های سرشت و منش کلونینجر (TCI) مورد ارزیابی قرار گرفت. یافته‌ها با استفاده از آزمون تحلیل چند متغیره نشان داد که بین گروه‌های سنی مختلف از نظر مؤلفه‌های نوجویی، پشتکار، خود راهبری و همکاری تفاوت معنی‌دار وجود دارد. در بعد نوجویی و همکاری، میانگین نمرات گروه سنی ۱۴ تا ۱۵ سال پایین‌تر از گروه سنی ۱۸ تا ۲۰ سال،

۱- عضو کادر علمی دیپارتمنت بیولوژی پوهنهی تعلیم و تربیه موسسه تحصیلات عالی سرپل

۲- اعضای کادر علمی دیپارتمنت روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد ایران

در بعد پشتکار، میانگین نمرات گروه سنی ۱۶ تا ۱۷ سال پایین‌تر از گروه سنی ۱۸ تا ۲۰ سال و در بعد خود راهبری، میانگین نمرات گروه سنی ۱۴ تا ۱۵ سال پایین‌تر از گروه سنی ۱۶ تا ۱۷ سال بود. بین دختران و پسران از نظر هیچ‌یک از مؤلفه‌های سرشت و منش تفاوت معنی‌داری وجود نداشت و اثر تعاملی گروه سنی و جنسیت نیز معنی‌دار نبود. با توجه به یافته‌های این تحقیق نتیجه‌گیری می‌شود که، برخی از ابعاد سرشت و منش در دوران نوجوانی تحول می‌یابند.

کلمات کلیدی: تحول، سرشت و منش، شخصیت، نوجوانان

مقدمه

نوجوانی دوره‌ی بحرانی از تحول آدمی محسوب می‌شود (پورشهباز و جزایری، ۱۳۸۷). در روان‌شناسی تحولی فرایندهای روانی تحول از جمله توالی‌های زیستی، تغییرات شناختی و هیجانی - اجتماعی با توجه به تغییرات سن بررسی می‌شود (اسعدی، امیری و مولوی، ۱۳۹۵). چگونه‌گی پدیدار شدن و دگرگون شدن و همچنین مسیری که یک فرایند روانی، یا توانایی عاطفی، شناختی یا هیجانی در نهایت به آن منتهی می‌شود را تحول گویند (معیری ۱۳۹۵). نوجوانی مرحله مهمی از تحول هر فرد است و امروزه توجه ویژه‌ی در پژوهش‌های مختلف به این دوره می‌شود (اکبری زرد خانه و محمودی، ۱۳۹۴).

یکی از مهم‌ترین جنبه‌های تحول روانی در طول دوره نوجوانی، رشد اطلاعات و توانایی ذهنی است. همان‌گونه که در نظریه پیاژه نیز دیده می‌شود آخرین مرحله تحول شناختی - تفکر عملیات صوری - در نوجوانی قرار دارد. برخی از پژوهشگران پیشرفت مشابهی را برای تحول شخصیت در نظر گرفته‌اند برای مثال تحولاتی که در زمینه قضاوت اخلاقی و

تحول من رخ می‌دهد. البته سایر تحقیقاتی که در زمینه شخصیت وجود دارد بر مشکلاتی که در این دوره رایج است، اشاره کرده‌اند؛ برای نمونه تعارض با والدین، رفتارهای پرخطر و افسرده‌گی. اگر چه مشکلاتی که در دوره نوجوانی وجود دارد ممکن است به دلایل زیستی یا اجتماعی نسبت داده شود؛ اما این مسائل می‌تواند؛ تا حدودی نشان‌دهنده نقش برخی از صفات شخصیت باشد؛ چنانکه برخی از تحقیقات نشان داده‌اند که تعارضات بین فردی با نمرات پایین در صفت توافق‌پذیری رابطه دارد و یا افسرده‌گی و عزت‌نفس پایین با نوروز گرایی رابطه دارد. همچنین رفتارهای پرخطر با نمرات بالا در برونگرایی و نمرات پایین در توافق‌پذیری در ارتباط است (به نقل از مک کری^۱ و همکاران، ۲۰۰۲). البته تعداد

1- Ego

2- McCrae

معدودی از تحقیقات به بررسی تحولی صفات شخصیتی پرداخته‌اند. برای مثال مک کری و همکارانش (۲۰۰۲) در مطالعه‌ی که بر روی نوجوانان ۱۲ تا ۱۸ ساله انجام دادند به این نتیجه رسیدند که نوروز گرایی در دختران افزایش می‌یابد، باز بودن نسبت به تجارب هم در دختران و پسران افزایش می‌یابد؛ اما برون‌گرایی، توافق‌پذیری و وجدان‌گرایی تقریباً ثابت است. در مطالعه دیگری که توسط الیک و همکارانش (۲۰۰۶) بر روی نوجوانان استونی انجام شد، نتایج نشان داد بین سن ۱۲ تا ۱۸ سالگی باز بودن نسبت به تجربه افزایش یافته؛ اما توافق‌پذیری و وجدان‌گرایی کاهش می‌یابد. همچنین ابانز^۱ و همکاران (۲۰۱۶) در مطالعه‌ی که بر روی نوجوانان ۱۲ تا ۱۵ ساله اسپانیایی انجام دادند، نشان دادند که دو متغیر توافق‌پذیری و وجدان‌گرایی در این دوره سنی کاهش می‌یابد.

اما نکته‌ی که در مورد عوامل گسترده شخصیتی که توسط مدل‌های صفات در نوجوانی اندازه‌گیری می‌شوند وجود دارد این است که، آن‌ها شامل صفات ناهمگنی از سرشت و منش هستند که از نظر پایه‌های ژنتیکی، ساختارهای مغزی مربوطه، تأثیر مراقبت والدین و میزان ثبات‌شان در طول دوره نوجوانی متفاوت‌اند. در نتیجه برای مطالعاتی که تحول شخصیت را بررسی می‌کنند بهتر است از رویکردی استفاده شود که بین سرشت و منش تمایز قائل شود (زوهار، زویر، وانگ، کلونینجر و اینوکین، ۲۰۱۸).

کلونینجر^۳ با تأکید بر پارامترهای زیست‌شناسی، یک چارچوب نظری محکم در مورد شخصیت پدید آورده است که هم شخصیت به‌هنگار و هم شخصیت نا به‌هنگار را دربرمی‌گیرد. بر اساس این دیدگاه، شخصیت از اجزای سرشت و منش^۴ تشکیل شده است. کلونینجر در مدل عصبی- زیستی خود مطرح کرده است که سامانه‌های سرشت در مغز دارای سازمان‌یافته‌گی کارکردی و متشکل از سامانه‌های متفاوت و مستقل از یکدیگر برای فعال‌سازی، تداوم و بازداری رفتار در پاسخ‌گویی به گروه‌های معینی از محرک‌ها هستند. وی چهار بعد نوجویی، آسیب‌پرهیزی، پاداش وابسته‌گی و پشتکار را برای سرشت معرفی کرد؛ اما منش شامل دریافت‌های منطقی درباره خود، دیگران و دنیا است و بیشتر ویژگی‌هایی را شامل می‌شود که تحت تأثیر عوامل محیطی در ساختار شخصیت فرد به وجود می‌آید (ابوالقاسمی و همکاران، ۱۳۹۲). وی سه بعد خود راهبری، خود فراروی و همکاری را برای منش در نظر گرفته است. صفات سرشتی، فشارهای اجتماعی و رویدادهای زنده‌گی شخص، با قدرت سازش‌پذیری فرد ترکیب شده و منش نهایی را به وجود می‌آورند (شوارکیک^۵ و همکاران، ۲۰۰۲). تفاوت سرشت و منش در این است که سرشت ارثی است و تحول آن تحت تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی قرار نمی‌گیرد و تحول منش وابسته به تأثیرات اجتماعی و فرهنگی است که تا بزرگسالی کمابیش تغییر می‌کند (کلونینجر، ۲۰۰۳). مشخصه‌ی اصلی نوجوانی تحول شدید سیستم عصبی مرکزی است که بر سیستم‌های پاداش، اجتناب

1- Ibáñez

2- Zohar, Zwir, Wang, Cloninger, & Anokhin

3- Cloninger

4- Temperament

5- Svrakic

و گوشه‌گیری و همچنین رفتارهای خودکنترلی تأثیر می‌گذارد. بنابراین، انتظار می‌رود که سرشت و منش و همچنین ویژه‌گی شخصیت خودکنترلی در نوجوانی تغییر کند (زوهار، زویر، وانگ، کلونینجر و اینوکی، ۲۰۱۸). علاوه بر آن، ویژه‌گی‌های شخصیت می‌تواند یک زمینه روان‌شناختی قوی را فراهم کند که ارتباط بین عوامل بیولوژیکی و آسیب‌شناسی روانی را کاهش دهد (استو و تاکت، ۲۰۱۵). از این رو شناخت شخصیت نه تنها به فرد امکان می‌دهد که در ارتباط متقابل با دیگران موضع‌گیری‌های مناسب و آگاهانه داشته باشد؛ بلکه در پیش‌گیری یا اقدام احتمالی درباره بروز اختلال و نابسامانی‌های شخصیتی هم مفید است (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۴).

مسئله شناخت شخصیت و رفتار انسان، چیزی تازه‌ای نیست. تحول شخصیت در سراسر عمر انسان جریان دارد و به چند سال اول زندگی محدود نمی‌شود (اریکسون، ۱۹۶۳ به نقل از شهر وی، ۱۳۹۱) اما از آنجاکه دوره نوجوانی از مهم‌ترین دوران زندگی انسان به شمار می‌رود (سجادی و همکاران، ۱۳۹۲)، و تغییراتی که در این دوره رخ می‌دهد از اهمیت دو چندان برخوردار است. هرچند تغییرات و تحولات مهم در زمینه شناختی، اجتماعی، عاطفی و... نیز رخ می‌دهد؛ اما تغییراتی که در شخصیت رخ می‌دهد و تأثیر مهمی که بر رفتار انسان دارد، نباید مورد غفلت قرار گیرد. بنابراین شناسایی این تحولات در دوران نوجوانی اهمیت خاصی دارد. بدین وسیله از یک جهت متناقض بودن تحقیقات قبلی از سوی دیگر عدم وجود تحقیقات مشابه در افغانستان، که هنوز تحقیقات علمی خاص در این زمینه انجام نشده است، محقق در این تحقیق به بررسی تحول ابعاد سرشت و منش شخصیت در میان نوجوانان ولایت بلخ می‌پردازد.

مواد و روش کار

این تحقیق تحولی از نوع مقطعی است. چارچوب روش تحقیق توصیفی بوده و تحقیق حاضر بر اساس تحقیقات پیشین برای مشاهده‌ی تغییرات و تحولات در طول نوجوانی است که، این دوره به سه گروه سنی، ۱۴ و ۱۵ ساله، ۱۶ و ۱۷ ساله و ۱۸ تا ۲۰ ساله تقسیم شد (آرنت و بال جنسن، ۱۹۹۳؛ اکادمی اطفال و نوجوانان آمریکا، ۲۰۰۶؛ ساویو^۴ و همکاران، ۲۰۱۵؛ بسوهازی و سمیلا، ۲۰۱۷؛ مان^۵ و همکاران ۲۰۱۸) با توجه به اینکه پرسشنامه سرشت و منش نسخه TCI مناسب ۱۲ و ۱۳ ساله‌ها نبود، این گروه سنی در مطالعه حاضر در نظر گرفته نشد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه نوجوانان دختر و پسر ۱۴ تا ۲۰ ساله ولایت بلخ می‌باشد، که بر اساس گزارش تعلیمی و تحصیلی سال ۹۹-۱۳۹۸ ریاست معارف و پوهنتون بلخ به صورت تقریبی ۲۹۵۲۷۳ شاگرد و ۲۸۳۰۰ محصل مشغول به تحصیل بودند انجام شد. حداقل حجم نمونه در تحلیل مانکوا ۲۰ نفر به ازای هر زیرگروه (ترکیب متغیرهای مستقل با یکدیگر) بیان شده است

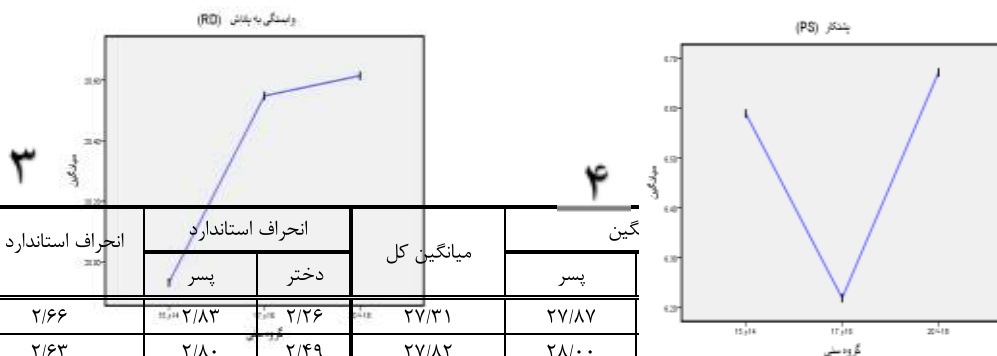
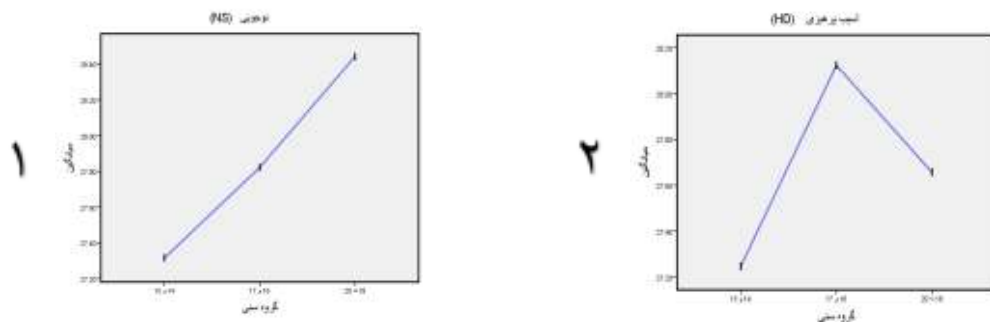
1- Soto	& Tackett
2-	Arnett & Balle-Jensen
3-	American Academy of Pediatrics
4-	Savioja
5-	Bucsuházy & Semela
6-	Mann

(باتس، ۲۰۰۵؛ صمیمی و همکاران، ۱۳۹۱؛ نصر اصفهانی و همکاران، ۱۳۹۴؛ جزایری و همکاران، ۱۳۹۸؛ عاشقی و همکاران، ۱۳۹۸ و غباری بناب و همکاران، ۱۳۹۸). از آنجایی که در پژوهش حاضر ۶ زیرگروه (ترکیب دو نوع جنسیت و سه گروه سنی) وجود دارد، حداقل حجم نمونه لازم برای تحقیق حاضر ۱۲۰ نفر بود. به منظور انتخاب آزمودنی‌ها از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد. به این ترتیب از میان ۱۴ ولسوالی ولایت بلخ، دو ولسوالی «نهر شاهی و دولت‌آباد» انتخاب شد که از ولسوالی دولت‌آباد یک لیسه پسرانه و یک لیسه دخترانه و از ولسوالی نهر شاهی دو لیسه دخترانه و دو لیسه پسرانه، از هر لیسه چهار صنف و از بین آن‌ها شاگردانی که تمایل به مشارکت در این تحقیق داشتند، انتخاب شدند. در گروه محصلان نیز محصلان رشته روان‌شناسی در گروه نمونه قرار گرفتند. در نهایت گروه نمونه در تحقیق حاضر شامل ۲۱۶ نفر «۱۴۶ شاگرد و ۷۰ محصل» در دامنه سنی ۱۴ تا ۲۰ سال بودند، قرار گرفت.

یافته‌ها و نتایج

یافته‌ها توصیفی

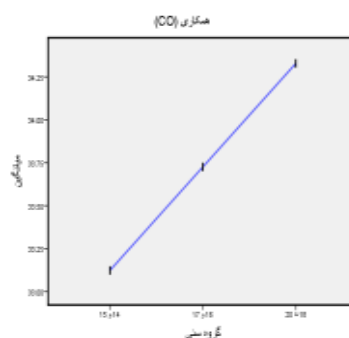
در این قسمت بر اساس آمار توصیفی به بررسی میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش پرداخته شده است. جدول شماره ۱ میانگین و انحراف استاندارد سرشت- منش در بین گروه‌های سنی مختلف به تفکیک جنسیت در جدول شماره ۱ میانگین و انحراف استاندارد ۷ متغیر (نوجویی، آسیب پرهیزی، وابسته‌گی به پاداش، پشتکار، خود راهبری، همکاری و خود فراروی با توجه به جنسیت (دختر و پسر) آورده شده است. همان گونه که جدول شماره ۱ نشان می‌دهد، میانگین ابعاد آسیب پرهیزی، وابسته‌گی به پاداش، پشتکار، خود راهبری و خود فراروی دختران در گروه سنی ۱۸ تا ۲۰ سال نسبت به پسران بالاتر و در گروه‌های ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ سال پایین‌تر از پسران است؛ اما میانگین نمرات نوجویی و همکاری پسران در تمام گروه‌های سنی بالاتر از دختران است. علاوه بر این به منظور نمایش بهتر شرکت‌کننده‌گان، میانگین نمرات آن‌ها، در ابعاد سرشت و منش با توجه به گروه‌های سنی در شکل‌های (۱ تا ۷) رسم شده

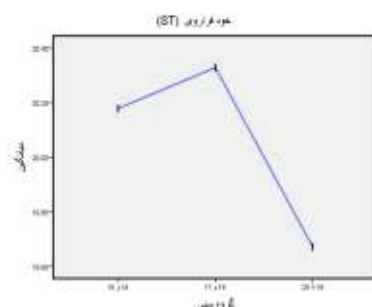
انحراف استاندارد کل	انحراف استاندارد		میانگین کل	گین		گین	گین	گین
	پسر	دختر		پسر	دختر			
۲/۶۶	۲/۸۳	۲/۲۶	۲۷/۳۱	۲۷/۸۷				
۲/۶۳	۲/۸۰	۲/۴۹	۲۷/۸۲	۲۸/۰۰				
۲/۴								
۲/۹								
۳/۱								
۳/۱								
۱/۹								
۲/۴								
۲/۱								
۱/۰								
۱/۱۵	۱/۲۸	۱/۰۱	۶/۲۱	۶/۴۴	۶/۰۲	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	آسیب
۱/۱۶	۱/۰۳	۱/۲۷	۶/۶۷	۶/۵۱	۶/۸۲	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	پرهیزی
۳/۳۹	۳/۴۱	۳/۲۱	۳۴/۲۸	۳۴/۹۷	۳۳/۴۰	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	وابستگی به
۳/۶۴	۴/۰۶	۳/۲۳	۳۵/۶۱	۳۶/۰۵	۳۵/۲۳	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	پاداش
۲/۹۹	۳/۰۵	۲/۹۲	۳۵/۱۷	۳۴/۷۴	۳۵/۶۰	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	خود
۳/۱۸	۳/۴۳	۲/۶۶	۳۳/۱۲	۳۳/۷۵	۳۲/۳۱	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	راهبری
۳/۱۲	۳/۲۰	۳/۰۴	۳۳/۷۲	۳۴/۱۴	۳۳/۳۵	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	همکاری
۲/۹۴	۳/۲۳	۲/۶۵	۳۴/۳۲	۳۴/۴۸	۳۴/۱۷	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	خود
۲/۹۰	۳/۰۰	۲/۶۳	۲۰/۱۷	۲۰/۷۵	۱۹/۴۳	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	فراروی
۲/۷۴	۲/۹۰	۲/۵۱	۲۰/۳۲	۲۰/۹۴	۱۹/۷۹	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	فراروی
۲/۵۸	۲/۵۸	۲/۶۱	۱۹/۶۷	۱۹/۵۷	۱۹/۷۷	۱۵ و ۱۴	۲۰ تا ۱۸	فراروی

۵

۶

۷

با توجه به نمودارهای (۱ تا ۷)، متغیر نوجویی از سن ۱۴ تا ۲۰ سالگی در بین نوجوانان افزایش می‌یابد. متغیر آسیب پرهیزی از سن ۱۴ تا ۱۷ سالگی در بین نوجوانان افزایش یافته با بالا رفتن سن از ۱۷ تا ۲۰ سالگی کاهش می‌یابد. متغیر وابسته‌گی به پاداش از سن ۱۴ تا ۱۷ سالگی در بین نوجوانان افزایش یافته با بالا رفتن سن از ۱۷ تا ۲۰ سالگی افزایش می‌یابد. متغیر پشتکار از سن ۱۴ تا ۱۷ سالگی در بین نوجوانان کاهش یافته با بالا رفتن سن از ۱۷ تا ۲۰ سالگی افزایش می‌یابد. متغیر خود راهبری از سن ۱۴ تا ۱۷ سالگی در بین نوجوانان افزایش یافته با بالا رفتن سن از ۱۷ تا ۲۰ سالگی کاهش می‌یابد. متغیر همکاری از سن ۱۴ تا ۲۰ سالگی در بین نوجوانان افزایش می‌یابد. متغیر خود فراروی از سن ۱۴ تا ۱۷ سالگی در بین نوجوانان افزایش یافته با بالا رفتن سن از ۱۷ تا ۲۰ سالگی کاهش می‌یابد. به‌منظور بررسی سؤالات مدنظر پژوهش از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد که در جدول ۲ ارائه شده است.

یافته‌های استنباطی

فرضیه: ابعاد سرشت و منش در طول دوره نوجوانی با توجه به جنسیت تغییر می‌کند.

جدول شماره ۲ آزمون تحلیل واریانس چند متغیری تأثیر گروه‌های سنی و جنسیت بر نمرات ابعاد سرشت و منش

و معنی‌داری آن

متغیرها	آزمون	ارزش F	درجه آزادی	معنی داری	مجذور اتا	توان آماری
سن	Wilks' Lambda	۲/۶۰	۱۴	۰/۰۰۱	۰/۰۸۲	۰/۹۸۹
جنسیت	Wilks' Lambda	۱/۳۵	۷	۰/۲۲۸	۰/۰۴۴	۰/۵۶۸
اثر تعاملی سن و جنسیت	Wilks' Lambda	۰/۹۹	۱۴	۰/۴۵۳	۰/۰۳۳	۰/۶۳۶

همان طور که در جدول ۲ نشان داده شده است، به طور کلی اثر سن بر نمرات ابعاد سرشت و منش در سطح ۰/۰۰۱ $P <$ معنی دار است. به عبارتی میانگین نمره های ابعاد سرشت و منش در گروه های سنی متفاوت است؛ اما اثر جنسیت و اثر تعاملی سن و جنسیت از نظر آماری معنی دار نیست. بنابراین در ادامه به بررسی تأثیر گروه های سن بر ابعاد سرشت و منش پرداخته می شود، که دقیقاً تفاوت معنی داری در کدام متغیرها وجود دارد.

جدول شماره ۳ آزمون اثرات بین آزمودنی ها تأثیر گروه های سنی و جنسیت بر نمرات ابعاد سرشت و منش

منبع اثر	متغیر وابسته	درجه آزادی	میانگین مجذورات	ضریب F	معنی داری	مجذور اتا	توان آماری
۴	نوجویی	۲	۲۵/۸۳	۳/۹۱	۰/۰۲۱	۰/۰۳۶	۰/۷۰
	آسیب پرهیزی	۲	۱۷/۸۳	۱/۹۳	۰/۱۴۸	۰/۰۱۸	۰/۳۹
	وابسته گی به پاداش	۲	۱۳/۲۷	۲/۸۳	۰/۰۶۱	۰/۰۲۶	۰/۵۵
	پشتکار	۲	۳/۶۵	۳/۰۳	۰/۰۵۰	۰/۰۲۸	۰/۵۸
	خود راهبری	۲	۳۹/۶۶	۲/۵۶	۰/۰۳۰	۰/۰۳۳	۰/۶۵
	همکاری	۲	۲۹/۸۶	۳/۱۶	۰/۰۴۴	۰/۰۲۹	۰/۶۰
	خود فراروی	۲	۸/۷۶	۱/۱۸	۰/۳۰۸	۰/۰۱۱	۰/۲۵

همان گونه که بر اساس جدول شماره ۳ مشاهده می شود، اثر سن بر نمرات ابعاد نوجویی، پشتکار، خود راهبری و همکاری معنی دار بود و به منظور بررسی بیشتر و تعیین اینکه تفاوت های معنی دار دقیقاً در بین کدام گروه های سنی وجود دارد، از مقایسه های زوجی استفاده شد. نتایج آزمون مقایسه های زوجی توکی در جدول ۴ آورده شده است.

جدول شماره ۴ آزمون توکی برای بررسی معنی داری تفاوت میانگین بین گروه ها سنی

متغیرها	مقایسه بین گروه‌ها		تفاوت میانگین	انحراف استاندارد	معنی‌داری
نوجویی	۱۴ و ۱۵	۱۶ و ۱۷	۰/۵۰	۰/۴۲	۰/۴۵۹
	۱۸ تا ۲۰	۱۸ تا ۲۰	۱/۱۲	۰/۴۲	۰/۰۲۵
	۱۶ و ۱۷	۱۸ تا ۲۰	۰/۶۲	۰/۴۲	۰/۳۲۰
آسیب پرهیزی	۱۴ و ۱۵	۱۶ و ۱۷	۰/۸۷	۰/۵۰	۰/۱۹۲
	۱۸ تا ۲۰	۱۸ تا ۲۰	۰/۴۱	۰/۵۰	۰/۶۹۹
	۱۶ و ۱۷	۱۸ تا ۲۰	۰/۴۶	۰/۵۰	۰/۶۳۰
وابسته‌گی به پاداش	۱۴ و ۱۵	۱۶ و ۱۷	۰/۶۱	۰/۳۵	۰/۲۰۰
	۱۸ تا ۲۰	۱۸ تا ۲۰	۰/۶۸	۰/۳۶	۰/۱۴۵
	۱۶ و ۱۷	۱۸ تا ۲۰	۰/۰۶	۰/۳۶	۰/۹۸۲
پشتکار	۱۴ و ۱۵	۱۶ و ۱۷	۰/۳۶	۰/۱۸	۰/۱۰۶
	۱۸ تا ۲۰	۱۸ تا ۲۰	۰/۰۸	۰/۱۸	۰/۸۹۵
	۱۶ و ۱۷	۱۸ تا ۲۰	۰/۴۵	۰/۱۸	۰/۰۳۹
خود راهبری	۱۴ و ۱۵	۱۶ و ۱۷	۱/۳۲	۰/۵۵	۰/۰۴۵
	۱۸ تا ۲۰	۱۸ تا ۲۰	۰/۸۸	۰/۵۵	۰/۲۵۵
	۱۶ و ۱۷	۱۸ تا ۲۰	۰/۴۴	۰/۵۵	۰/۷۰۵
همکاری	۱۴ و ۱۵	۱۶ و ۱۷	۰/۶۰	۰/۵۰	۰/۴۶۳
	۱۸ تا ۲۰	۱۸ تا ۲۰	۱/۲۰	۰/۵۱	۰/۰۵۰
	۱۶ و ۱۷	۱۸ تا ۲۰	۰/۶۰	۰/۵۱	۰/۴۷۰
خود فراوری	۱۴ و ۱۵	۱۶ و ۱۷	۰/۱۵	۰/۴۵	۰/۹۴۰
	۱۸ تا ۲۰	۱۸ تا ۲۰	۰/۵۰	۰/۴۵	۰/۵۰۷
	۱۶ و ۱۷	۱۸ تا ۲۰	۰/۶۵	۰/۴۵	۰/۳۲۰

بر اساس جدول شماره ۴: بین گروه‌های سنی زیر تفاوت معنی‌دار وجود دارد:

- الف) در مؤلفه نوجویی سرشت بین گروه سنی ۱۴ و ۱۵ و ۱۸ تا ۲۰ تفاوت معنی دار وجود دارد،
ب) در مؤلفه پشتکار سرشت بین گروه سنی ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ تا ۲۰ تفاوت معنی دار است.
ج) در مؤلفه خود راهبری منش بین گروه سنی ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ تفاوت معنی دار وجود دارد.
د) در مؤلفه همکاری منش بین گروه سنی ۱۴ و ۱۵ و ۱۸ تا ۲۰ تفاوت معنی دار وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

قبل از تبیین نتایج باید خاطرنشان ساخت که تفاوت‌های بین فرهنگی بر نمرات ابعاد سرشت و منش شخصیت تأثیر دارد. در تحقیق پلیسولو و لپین (۲۰۰۰) آمده است که در جمعیت فرانسویان نمره پایین تری در نوجویی و نمره بالاتری در آسیب پرهیزی نسبت به جمعیت آمریکاییان دیده می‌شود. مطالعه میوتونن^۱ و همکارانش (۲۰۰۶) نیز نشان داد که فنلاندی‌ها نمرات کمتری را در وابستگی به پاداش و پشتکار نسبت به آمریکاییان به دست آورده‌اند. نکته‌یی که نباید از آن غافل بود این است که اگرچه مبنای ژنتیکی سرشت اغلب مورد تأکید قرار می‌گیرد؛ اما خصوصیات سرشت در افراد از فرهنگ‌های مختلف ممکن است تحت تأثیر هنجارهای اجتماعی، ویژه‌گی‌های اخلاقی، شیوه‌های فرزند پروری، ارزش‌ها و انتظارات آن فرهنگ قرار بگیرد (گایاس^۲ و همکاران، ۲۰۱۲). ازاین‌رو در ادامه به تبیین نتایج تحقیق به تفکیک ابعاد و با توجه به تأثیرات اجتماعی و فرهنگی جامعه تحقیق با جوامع دیگر پرداخته می‌شود.

۱) نتیجه تحقیق حاضر نشان داد، متغیر نوجویی از سن ۱۴ تا ۲۰ ساله‌گی در بین نوجوانان افزایش می‌یابد؛ اما فقط بین دو گروه سنی ۱۴ و ۱۵ و ۱۸ تا ۲۰ تفاوت معنی دار وجود داشت، که با تحقیق زوهار، زوبر، وانگ، کلونینجر و اینوکی (۲۰۱۸) ناهمسو است و با نتایج تحقیق حاضر، متغیر نوجویی از ۱۴ ساله‌گی تا ۱۸ ساله‌گی روند نزولی داشت.

نوجویی نشان‌دهنده برانگیخته شدن فرد در پاسخ به تازه‌گی، رویکرد مثبت به نشانه‌های پاداشی، اجتناب فعال از نشانه‌های شرطی تنبیه است. نمرات بالا در نوجویی نشان‌دهنده علاقه به فعالیت‌های اکتشافی، علاقه به تحریک شدن، میل به خلاقیت و اصرار به ایجاد تغییر است (کاویانی، ۱۳۸۶). به اعتقاد زوهار و همکارانش (۲۰۱۸) در ابتدای دوره نوجوانی، نوجوانان مشتاق هستند؛ تا راه‌های جدید انجام کارها را کشف کنند، ازاین‌رو انعطاف‌پذیری بیشتری دارند و آماده هستند؛ تا سبک‌های جدید زنده‌گی را تجربه کنند و زمانی که نوجوانان شروع به درون سازی هویت خود می‌کنند کم‌کم از میزان انعطاف‌پذیری آن‌ها کاسته می‌شود. دلیل عدم همسویی نتایج تحقیق حاضر با تحقیق زوهار و همکارانش و افزایش معنی دار نمره متغیر نوجویی در نوجوانان ۱۸ تا ۲۰ ساله را می‌توان این تفاوت‌های موجوده جامعه ما را نسبت به آمریکایی‌ها ارتباط داد. بسیاری از نوجوانان در کشور ما امکان تحصیل و ورود به دانشگاه را ندارند. تعداد زیادی از دختران به محض ورود به دوران نوجوانی ازدواج کرده و پسران شروع به کار کردن می‌کنند. پس نوجوانانی که تحصیل می‌کنند، خصوصاً نوجوانان ۱۸ تا ۲۰ ساله که وارد دانشگاه شدند احتمالاً دارای ویژه‌گی خاصی هستند. از آنجایی نمرات

1- Miettunen

2- Gaias